Аскаралы Абдылдаев

ТОГУЗ-ТОРО ЭЛИНИН САНЖЫРАСЫ

АСКАРАЛЫ АБДЫЛДАЕВ

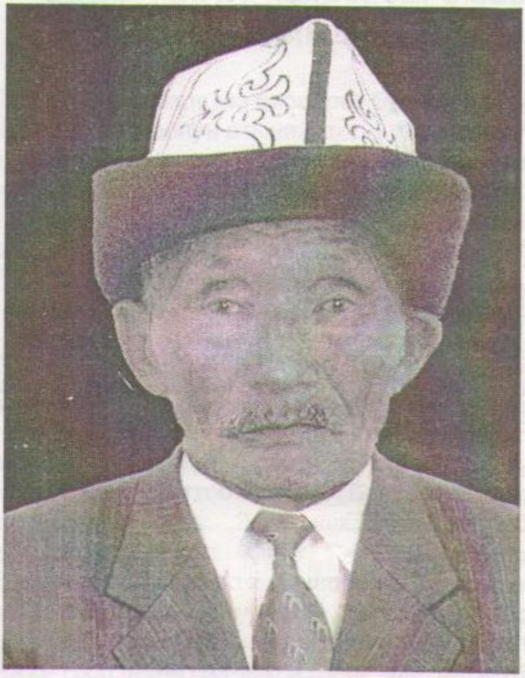

ТОГУЗ-ТОРО ЭЛИНИН САНЖЫРАСЫ

ТОГУЗ-ТОРОЭСКАЯ районная
ЦЕНТРАЛЬНАЯ БИБЛИОТЕКА
ИНВ. № 3030

Бишкек 2006

Чынгыз Айтматов атындагы
райондук борбордук китепкана
Инв.№ 31158

УДК 82/821
ББК 84 Ки 7-4
А 13

Абдылдаев Аскаралы
А 13 Тогуз-Торо элинин санжырасы.-Б.: 2006.-150 б.
1 SBN 9967-23-298-6

Бул эмгек автордун экинчи китепчеси. Мында темасынан көрүнгөндөй Тогуз-Торо элинин санжырасы тууралында сөз болот. Эмгек окурмандардын кызыгуусун туудурат.

А 4702300100-06
ISBN 9967-23-298-6

УДК 82/821
ББК 84Ки 7-4
©Абдылдаев А., 2006

Жети атасын сураса билбейм десе
Андай жигит мырзасы эмес кыргызымдын

Тогуз-Торо деген сөздү кээ биреөлөр бул жерде илгери тогуз төрө жашаган экен ошонун атынан тогуз төрө деген сөз Тогуз-Торого айланып кетиптир десе, кээ биреөлөр, жок илгери калмактын жапырыгындабы, кара кытай каптап келген туштабы, казак, кыргыздар качып, туш-тушка тентигенде казактын сынчысы, тиги ашуулардын биринин чокусунан тиктеп туруп: (Карагөө, Каргалык, Айырташ, Көгарт, Калдама, Сарыкыр, Чечекти, Чамынды, Чаткарагай) - бул эмне деген жер? - деп сураганда, жанындагы жолдошу бул жерди Санчы сынчы: жайы салкын, кышы жылуу, жери оттуу-суулуу алтын чөйчөк жер деген экен. Анда казак сынчы, ой-баай Санчы сынчы бир тарабын көрүп экинчи тарабына назар салбаган экен го. Жанындагы кишиси экинчи тарабы кандай?-деп сураганда: Кары калың түшүп беш-алты ай эч жак менен каттоо болбойт. Бардык тогуз дабаны жабылып жол буулуп калат. Эли кышка камынып чөбүн арбын камдабаса, малы кырылат. Ошон үчүн жайкысын жем, чөп, өзүнө азык камдап эли эмгектен бошобойт. Бул жер:жигити жилик албаган, карысы карап турбаган, тогуз жагы торолгон кара тумшук жер экен дептир. Ошондон тогуз жагы торолгон деген сөздөн Тогуз-Торо деген сөз чыкса керек –деп айтып берген эле 1979-жылы Кожалиев Турганбай аксакал. Чыны менен эле казак сынчы айткандай элибиз жайы менен малга чөп, жем, өзүнө азык камдоо менен алек болуп, жайы-кышы мал багуудан бошобой, жаш-карысы тыным албайт. 1969-1970-жылдын кышында үч метрге чейин кар жаап, май айына чейин бардык ашуулар жабылып, мамлекет жардам кылып берген вертолёттор жаандан уча албай, алыскы жайыттарга тоют жеткире албай малдын 35-40%ти кырылып калды. Азыр деле Тогуз-Тородо беш-алты ай кыш болуп бардык дабандар жабылып элдин байланышы үзүлүп калат. Мал дээрлик беш-алты ай кол карап жайыттан чөп алып жей

албайт.

Тогуз-Тородо негизинен Саяк уруусу, анын ичинен Кабанын уругу жашайт. Бул жерде жашаган элдин санжырасын жазуута 1970-жылдан бери киришип, отуз төрт жыл бою мурдагы карыялардын айткан санжыраларын сураштырып, жыйнап, ушул санжыраны жазууну туура көрдүм.

Бул санжыраны жазууга Бирдиктин Кара- Суусунда жашаган Канаат аксакал, Атай айылында жашаган Назармат аксакал, өзүмдүн чоң атам Жайыл уулу Камбараалы, өз атам Абдылда, Тогуз-Тородо көп жыл советтик партиялык кызматта иштеген Кожалиев Турганбай аксакал, Тамашаев Токтомуш, Өмүралиев Мейманжан, Бектенов Сулайман, Калдыбаев Өрнөк, Мейманов Дүйшөбай, Карабагышев Мөкүш, Дыйканбаев Боштобай, Акматбеков Жээнбек, Кожошев Карыбек, Майрыкенин кыбырасы Мухтар уулу Төлөнбайлардын салымы чоң болду. Ата-бабабыз эң эле болбогондо жети атаңды билип ал, жети атасын билбеген жетесиз кул деп айтчу экен. Кийинки жаштардын көбү чоң атасынан жогору жагын билбегендиктен, бул жазган санжырам аларга өздөрүнүн ата-бабаларын билүүгө жардамы тийсе мен өзүмдү чоң бактылуумун деп сезем. Көп санжырачылардын жазгандарын окуп, алар Саяк уруусунун, анын ичинде Кабанын балдарынын ата-бабаларын так билбегендиктен, деги эле Тогуз-Тородо жашаган элдердин санжырасын эч ким жазбагандыктан кээ бир санжырачылар саяктын санжырасын атасын баласы, баласын атасы кылып чаташтырып жазганынан бул элдердин ата-бабаларын толуктап берүүгө аракет жасадым.

Тогуз-Торого эң алгачкылардан болуп Садырдын чабуулунан кийин Кабанын Түнтөйүнүн баласы Актеринин Аккулак, Аратай деген балдары келген экен. Кыязы бул 1790-жылдары болсо керек. Менин чоң атам Камбараалы 1874-жылы төрөлүптүр. Он эки жашка чыкканда атасы каза болуп, энеси менен калыптыр. Ошондо энеси айткан экен - Бул жерге биз кырк жигит Бектендин чабуулунан кийин келгенбиз деп, чамасы 1820-30-жылдары болсо керек. Буга чейин Аккулактын небереси Муратжан, Аратайдын небереси Сарыбайлар келишкен экен. Кырк жигит Бектен жөнүндө кийин сөз кылабыз. Садыр деген ким экенин да гы кийин айтаарбыз. Садырдын чабуулу чамасы 1760-70-жыл-

дарда болгон окшойт. Жанболот бий өлгөндөн кийин анын балдары Кожоберди, Ырыскул, Ырысминде жана башкалары жаш калып, бийлик басыздарга өтүп, Сары чечен деген бий болот. Басыздар көп эл болгондуктан Жанболоттун балдарына бийлик бербей, саяктарга үстөмдүк кылып, малын уурдап жешип, басмырлай беришкенде, Кожоберди инилери менен кеңешип, Ырыскулду Жумгалдагы саяктарга Көкүмбай, Курмандарга жиберет. - «Тууган эмессиңерби, бизге жардам бергиле биз басыздар менен чабышабыз, булардын кордугу өтүп кетти» дедиртип. Анткени Кожоберди басыздардын жоро-бозо ичип жаткан үйүнө барса, тарт кайра деп, түртүп эшикке чыгарат. Кожоберди кетпей эшиктин алдында олтура берет. Жоронун бийи Кожоберди кеттиби карагылачы деп бирөөнү чыгарса, Кожоберди кетпей олтурат деп кирет. Жоронун бийи киргизгиле дейт. Кожоберди салам айтып кирип, улагага олтуруп калат. Кесечи бир кесе бозо сунат, алып ичип жатканда, тебетейинен тамчы тамып бозого түшө баштайт, эшикте кар жаап жаткан экен тебетейге карыштай кар токтоптур. Жорокечтин бирөөсү-Кожоке тебетейиңди кагып алып ичпейсиңби дегенде Кожоберди тебетей кагылаар чакта кагылар деп бозону ичип ийип чыгып кетет. Ошого ыза болуп келип Ырыскулду саяктарга жумшайт. Ырыскул Жумгалдагы саяктарга барып Кожобердинин салам-дубасын айтса алар жактырбай, Жанболот акемин балдары урушуп-талашпай тынч эле жашагылачы, Акталаадагы басыздар менен куда-сөөк эл болсок, бийликти талашып чабышканыбыз уят деп коюшат. Ырыскул андан ары Кетмен-Төбөгө Кабалардын хан Садырына барып, Кожобердинин салам - дубасын айтып, жардам берүүсүн сурайт. Садыр жакшы кабыл алып, Ырыскулду жакшылап коноктоп, Кожобердиге айт ат кара тил болгондо барып, басыздарды чаап бийликти силерге алып берем деп узатат.

Жазында, ат кара тил болгондо, чамасы май айынын ортосу болсо керек , хан Садыр беш жүз кол менен Кабакты ашып Тогуз-Торого келет. Тогуз-Торонун ичинде саяктын чебиретки деген уругунан тараган эл жашап турчу экен. Ал элдин байы, бийи Миңбайдын Атай, Сатай деген балдары өз элинен кол курап , хан Садырга кошулуп, ошол чабуулга катышып, Акталаа районунун Мынагелдисинен баштап Акчийге чейин жайгашкан ба-

сыздардын Байсогур, Кашка, Чуйут, Жээналы, Керкитамга, Кылычтамга, Доскана, Кочок, Кудайлат деген урууларын чаап, чабышта көп уйлар өрттөнүп, адамдар өлүп, Акчийден басыздын бийи Сары чеченди колго түшүрүп байлап алышат. Коп эл чабыштан качып, ар кайсы жакка ооп кетишет. Кашкалар Каракулжага, Кылычтамгалар Сузактын Каралма, Жергеталына дагы башкалары башка жерлерге качышкан. Чабыш бир канча кунго созулса керек. Бир күнү чабаганчы хан Садырга Сары чечендин колго түшкөнүн кабарлап келгенде, эми чабуулду токтоткула, Сарыны мага көзүн таңып, жолдогу чийдин башын байлап, чалынып жыгылгандай кылып жоо айдап келгиле дейт. Чабаганчы барып Садырдын сөзүн, Сарыны кармаган жүз башыга айтканда Садыр айткандай кылып, жолдогу чийлердин башын байлатып, көзүн таңган Сары чеченди эки кишиге жетелетип айдап жөнөйт. Сары чечен жолдогу башын байлаган чийгечалынып жыгылбай, бүтүн так которуп басып келет. Чабаганчы хан Садырга кирип, Сары чеченди алып келди деп кабарлаганда: - Кандай болуп келди, мен айткандай болдубу? - деп сурайт. Чабаганчы, сиз айткандай эле кылып айдап келдик, бирок, ал чалынып жыгылбай, бутун так которуп басып келди дейт. Анда киргизгиле дегенде, Сары чеченди Садырга киргизишет. Ал хан Садырга салам айтып, эңкейип таазим кылат. - Ой желмогууз, сен эмне Жанболот акемин барында астында корголоп, ал кишинин көзү өткөн соң, бала-чакасын басмырлап, төрүндө жорголоп жатасың? -дейт. Сары чечен:-тузак жерде, турна көктө, сөз сизде, кулак бизде, тез жанында ийри жыгач жатпайт, сунган мойунду суурулган кылыч кеспейт баатыр деген экен. Хан Садыр: А-аа, желмогуз сага тез жетпей ийрейип аткан экенсиң да, эми жеттиби? Элиңди жыйып жыйын откор, сага бир жума убакыт берем, жыйында өзүң Жанболот акемин уулу Ырыскулду бийге көрсөтөсүң, анан ошого баш ийип оокат кылгыла дейт да коё берет. Бир жумада качкан-бозгон элдин калганын чогултуп чогулуш кылып, Ырыскулду бий кылып шайлашат. Ошондон тартып совет бийлигине чейин жүз жыйырма, жүз отуз жыл Акталаа, Тогуз-Торону Жанболоттун тукуму болуш, бий болуп сурап, бийлеп турушту. Ырыскулдан кийин Атантай, Тайлак андан кийин Касымбек, Келдибек, Нурак, Касым, Ыбы-

райым, Ысырайым, Алымкул, Насырымбек, Бектендер бийлик кылышты.

Совет бийлигинин тушунда алардын тукумун кулак кылып камап баштаганда, басыздардан башкарма, сельсовет болуп алардын үйлөрүн опуздап, малын ортолоштурат. Ошондо Ысырайыл болуш болуп, өлүк үстүндө анын келини минтип кошок кошкон экен:

Чоң кайнатам боточук,
Боточукка кимдер тең келген.
Мына бул турган кудайлат,
Кечээ эле чыккан чеңгээлден, - деп.

Хан Садыр кайра кайтып баратканда Тогуз-Торого келип чабуулдун жеңишин белгилеп той берип, ошол чабуулда активдүү катышканы үчүн Атайды Тогуз-Тородогу элге бий кылып, ушул жер сеники болсун деп, Атайдын өрөөнүн берген экен. Атай ушул жерде жашап, ушул жерде өлгөн дешет. Атайдын атынан бул жер Атай айылы аталып калыптыр. Кээ бир кишилер орустар Атайке деп атаган дешет. Ал туура эмес. Орус оторчулары бул жерге 1896-98-жылдары келет. Ага чейин эле бул жер Атай аталчу экен.

Менин чоң атам 1964-жылы каза болгон, токсон жашында. Тогуз-Торого орустардын келгенин ал киши мага мындайча айтып берген эле: «Жер ченеген төрөлөр деп» - 1896-жылы орустар келип Караталаанын Айгыржалында Тогуз-Торонун болуш, бийлерин чогултуп, мына бул Үч колотту бизге саткыла, миң койдун акчасын беребиз деп сүйлөшүптүр. Бийлер, болушу баш болуп бул суусу жок колотту эмне кыласыздар дешсе, алар Көгарттын суусун көрсөтүп, мал алып келип, мал багып, бул суудан сугарабыз деген экен. Талды-Булактагы Үч колот деген жерди көрсөтүп, бий-болуштар миң койдун акчасына кызыгып, Үч колотту сатып, акчасын алышып, кагазына бармак басып, кол коюп, мөөрлөрүн басып беришиптир. Андан дагы эки жыл өткөндөн кийин он солдаты менен бир төрө келип, бийлер менен сүйлөшүп, Көгарт ашуусуна жол салам, жумушчу керек -деп, ар бир айылдан ондон киши берүүсүн тапшырат. 1898-жыл болсо керек эле май-июнь айларында эки жүздөй киши топтоп жол сала баштады. Мен ага-туугандарым менен чогулуп, он киши

болуп, бир бригада түзүп жол чаптык. Мени бригадир кылып дайындашты. Күнүгө нормалап ченеп берип, нормасын аткарганга он тыйын алтын акча, үч маал ысык тамак, койдун этинен палоо жасатып берип, нормасын аткарбагандарды күндө бешондон камчы чаптырып урдуруп турду. Жол каздырган төрөнүн атын билген киши жок, аны Чоң кол торо деп аташат. Эки айдын ичинде Көгарт ашуусун араба ашкыдай кылып жол салдык. Мен ага-туугандарым менен жүз койдун акчасын иштеп таап малдуу болуп калдык. Ошол эле жылы август айы болсо керек эле, араба менен үч үйлүү орус көчүп келди. Бир үйлүүсү мына бул жерге токтоп, кышка жеткирбей эле үч комнат там, ат сарай, уй сарай салдырып, чөп чаптырып олтурукташты. Көчү менен үч уй, эки аты арабасы, аялы, эки кыз, бир уулу келди. Ошол жер ошол боюнча Какоол аталып калды. Кийинки жылы ошол жол менен көп орустар арабага жүктөрүн салып, уйларын айдап көчүп келип, Атайга олтурукташып кыштак сала башташты. Бир үйлүү орус Аралга орношуп (Чайка деп азыркыга чейин аталат) аты Сашка болсо керек. Кыргыздар Чайка атап алышыптыр. Бир үйлүүсү аты Иван экен, Дөдөмөлгө там салып олтурукташып, Дөдөмөлдүн түзүн ээлеп, кыргыздарды жолотпой коруй баштады. Атайга орношкондору Чайыр талаа, Көк -жар, Кара-талааны ээлеп түзго кыргыздарды жолотпой, эгин айдап, чөптөрүн коруй баштады. Улам көчүп келип жатып 1901-02-жылдары Атайга чоң кыштак курушуп алма, алча тигип, камыштан чатырлап үй салышты. 1903-жылы орустун балдарын окуткан мектеп ачышты. 1913-жылдары болсо керек, орустун атаманы, кыргыздын байларына, бийлерине сүйлөшүп, балдарыңарды окутсанар алып келгиле, окутуп беребиз дейт. Саке бийдин баласы Арыпжан, Мамбеталынын баласы Эмилбек, Бектендин баласы Салташ, Толубайдын баласы Кендирбайлар келип мектепке киришет. Мен дагы сенин атаңды алып келип, 1914-жылы ошол мектепке өткөзгөм деген эле. Атам 1900-жылы төрөлүп 1989-жылы дүйнөдөн кайтты. Орусча бир топ билген сабаттуу адам эле. Мен атамдан орусча канча жыл окугансыз, чоң атам Сизди орус мектепке өткөзгөн экен деп сураганымда; - Мен орус мектебинде үч жылга жакын окудум ага чейин кыргыз молдодон окуп, кыргызча араб тамгасы менен жазганды, окуганды билчү элем.

Бизди окуткан аял Атайдагы начальник Катнусовдун аялы Екатерина Ивановна экенин мени менен бирге окуган Иван деген бала аркылуу билдим. Биз сегиз бала бир турчубуз, өзүбүзчө жатаканабыз, тамак ичүүчү жерибиз бар эле. Мен, бирге окуган Иван менен бирге ойноп, үйүнө барып өтө ынтымактуу болуп кеттик. Бир күнү Иван -Герман мамлекети менен орус мамлекети согушуп жатат, иш жаман, көп кишилерди аскерге алып кетти деп айтты. Бул 1916-жыл болсо керек. Биздин окууга келгенибизге эки айча болуп калган. Окуткан мугалимибиз, эртең менен сабакка келсек, балдар атаңарды чакырып келгиле, менин акымды беришсин, мен бул жерден кетем, мектеп жабылды деди. Биз тарап үйлөрүбүзгө барып аталарыбызга айттык. Атам Атайга келип окуткан мугалимге акысын төлөп берди. Мен андан он-он беш күн өткөндөн кийин Атайга Ивандыкына келсем, көчөдө солдаттар ырдап, бир сүрөттү тепкилеп жатыптыр. Ивандан тигилер эмне кылып жатышат деп сурасам, падыша тактан түштү, убактылуу Керенский деген падыша болду деди. Ошондон кийин Атайдагы начальник Катнусов да, солдаты да Атайдан кетип көрүнбөй калды.

Ошол жылы күзүндө Чолук кол баштап келип Атайдагы орустарды чаап, уйларын айдап кетип, үйлөрүн өрттөп, чочколорун найзалап өлтүрүптүр. Атайдагы орустун жаштары солдатка кетишип, карылар, аялдар, жаш балдар эле калган экен. Алар түштүккө качышыптыр. Түн ичинде Иван энеси менен биздин үйгө келишти, абдан коркуп калышыптыр. Биздикинде беш күнчө турушту. Анан мен Иванды энеси менен Анжияндын Таран базар деген жерине жеткирип келдим. Ивандын айтканына караганда ал жерде туугандары бар экен.

1917-жылдын кышы февраль-март айлары болсо керек – болуш келиптир - Саке бийдикине сени чакырып жатат деп, старчынын чабаганчысы келип, мени алып кетти. Анда Тогуз-Торо Акталаа болушуна карачу. Болуш Касымбек биздин бийибиз Сакенин кайын атасы эле. Мен келгенде бийдин үйү Тогуз-Тородогу аттуу-баштуу кишилерге жык толуп калган экен. Келип, болушка салам айтып, учурашып капшыт жактан орун алып олтурдум. Болуш келгендерге кайрылып, Атайда жашаган эл түтүнгө он боо чөп, эки чака арпа алып, эртең түшкө чейин

ушул жерге жеткиргиле. Анжияндан 500 аттуу, 1000 жөө солдат келе жатат. Саке сен союшуна беш үй, жыйырма кой даярла. Солдатты Чолуктун айылына Камбараалы сен баштап барасың, ат-тонуңду тыңдап, эртең менен кел деди.

Эл үйлөрүнө тарап, эртеси төөгө, өгүзгө чөп, жем жүктөп келе башташты. Ошол күнү түш оой Сары жонду ашып беш жүз аттуу аскер, миң жөө аскер он төөгө жүк артып ашып келишти. Аттарына чөп, жем жедиришип анан жолго чыгышты, мен Касымбек болуштун буйругу боюнча, жол көрсөткүч болуп кошо жөнөдүм. Түндөп жүрүп эртең менен Коён токойго келдик (азыркы Казарман анда Коён токой аталчу). Качан келгенин билбейм жөө аскерлер жер казып узундугу эки-үч километрдей аңдын ичинде ары –бери басып, аргай жерине пулемёт орнотуп жатышыптыр. Казарма деп жолдорго солдат коюп ар жак-бер жакка киши өткөрбөй жатышты. (Ошондон баштап бул жердин аты Казарман аталып калды). Аттуу аскердин командири жашы алтымыштарга барып калган мурут чачы агара баштаган олбурлуу киши эле. Астында семиз сары кашка аргымак, дүрбү салып Чолуктун айылын карап туруп Касымбек болушка тилмеч аркылуу Чолукка киши жибер келсин сүйлөшөлү деди. Болуш мага карап Камбараалы Чолукка сен баштап бар мен барсам атып салат. Чолук экөөбүздүн ыркыбыз келишпейт деди. Мага татар тилмечти, бир майорду кошуп ак желек берип жиберишти. Биз суунун боюна барганда эле аркы өйүздөгүлөр кара мынтык менен аткылап жолотушпай койду. Тилмеч мага кайра кетели, булар атып салгыдай деп кайра тартты. Биз келсек командир дагы эле баягы жерде туруптур. Чолуктун айылында опур-топур болуп 40-50 киши көрүнүп калды. Касымбек болуш тилмечке командирге айт Чолуктун аскери чогулуп жатат дегенде тилмеч Касымбектин сөзүн айтты окшойт, командир жактырбагандай болуп бир нерсе деди. Тилмеч командир бир айылда кантип ушунча киши болсун деп жактырбай жатат деп которуп берди. Ангыча жардын башынан он чакты киши көрүнүп кара мылтык менен удаа тарсылдатып атып калды. Бир ок биз турган жерден 5-6 метрдей келип түштү эле, чаң бурт этип ок топуракка көмүлүп калды. Командир бир нерсе деди эле бир солдат аттан түшүп баягы жердеги окту таап командирге алып келди. Коргошун ок-

тун жарымы былчыйып калыптыр, кармап көрүп ыргытып койду. Баягы жерден дагы тарсылдатып ок атып калышты. Анда командир бир нерсе деди эле аңдын ичиндеги солдаттар пулемёт менен жардын башын атып кирди. Жарым саатча атты окшойт, жардын башы тытылып кеткендей болуп чаң уйулгуп жатып калды. Эч кимдин карааны көрүнбөй кара мылтыктын да үнү чыкпай калды. Командир дагы бир нерсе дегендей болду эле солдаттар жабыла аңдан чыгып жөөсү жөө, аттуусу атчан Нарын сууну көздөй жабыла жөнөштү. Биз суунун боюна келсек солдаттар жабыла сууга кирип калыптыр, биз да сууга кирдик. Бир солдат суудан агып калды, мага жакын эле кармайын деп эңкейсем, командир бир нерсе деди, тилмеч кармаба, жанын алып чыга албаса өлсүн деп которуп берди. Суудан канчоо агып, канчоо чыкканын билбейм, биз суудан чыксак талдын арасынан бирөө чолок куйрук көк байталын минип качып калды эле бир солдат атып салды. Командир барып көрүп курун чечтирип алып оттукгездигин, окчонтоюн, анын ичиндеги огун, дарысын анан кара мылтыгын көрүп үстүнө таштап койду. Мен аны тааныдым – ал бөрү уругунан Осмоналы деген киши болчу. Атыман түшүп тонунун этегин бетине жаап койдум. Ар кай жерде томпойгон өлүктөр жатат, айылда эч ким калбаптыр тирүү калганы тоо таянып кетиптир, командир аларды куудурган жок. Анан туштуштан аттуу, жөөлүү солдаттар чогула баштады. Нарын суунун баш жагынан жүз аттуу, этек жагынан жүз аттуу аскер түндөп эле өтүшүп жолдорду тозуп айылды курчап алган экен. Ачык тарабы менен тоо тарапка качкан эл кармалбай кутулуп кетишти. Суунун жээги менен өйдө-ылдый качкандарды атканын атып, тирүүлөй колго түшкөндөрүн айдап келишти. Солдаттар чогулуп бүткөндө командир ачууланып колун шилтеп сүйлөп жатты. Бизге тилмеч куралы жок кишилерди эмне бекер өлтүрөсүңөр, кармалгандарды үйлөрүнө коё бергиле деп которуп берди. Ал жерден болуш жолдоштору менен кайра кетип мени Жумгалга чейин жол көрсөтөсүң деп командирге кошуп берди. Түнү менен Чымынды дабанын ашып Жумгал тарапка ооп түшкөндөн кийин солдаттарды өргүү кыласыңар деп токтотуп тилмечти, үч солдаты менен майорду мага кошуп берип Жумгалдагы элге, качпасын биз тийбейбиз деп айткыла деп жөнөттү. Биз Кайырмага

келип Курманкожо болушунун элине командирдин айтканын айтып качпоосун сурадык. Жазалоочу отряд келе жатат деп туш-тушка бекинип жатышкан экен. Биз айткандан кийин чабаганчылар туш тушка кабарлап болушуна жеткирип качпай калышты. Көкүмбай болушунун эли бүт качып кетиптир. Солдаттар бизден эки күндон кийин Жумгалдын элин аралап эч кимге тийбей эле Кочкор жакка өтүп кетишти. Мени командир Чаектен бошотуп мындан ары Жумгалдын болушу жол көрсөтүп берет, кете бер деди. Ошол жерден тезек Камчыбекти тагай Мааме дегенди мен тааныбаган дагы үч жигитти колдорун байлап солдаттар айдап баратканын көрүп калдым. Кийин уксам аларды Балыкчыга алып барып дарга асыптыр. Көрсө, Дөдөмөлдөгү Сары Иван армияга кетип жок экен. Анын бойго жеткен кызын Камчыбек үч айча зордоп аял кылып алып жүрөт экен. Солдаттар Жумгалга бара жатканда Сары Ивандын аялы тосуп туруп, ошол окуяны айтканда Камчыбекти издеп таап кармаптыр. Ошол солдаттар менен атышып кеткенден кийин эле Чолук тууган уругу менен Кытайга качып кетип Кашгарда үч жыл туруп, качкындар элге келе баштаганда Чолук да тууган уругу менен кайра Тогуз-Торого келет. Чолуктун келгенин Касымбек болуш угуп, Нарындан он беш солдат алып, Чолукту1924-жылы кармап кетет. Анан Чолукту соттобой эле 1925-жылы Нарындан атып жиберишет. Жаңы бийликке келген большевиктер партиясы кедей уюмун түзүп, элдин сабатсыздыгын жоюу үчүн айылга мектеп ачкыла деп, боз үйлөрдү тиктирип, жаштарды чогултуп, азыркы Арал айылына 1922-жылы алгачкы мектеп ачтырган. Ал мектепте араб алфавитинде алгачкы мугалим болуп белгилүү акын Тоголок молдо (Бай мамбет) окута баштаган. Биздин айылга (Атайга) 1923-жылы мектеп деп, боз үй тигип, Нарын жактан Мадазим деген жаш жигит келип, мени волостун төрагасы ага кошуп мугалим кылып балдарды, кыздарды чогултуп окута баштадык. Ар бир айылга ошондой мектептер ачылды. Чет-булак, Карачий, Шоро, Коён токойдо жашаган элге Жалал-Абад жактан келген Үмөтов Маат деген келип ага жардамчы мугалим болуп Жоорев Абдырахман, Бекжан, Барчыков Жумалылар бала окутушуп, кийин курстан окуп келишкен Мааткеримова Маша, Машырова Ажарлар келгенден кийин бизди сүрүп чыгарган эле деген атам. Анда

жайында окутуп, кышында мектеп жок болгондуктан таратып ийип, кийин кайра жайында боз үй тигип окутчубуз дечү эле. Дубалдан салган алгачкы мектеп 1932-33-жылдан кийин салыныптыр, мугалимдер латын алфавити менен окутуп, кийин 1939-жылдары орус алфавитине өтүптүр. Тогуз-Тородогу алгачкы мугалимдер Абдыракман, Жумалы, Абдылда, Маша, Ажар, Бекжандар болгон.

1932-1937-жылдарда бардык айылда 1-2-3-4-класска чейинки балдар окуган мектеп салынат. 1937-жылы Казарман, Арал айылында 5-7-ге чейинки класс ачылып, 1939-жылы Атай айылында 5-7-ге чейинки класс ачылат. 1949-жылы райондо биринчи он жылдык мектеп ачылып 1950-жылы аны 13 бала биринчилерден болуп бүтүрүшөт. Алар: Аалиев Бакир, Шералиев Сали, Керимов Төлөн, Илиязов Азим, Турусбеков Оболкан, Калдыбаев Өрнөк, Талабаев Дүйшөн, Шыгаева Курманжан, Мамбетакунова Шейшен, Кыязова Тынымкандар. Алардын көпчүлүгү мугалим, партиялык, советтик кызматтарда узак убакыт иштешип, элге кызмат кылышты. Тогуз-Торо районунда орто мектептер 1950-жылдардан кийин ар бир айылга ачыла баштап, ушул райондон бүтүргөндөрдөн Үрүстембеков Бейше тарых илиминин, Сатыбалдиев Орозбек химия илиминин, Бегалиев Токтосун менен Арзыматов Жумадил философия илиминин, Абдыраимова Роза педагогика илиминин, Ороков Азиз экономика илиминин кандидаты жана доктору болушту. 20-30 даган мугалимдер эл агартуунун отличниги болуп орден, медалдар менен сыйланышты. Дүйнөнү дүңгүрөткөн орус географиялык коомуна Тогуз-Торолук география мугалими Мамбеталиев Ырсалы, Гумболдун Тянь-Шань тоолору вулкандан куралган деген теориясына каршы чыгып, өзүнүн теориясын жактап, анын №72-анык мүчөсү болуп 1990-жылы дайындалды. Бул географиялык коомго дүйнөдө Семён Тяньшанский баш болгон айрым гана окмуштуулар жетишкен. Кыргызстанда Мамбеталиев Ырсалыдан башка анык мүчө болгондор барбы? -же жокпу? билбейм. Менимче жок болуш керек.

1918-жылы волостук аткаруу комитети түзүлүп анын төрагалыгына Жалал-Абад кантонуна караштуу Нарын суусунун батыш тарабына Кошдөбө айылынан Карыбеков Кожо, секретарлыгына

Миңбаев Ырыстайлар шайланат. Нарын суусунун чыгыш тарабы Нарын кантонуна карап волостук аткаруу комитетинин төрагалыгына Азаматов Калдыбай, секретарлыгына Боронбаев Бегалы шайланат. Айыл-айылга кедей уюму түзүлүп 10-15 үйлүү кедейлер «кызыл кетмен» деп чогулуп, жер айдашып 1921-1923-жылдары аларды чогултуп, орто дыйкандарды кошуп, малын ортоктоштуруп, алгачкы Артелди уюштурушат «Кызыл өгүз», «көк соко» - деп мамлекеттен алгачкы сокону сатып алышып, биргелешип иштешип, Артелге башчы шайлашып оокат кыла баштешат. Биздин айылга алгачкы Артелдин башчысы болуп Үркүнчиев Аттокур шайланган.

1926-жылы Артелди таратып ТОЗ (товарищеский обработка земель) деп ортодогу малды, жерди бөлүп берет. 1930-жылы байлардын малын ортолоштуруп, каалоочулар биргелешип иштегиле деп колхозду (коллективная хозяйство) түзөт. Колхозду каалабаганың жеке чарба болуп тура бергиле дейт. 1930-жылы алгачкы колхоз совети Арал айылында түзүлүп, Советтин төрагалыгына Намазов Өмүрзак шайланат. 1931-жылы ал төрагалыктан түшүп, ордуна Найманов Раманкул шайланат. 1932-жылы райондун бардык айылдарында колхоз уюшулуп, жеке чарба болуп колхозго кирбегендерге чоң суммадагы салык салынып, төлөй албагандарын КУЛАК деп мал-мүлкүн опуздап ортого салып, өздөрүн камап жоопко тартып, кээ-бирөөлөрүн башка жактарга (ссылка) айдай баштайт. 1935-жылы Жалал-Абад кантонунун карамагында деп Атай айылы борбор болуп Атай району түзүлөт. Райкомдун катчысы болуп Эшматов, райсоветтин төрагасы болуп Калпаков Нармат дайындалат. Соттун төрагасы болуп Абышов Насир келет. 1936-жылы Жалал-Абад кантонунан бөлүп Атай районун жоюп, Нарын кантонуна каратып, Акталаа районуна кошуп коюшат. 1937-жылы Акталаа районунан бөлүп, Нарын суусунун эки тарабын бириктирип Тогуз-Торо районун түзөт. 1963-жылы Тогуз-Торо районун жоюп, кайра Акталаа районуна кошот. 1966-жылы кайра бөлүп, Тогуз-Торо районун түзүп, Нарын областына каратат. 1988-жылы Нарын областынан бөлүп, Ош областына каратат. 1991-жылы Ош областынан бөлүп, Жалал-Абад областына каратат. Азыр Жалал-Абад областынын карамагындабыз.

Тогуз-Торого алгачкы волосттук аткаруу комитети түзүлгөндө алгачкы 1926-ж. коммунисттик партиянын ячейкасын түзүп башчысына Кыдырбаев Тилешти шайлап, оокаттуу адамдарды, кедей уюмунун мүчөлөрүн партиянын катарына ала баштайт. 1923 –жылы партиянын чогулушу болуп, биздин айылга Койчуев Ташматты парткомдун ячейкасына шайлашат. 1925-жылы партиянын мүчөлөрүнө (чистка) тазалоо жүрүп Молдокенов Сөлпү партком болуп шайланат 1935-жылга чейин. Тогуз-Торону Акталаа районунан бөлүп ал өзүнчө район болуп түзүлгөндө Чодошов Накытай биринчи секретарь болот. 1937-жылы контур чыгып ал камалып, Ташматов биринчи секретарь болот, 1938-жылы ал камалып, Бошкоев, 1939-жылы Носунов, 1941-жылы Айдаралиев, 1943-жылы Саралаев, 1946-жылы Акунов, 1949-жылы Арыков, 1954-жылы Турсунов, 1958-жылы Абдиев, 1960-жылы Шаманалиев, 1961-жылы Эдилбаева Токтокан, 1962-жылы Жакыпов дегендер биринчи секретарь болуп иштеген. Торгуз-Торо району Акталаа районуна кошулганда Акназаров биринчи секретарь, 1966-жылы Акталаа районунан бөлүнгөндө Турдалиев Мелис, 1971 –жылы Жыргалбеков Карабай, 1972-жылы Суваналиев, 1977-жылы Абдыразаков, 1980-жылы Байгазиев, 1982-жылы Калназаров, 1986-жылы Курманалиев, 1988-жылы Мамбеталиев, 1990-жылы Көчөрбаев, 1991-жылы Элеев Молдобек биринчи секретарь болуп, ошол жылы СССР ыдырап тарап, секретарлык жоюлуп, Совет түзүлдү. Анын төрагасы Көчөрбаев болуп, 1992-жылы Бакиев Курманбек аким болуп дайындалды. Ошол жылдан баштап колхоз, совхоздор тарап, мал-мүлктү, жерди элге бөлүп берип, майда фермерлик чарбаларга айланды.

Совет мамлекетинин тушунда бардык бийлик партияда болуп, районду райкомдун биринчи катчысы башкарып турду, колхоздорду колхоздун башкармалары башкарды. Алгач бардык бийлик Советтерде деп селолук Советтер башкарып кийин бийликти партия алды. 1932-жылдары райондун аймагында Карл-Маркс колхозу түзүлүп башкармасы Түрков Эрмекбай, Токин колхозу түзүлүп башкармасы Жыргалбек, Карабулак колхозу түзүлүп башкармасы Калбаев Субан, Кызыл Октябрь колхозу түзүлүп башкармасы Исаева Айтбү, Арал колхозуна Найманов Раманкул, Карасуу колхозуна Осмонов Токтобай, Май колхозу-

на Борсунбай, Кызыл-Жылдыз колхозуна Тазов Жаныбек, Кызыл Чарба колхозуна Матаев Кыдыр, Орозбек колхозуна Кулманбетов Касымбек, Киров колхозуна Боромбаев Бегалы, Комсомол колхозуна Ормушев Турусбек, Өрнөк колхозуна Темиркулов Садырбай, Фрунзе колхозуна Илиязов Аяз, Ленин колхозуна Үметалиев Алымбек, Кайыңды колхозуна Шадыканов Султанказылар башкарма болушуп согушка чейин 15 колхоз болгон. Согуш мезгилинде 1941-1945-жылдары Улуу Ата мекендик согушка райондо жашаган 18ден 60 жашка чейинки ар бүлөнүн 80-90% ти согушка кетип алардын көбү эр жүрөк баатырларча курман болуп, кайтпай калышты. 1968-жылы аларды эскерип райондун паркына эстелик коюлуп, кайтпай калгандардын тизмеси чийилди. Согушта эрдик көрсөтүп Кадыркулов Ыдырыс Даңк орденинин 1-2-3-баскычы менен, Тилешов Дайыр 1-2-баскычы менен сыйланышып баатыр болуп келишти. Тогуз-Торолуктар тылда мыкты иштешип согушка мыкты аттарды, азык-түлүктөрдү, танк, самолёт сатып алсын деп 50-60 миңден сом акчаларын, солдаттарга деп колгап, байпак сыяктуу жылуу кийимдерди берип турушту. Ошонун натыйжасында согуш советинин өтмө Кызыл Туусу менен эки жолу сыйланып, акыркысы районго эстелик туу катары калтырылды. Согуштан кийин 1950-жылдары колхоздор ирилешип беш колхоз болду. Партия колхоз, совхоздун жетекчилерин окутуп, тандап, алгач завод-фабрикадан мыкты жумушчуларды жиберсе, кийин 25 миңчилер деп советтик, партиялык кызматчылардан тандап алып жиберип 1960-жылдары 30 миңчилер деп жогорку билимдүү, уюштургуч кадрларды, 1965-1970-жылдары айыл чарбасын жакшы билген адистерди колхоз, совхоздорго башкарма, директор кылып жөнөтүп айыл-чарбасын көтөрүүгө көп эмгек жумшады. Ошонун натыйжасында колхоздордун экономикасы оңолуп, мал чарбасынан, талаачылыктан мыкты көрсөткүчтөрдү жараткандыгы үчүн Нураков Ысак, Жаңыбаева Маруса, Турдубаева Бурулбүлөр социалисттик мелдештерде утуп чыгышып Социалистик Эмгектин баатырлары болушса, Мырзакматов Акматбек, Атыканов Жолдошбек, Дөөткулов Кыдыргыч, Жунушалиев Сатыбалды, Сагынбаев Апештер Ленин ордени менен сыйланышып, отуздан ашык малчы, механизатор, саанчы, адистер Эмгек Кызыл Туу, Даңк ордендери, медалда-

ры, Ардак грамоталары менен сыйланышты. Райондун инсаны Ороков Бакы эмгек сиңирген курулушчу, Мойдунов Абиле эмгек сиңирген автомобилист, Сейдалиев Бекиш эмгек сиңирген токойчу деген наамдарды алышты. 1950 жылдан кийин элдин турмушу аста-астадан оңолуп, экономикасы өсүп, мал-чарбасына сарайлар, малчы, саанчылар үчүн, механизатор, адистер жашай турган бышкан кирпич менен салынып шифер менен жабылган үйлөр курулуп аларга түбөлүккө берилди. Колхозчулардын да жашоо турмушуна чоң өзгөрүү кирип, акчалай айлык алып, өздөрүнө тыныке менен шифер менен жабылган үйлөрдү курушуп, 1990-жылдарда дээрлик «токол» тамдар жоголуп, айыл көркүнө чыгып, көчөлөргө таш, кум төгүлүп жолдор оңолду. Өзгөчө Жыргалбеков Карабай биринчи секретарь болуп келгенден кийин Нарын суусуна көпүрө салынып, Кара Коо аркылуу машина жолу бүтүп, жогорку чыңалуудагы электр линиясы тартылып келип, колхоз, совхоздор дээрлик электрлешип, короосарайга чейин электр жарыгы коюлду. Тогуз-Торо районуна алгачкы электр жарыгы 1955-жылы Турсунов секретарь болуп турганда, анын демилгеси менен Табылгытыга райондун элинин күчү менен арыгын, котловинасын кол менен казып мини ГЭС курулуп, Казарман айылына электр жарыгы берилген. Азыркы трактор 1953-жылы келип жер айдап, 1954-жылы комбайн келип эгин чаап, элди талаачылыктагы кол эмгектен куткарды. Колхоздун уйларын1965-1968-жылдары электр менен сааганга өтө баштады. Райондун негизги экономикасын көтөргөн кой чарбасы өсүп, 150 миңге, уй 5 миңге, жылкы 3 миңге жетип, 8 миң гектар жерге малга жем үчүн арпа, буудай, жүгөрү, көп жылдык чөп айдап, менен камсыз кылып турушту. 1971-жылы Тогуз-Торо районуна МЖС (Машина животноводческий станция) чарбасын ачып, жайыттарга жол салып, көп жылдык чөп айдап, мал чарбасын өстүрүүгө чоң жардам көрсөтө баштады. Мамлекет малдын этинин баасын, жүнүнүн баасын көтөрүп, бир жаштан ашпаган козулардын салмагы 28 кг дан тирүүлөй салмакта өтсө, жогорку семиздикте кабыл алып, баасына 100% айлык кошуп берип, чарбанын экономикасын көтөрдү.

Мен Сиздерге Тогуз-Тородо жашаган элдердин башынан өткөргөн жалпы окуясын, жеринин аты кандайча болуп аталып

Тогуз-Тороуская районная центральная библиотека
ИНВ № 3030

Чынгыз Айтматов атындагы райондук борбордук китепкана
Инв № 31158

калганы, орус оторчуларынын кандайча болуп келип, кандайча кеткенин, жазалоочу отряддын кандай келгенин жана Тогуз-Торолуктарга кандайча таасир эткенин кыскача баяндадым. Бул жерде жашаган элдердин кайсы урукка бөлүнгөнүн, алардын ата уругуна бөлүнүшүн санжыра кылып баяндап берүүгө аракет кылайын. Бул жерде жашаган элдин басымдуусу Саяк, анын ичинен Кабанын тукуму болгондуктан сөздү Кабанын ата-бабасынан баштайын, Карыялардын айтканына караганда Саяк уруусу эң эски уруулардан болуп Энесайда жашаган дешет. Түпкү аталарын Акбалта, Чубактардан сүрүп келишип, Сурантайдын Субадай, Муратай деген балдарынан таратып жүрүшөт. Мен ошол эле жерден баштайын. Чыңгыз хан Орто Азияны басып алганда Октой деген баласын Ходжент шаарына хан кылып, Муратайды ага иниси менен ага солдат кылып, Муратайды увазир кылып калтырат. Чыңгыз хан согушка кыргыздарды үй-бүлөсү менен көчүрө келип согушуптур. Муратайдын агасы Субадай ноён Чыңгыз хандын аскер башчыларынын бири экен. Муратайдан Жусупбек, Сүйүнчүбек деген эки бала болот, Муратай Октойго увазир болуп турганда, Чыңгыз хан да дүйнөдөн өтүп, арадан бир топ жыл өтөт. Кыпчактар көтөрүлүп Октойду өлтүрүп ордуна кыпчак Эреше бийди хан көтөрөт. Муратай Эреше бий менен бирдикте ага увазир болуп туруп дүйнөдөн өтөт. Эреше бий да дүйнөдөн өтүп, ордуна анын баласы Эрдене хан болот. Эрденеге Муратайдын баласы Жусуп бек увазир болуп туруп анын карындашы Манисаны баласы Абдырайымдын баласына кудалашат. Жусуп бек дүйнөдөн өтүп Абдырайым анын ордуна увазир болуп Эрдене ханга кызмат кылат. Анан ал баласы Байызбекке Манисаны алып берип ал да дүйнөдөн өтөт. Байызбек Манисадан эркек балалуу болуп бизге райлуу болсун деп атын Рай коёт. Рай 8-9 дарга чыгып калганда Байызбек өлүп Маниса жесир калып 2-3-жыл жесир олтуруп калат. Маниса жаш, сулуу аял болгондуктан кыпчактын, өзүбектин бектери ортого киши салып жуучу түшүрүп тынчын ала баштайт. Маниса бул окуядан чочулап, Жусупбек менен аталаш тууганы Сүйүнчүбектин баласы Дайырбекти алдыртан чакыртып, сүйлөшүп ага турмушка чыгат. Дайырбек Бухара медресесинде имам болуп турчу экен. Ал киши чоң билимдүү киши болгондуктан Эшен кары атагын алып Дай-

ырбек делбей эле Эшен кары аталчу экен. Маниса Эшен карыдан (Дайырбектен) үч уулдуу болот Жусупбек, Сыдык, Шакир деген. Алардын алды 9 арты 5 жашка чыгып окуп билим алып калган кезде, өзбектер көтөрүлүп Эрдене ханды өлтүрүп, ордуна өзбек Сакей деген хан болуп, Эрдене хандын күйөө баласы деп Дайырбекти камап, Ходженттин шаар башчысы Домбул бийди өлтүрүшөт. Маниса айым 17-18 дерге чыгып калган Райды, Домбул бийдин баласы Сейитти, Тагай бийдин баласы Орозду, анын энелеш иниси Черикти кошуп Ала-Тоого Тагай бийге баргыла деп качырып, өзү үч баласы менен Чымкентке казак таякелерине качып башпаана кылганы кетет, Манисанын энеси казак кызы экен. Кыргыздар ал заманда Ходжент ханына карап алык-салык төлөп туруучу экен. Тагай бийдин убагында ханга кыргыздар алык салыгын 3-4 жыл төлөбөй койгондо Эрдене хан Тагай бийди чакырып келип Ак үйлүү кылып(кыргыздар салык төлөбөгөнү үчүн барымтага кармап) хан сарайына кармап кетирбей коёт. Бир күнү түшкү чайда Тагай бий жок болуп көрүнбөй калат. Хан жигиттерине Тагай бийди тапкыла качып кеткен жокпу деп издетсе, суунун боюнда көйнөгүн жууп олтурган болот. Хандын жигити көрүп, ханга Тагай бий качпай эле суунун боюнда бит карап олтурат деп келет. Хан –Атаа, кокуй, биз уят болуп калган турбайбызбы , кыргыздын бийи болсо, аны ак үйлүүгө кармап биттетип, кой катын алып берели деп ордодон Сулайка деген кызды алып беришет. (Ошондон биткор Тагай аталып калат). Бир жыл өтпөй кыргыздар хандын салыгын чогултуп келип, тартуу тартып, Тагай бийди ак үйлүүдөн бошотуп алып кетеринде Тагай бий аялынан алып кетейин деп сурайт. Аялынын ай-күнүнө жетип турган чагы болот, аялы ага алыс жерге ат минип бара албайм дейт. Анда Тагай бий эркек туусаң, атын Ороз коюп, чоңойгондо атаң Тагай бий Ысык-Көлдө жашайт деп айтып мына бул кездикти берип жиберип ий, кездигимден тааныйм балам экенин, кыз туусаң өзүң билип тынч алган жерге берээрсиң деп талакатын берип элине кетет. Сулайка эркек төрөп атын Ороз коёт. Ошол мезгилде Сулайка бой болуп, Тагай бий талакатын берип кеткенден 1-2 жыл өтпөй Эрдене хан, камактагылардан кабар алайынчы, кимдер жатат күнөөсү эмне деп авакканага келип кыдырып көрөт. Бир түрмөдө жашы жыйырмаларда жаш жигит жатканын

көрүп:-тиги жаш жигитти эртең менин алдыма алып бар-деп түрмөнүн чоңуна дайындайт. Эртеси түрмөнүн чоңу баягы жигитти ханга айдап барат. Хан: Сен кимсиң, эмне болуп камалдың деп сураганда:-Мен көлдүк Карач баатырдын уулу Шайымбетмин мени болуштук шайлоодо эки эл чабышып, чабышта бир киши өлүп, ошол кишини өлтүргөн деп мага жалаа жаап камашты деп жайын түшүндүрөт. Хан баланын жаш экенин, жалаа менен камалганын түшүнүп, сени түрмөдөн куткарсам мага черик (солдат)болуп каласыңбы? - деп сурайт. Шайымбет ойлонуп туруп түрмөдө жаткыча черик болоюн деп макулдугун берип, ханга черик болот. Ордодо жүрүп Сулайка менен таанышып, аны менен баш кошот. Жыл айланып Сулайканын боюна бүтүп, эркек бала төрөйт. Шайымбет черик болуп жүрүп тапкан балам деп атын Черик коёт. Эки жылдан кийин дагы балалуу болуп атын Өзүк коёт. Балдар чоңоюп Тагай бийдин баласы менен энелеш бир бир тууган болгондуктан чогуу өсүшөт. Өзүбектердин чатагында хандын аскери болгондуктан Шайымбет да чабышта каза табат, Сулайка балдарын Райга, Орозго кошуп Тагай бийге качырат, өзүбектерден коркуп. Беш бала издеп келип Тагай бийди Ысык-Көлдө жайдын күнү эл менен Доңдо кымыз ичип олтурган жеринен табышат. Салам айтып учурашып, анан кымыз ичишип жайланышкандарынан кийин Тагай бий: Кайдан келген балдарсыңар?Кайда барасыңар? –деп сурайт. Эң улуусу Рай болгондуктан Ходжент шаарынан келе жатышкандарын, өзбектер менен кыпчактар чабышып Эрдене ханды өлтүрүп, Домбул бийди өлтүрүп, ханга жакындарды куугунтуктап, Дайырбекти камап, Маниса айым Чымкентке качып, бизди Сизге бар-деп апам Маниса айым жөнөттү. Мен Байызбектин баласы Раймын, бул Сиздин балаңыз Ороз, бул Домбул бийдин баласы Сейит, бул Орездун энелеш иниси Черик, тиги Чериктин иниси Өзүк деп тааныштырат. Тагай бий сен менин балам болсоң, энең эмне белги берди деп Ороздон сураганда Ороз энеси берген кездикти көрсөтөт. Тагай бий кездикти таанып, менин балам экенсиң, булар да менин балдарым, хан билсе силерди издеп атыңар боюнча издөө салышы мүмкүн, ошон үчүн атыңарды өзгөртөйүн, сен мындан ары Рай эмес атым Саяк деп жүр, сен менин балам Карачоромун деп жүр, сен Домбул бийдин уулу түбүңөр азык деген уруу-

дан эле Азыкмын деп жүр, силерди билбес Черик, Өзүкбүз деп жүрө бергиле баарың менин балдарымсыңар деп элин чогултуп балдарым келди деп той берип бала кылып алат (ошондон Тагай бийдин туунду балдары аталып калышат). Саяк балбан кайраттуу баатыр жигит болуп өсүп Тагайга кызмат кылып жүргөндө, бир жолку согушта жекеге эч ким чыкпай калганда саяк атасынан мен чыгайын деп суранып чыгып үч кишини удаа сайып түшүрөт. Жеңишке жетине албай кубанганТагай бий эки чылбыр бир тизгинди мындан ары сен ал балам деп бата берет. Ошондон баштап, Тагай бий Райды өз баласындай көрүп үйлөп- жайлап энчи бөлүп берет. Рай (Саяк)өзүнчө болгондон кийин Чымкентке энесин издеп келип Сыдыкка, Жусупбекке, Шакирге жолугуп Ысык-Көлгө көчүрүп кетейин десе, Сыдык казактан аял алып бала чакалуу болуп калдым бара албайм дейт. Жусупбек ага каралап кийин бараармын деп калып калат. Маниса айым менен Шакирди алып Көлгө келет (бул боюнча кийин сөз кылалы)Рай эки балалуу болот. Биринин атын Каба, биринин атын Сарык коёт.

Каба акылдуу өтө баатыр, балбан киши экен. Желкесинен куймулчагына чейин кулундун жалындай жалы бар экен. Ошондон жалдуу Каба аталып кетет. Тагай бийдин ишеничтүү баласы болуп Рай-Саяк уругун өзүнчө бөлүп, жер бөлдүрүп алып өзүнчө эл курайт. Каба үч аял алыптыр. Улуу аялынан Байболот баатыр, Кайдуулат, экинчи аялынан Түнкатар, Түнтөй, үчүнчү аялынан Шайых Мухамбет. Байболот баатырдан Курманкул, анын биринчи аялынан Асаке, Айдаке, экинчи аялынан Мамат, Күрөң, Молой, үчүнчү аялынан Даадый, Кадаң. Асакеден Багыш, Сарттар. Айдакеден Куттуксейит, Байжунус, Канай булардын тукуму Өзбекстанда, Тогуз-Тородо Молойдон Болжур, андан Шаамурат, Жаманбай, Таабай. Шаамураттан Кумар, Кубат, Эсенгул. Кумардын биринчи аялынан Момунбай, экинчи аялынан Оңолбек, үчүнчү аялынан Козубек, Өзүбек, Шадыбек, Качыбек, Ажыбек. Момунбайдан Байкожо, Өмүраалы, Үкөбай. Байкожодон Шералы, Тамаша, Шералыдан Жусумамбет, андан Жаанбай, анын биринчи аялынан Жээнтай, экинчи аялынан Ардакбек, Асылбек, Рахатбек, Манасбек, Ызатбек. Тамашадан Токтосун, Токтомуш. Токтосундан Сүйөрбек, Көлбай. Токтомуштан Уланбек.

Өмүраалыдан Абдыкерим, Төрөкул, Жумагул, Сыдык. Абдыкеримден Султан, Сатиш. Төрөкулдан Сатар, Төлөгөн. Сатардан Борончу, Болотбек, Асан, Үсөн, Акылбек, Кенжебек. Төлөгөндөн Мейман, Кадырбек. Оңолбектен Барчык, андан Түйтөбай, Жумалы. Жумалынын биринчи аялынанЫсманалы, экинчи аялынан Шаршеналы, Бейшеналы, Дүйшөналы, Акималы, Жигиталы, Врачбек, Бактыбек, Жыргалбек. Өзүбектен Калмамбет, андан Элебес. Козубектен Нураш, Аалы. Нураштан Аттокур, андан Кезалы. Аалыдан Найман. Шадыбектен Табалды, Ниязалы. Табалдыдан Нурдин. Ниязалыдан Самидин. Кубаттан Каратал, андан Байбура, андан Нургазы, Байгазы, Дардаир. Нургазыдан Алтынбек. Байгазыдан Арыпжан. Дардаирден Эсенкул. Эсенкулдан Кудайберген, Калча, Эсенжан, Аший, Таштаке. Кудайбергенден Супатай, Чакей, Чопу, Чыбылдый, Абдыжапар, Апы. Чакейден Садыкбай, Сыдык, Чылпак. Садыкбайдан Мейманкул, Керимкул. Чопудан Казатбек, Макен, Отор. Чыбылдыйдан Турганбай, Сатиш, Сатарбек, Турар. Турганбайдан Мамбетжусуп. Абдыжапардан Канимет. Калчадан Жөргөмүш. Таштакеден Майды, Мусалы. Майдыдан Асан, Төлөгөн. Мусалыдан Эргеш. Жаманбайдан Болот, Кулжыгач, Жайчыбек. Болоттон Көчөк, Бапа, Токтосун. Көчөктөн Арыкмолдо, андан Мустапа, Маамет, Нурказы. Бападан Жунус, Орозобек. Токтосундан Абдырайым, андан Кедейкан, Үкүш. Кулжыгачтан Алыбек, Бормонкул, Багышалы, Жамаке. Алыбектен Дардаш, андан Табылды, Сүйүнбай. Бормонкулдан Турганалы. Багышалыдан Балакей, андан Совет. Жамакеден Турдумамбет, Одош. Одоштон Майрамбек. Жайчыбектен Манап, Түлкү. Манаптан Түлөке, Байгара, Матыса, Мааткалык. Түлөкеден Эгемберди андан Шайхидин, Үчүке. Байгарадан Султаналы, Бектеналы, экинчи аялынан Нуркамил, Карыбек, Нурдин. Матысадан Бейше. Мааткалыктан Токон. Түлкүдөн Абдыразак, Жанузак. Абдыразактан Кайыпберди, Ыманберди, Акбай, Кабатай. Ыманбердиден Ыса, андан Кылыч, Билимбек, Алымбек, Уланбек, Замирбек, Камчыбек. Акбайдан Токтосун, Сыргак. Жанузактан Токтогул, андан Жуманазар, Дондо.

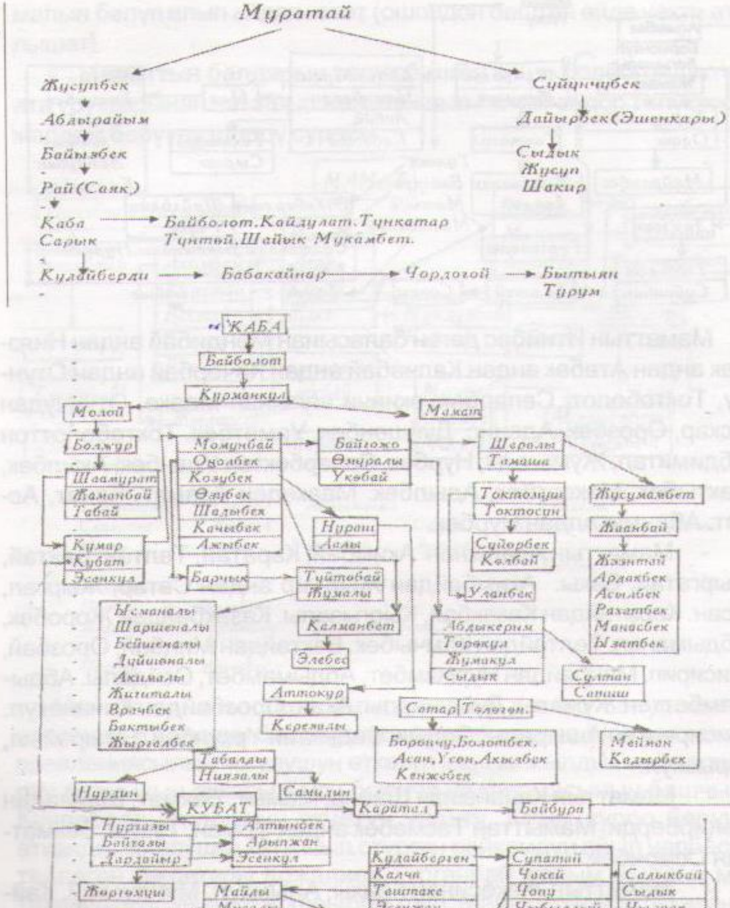

Муратай
Жусупбек
Абдырайым
Байызбек
Рай (Саяк)
Каба
Сарык
Байболот.Кайдулат.Тункатар
Тунтой.Шайык Мукамбет.
Кудайберди
Бабакайнар
Чордогой
Бытыян
Турум
Суйунчубек
Дайырбек(Эшенкары)
Сыдык
Жусуп
Шакир
ЖАБА
Байболот
Курманкул
Молой
Мамат
Болжур
Шаамурат
Жаманбай
Табай
Кумар
Кубат
Эсенкул
Момунбай
Оңолбек
Козубек
Өзубек
Шалыбек
Качыбек
Ажыбек
Байгожо
Өмуралы
Үкөбай
Шералы
Тамаша
Токтомуш
Токтосун
Жусумамбет
Жаанбай
Жээнтай
Ардакбек
Асылбек
Рахатбек
Манасбек
Ызатбек
Нураш
Алы
Суйорбек
Көлбай
Уланбек
Барчык
Туйтобай
Жумалы
Ысманалы
Шаршеналы
Бейшеналы
Дуйшоналы
Акималы
Житиналы
Врачбек
Бактыбек
Жыргалбек
Калманбет
Элебес
Абдыкерим
Торокул
Жумакул
Сыдык
Султан
Сапаш
Аттокур
Керемалы
Сатар Төлөгөн.
Боронбу,Болотбек.
Асан,Усон,Акылбек
Кенжебек
Мейман
Кадырбек
Табалды
Ниязалы
Нурдин
Самидин
КУБАТ
Каратал
Бойбури
Нургазы
Бейгазы
Дардайыр
Алтынбек
Арыпжан
Эсенкул
Кудайберген
Калча
Таштаке
Эсенжан
Ашый
Супатай
Чакей
Чопу
Чыбылдый
Абдыжапар
Апы
Салыкбай
Сыдык
Чынпак
Жортомчи
Майды
Мусалы
Эргеш
Асан
Төлөгөн
Канатбек,Макен,Отор.
Канимет
Мамбетжусуп
Мейманкул
Керимкул
Тургунбай
Сапаш
Сапарбек
Турар
Ташайбек,Тагайбек.
Бактыбек,Бакытбек.
Барыктабас
Койчубек
Айтбек
Кочконбай
Тилек
Жаманбай
Болот
Кулжыгач
Жайчыбек
Кочок
Бапа
Токтосун
Арыкмолдо
Мустапа
Мамат,Нургазы
Алыбек
Берманкул
Бегишалы
Менап
Тулку
Абдырайым
Кедейкан
Укуш

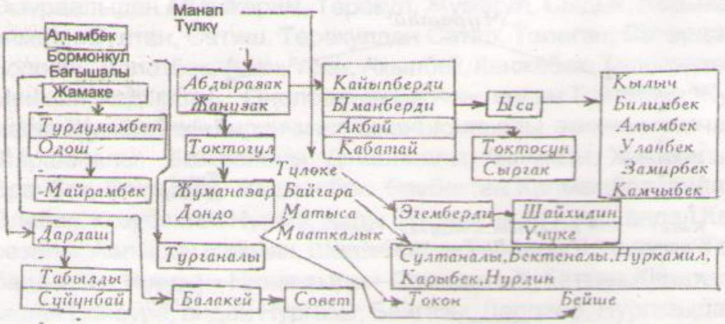

Маматтын Итийбес деген баласынан Меңдибай андан Нияз-бек андан Атабек андан Калчабай андан Көчөрбай андан Отун-чу, Токтоболот, Сапарбек, экинчи аялынан Мааке. Отунчудан Аскар, Орозбек, Аденис, Дүйшөнбек, Урматбек. Токтоболоттон Абдимитал, Жумагазы, Нурбек. Сапарбектен Уланбек, Акылбек, Бактыбек, Максатбек, Адылбек. Маакеден Азамат, Канат, Ас-кат. Абдимиталдан Нурбек.

\- Маматтын Асанынан Акимбай, Каратай, Телтай, Бектай, Сыргатай, Бакы. Акимбайдан Жылтыр андан Сатар, Жыргал, Асан. Каратайдан Казакбай, Кыргызалы. Казакбайдан Жоробек, Абдыманап. Телтайдан Камчыбек. Бектайдан Миңбай, Орозбай, Мисирип. Миңбайдан Нурмамбет, Абдымамбет, Сейдалы. Абды-мамбеттен Жумалы, Дүйшөналы, Акан. Орозбайдан Кичинекул. Мисиreптен Ашыралы, Садык. Садыктан Үркүнбай, Ысырайыл, Ырыскул.

\- Маматтын Канайынан Шайна, Мамыт, Бекмат. Шайнадан Теңирберди. Мамыттан Тасмабек андан Эрман, Тукуш. Бекмат-тан Осмонбек.

\- Маматтын Жакесинен Кайкы, Алымкул, Мундузбай. Кай-кыдан Абиле. Мундузбайдан Жолдош андан Осмон, Алик.

\- Курманкулдун Асакеси менен Молойу мелдешип кунанда-рын жарыштырып байгесине бир серке сайышат. Молойдун ку-наны чыгып келсе Асаке байгесин бербей чырдайт. Молой калы-стыкка Кайдулатка барат, ал Асакени , мелдешкенден кийин бай-гесин бер, экөөң тең Курманкулдун баласысыңар тамгаңар бир десе, Асаке, мен Молойго тууган болбоймун тамгамды дагы бөлүп алам деп, каба тамгасынын өйдө жагынан чегип тамга салып

малын бөлүп алып айдап кетет (ошондон баштап өйдө чекти аталышат).

- Маматтын балдарын толук билген киши болбогондуктан, ата уруктарынан чаташып жаңылышып калса, оңдоп толуктоого жардам берүүңүздөрдү сурайм.

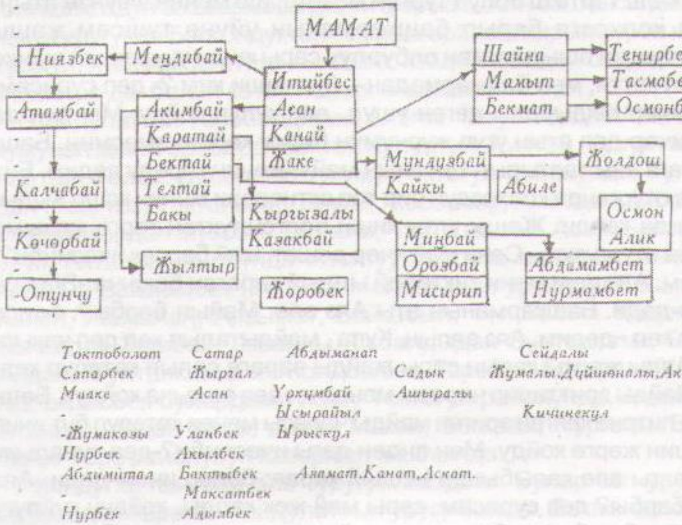

Мен Ленин атындагы колхоздо мал доктур болуп иштеп жүргөндө колхоздун башкармасы Ыманбердиев Ыса колхоздун правлениясынын чогулушун өткөзүп жарым жылдык май тапшыруу планынын аткарылуусу боюнча уй фермасынын башчысы Көчөрбаев Отунчунун отчётун угушту. Кезек суроо берүүгө өткөндө, чогулушка катышып отурган райкомдун айыл чарбасын тейлеген секретары Кожалиев Турганбай жарым жылдык май тапшыруу планыңар аткарылбаптыр. Майды Кыдыралы акеңче ичип алган жоксуңарбы деп сурады. Отунчу: Жок, аксакал, уйлар эми тууп жатат жылдык план аткарылат-деди. Кийин көп жыл өтүп Кожалиев аксакал селолук Советтин башчысы, мен колхоздо башкарма элем, Мал кыштатуу абалын көрүп келүү үчүн алыскы кыштоого бара жатабыз. Көп жыл мурдакы, аксакалдын Отунчуга берген суроосу эсиме түшүп, Кыдыралы жөнүндөгү окуяны сурагым келди. Сиз мундан көп жыл илгери чогулушта уй ферманын башчысы Отунчуга майды Кыдыралы

акеңче ичип алган жоксуңарбы деп суроо бердиңиз эле. Менин оюмдан Кыдыралы деген ким, ал майды эмнеге ичкен деген ой кетпей жүрөт. Узун жолду кыскартып, ошол окуяны айтып бересизби? деп сурадым. Кожалиев аксакал ал кезде мен сендей жаш элем-деп сөзүн баштады. Согуштан кийин эл ирдене албай тамак-аш тартыш болуп турган мезгил, иш менен Фрунзе атындагы колхозго барып башкарманын үйүнө түшсөм жашы элүүлөрдөн ашып калган олбурлуу сары киши учурашып эшике чыгып кетти, мен башкармадан – бул киши ким ?- деп сурасам, май ичер Кыдыралы деген ушул деп күлүп койду. Мен мурда май ичер деп атын угуп жүрчүмүн бирок көргөн эмесмин. Башкармага аны таптырып кел анын май ичкенин көрөлү дедим. Биз чайга отурганда колхоздун бир топ активдери менен кошо Кыдыралы да келди. Жашы улуу киши болгондуктан төргө жаныма жакын отургузуп: - Сени май ичер дешет, май берсек ичесиңби?-дедим. Ал киши мени тиктебей ылдый караган боюнча:-Берсең ичем-деди. Башкарманын аты Аяз эле. Майың барбы?, болсо алып кел - дедим. Аяз аялын, Купа , майды алып кел деп чакырды. Аялы жарты карын сары майды чарага салып көтөрүп келди. Майды эриттирип чарасы менен ич деп алдына койдук. Беш-алты литрче келген эриген майды чарасы менен көтөрүп бүт ичип идишин жерге койду. Мен андан дагы ичесиңби?-деп сурадым, ал баягы эле калыбында ылдый карап:-болсо ичем-деди. Аяз май барбы? деп сурасам, сары май жок калды, койдун куйругу бар-деп бир бүтүн, бир жарты куйрукту алып келди. Өзүнчө казан астырып, бышыртып, астына койдук. Кыдыралыдан кандай кылып жейсиң, туурап берелиби? – десем, өзүмө эле бергиле – деп алып кесип жей баштады. Майды жеп бүткөндөн кийин шорпонун майын калпытып, куйдуруп келип, чарасы менен сундурдум, аны да бүт ичип ийди. Менин жиним келип: кантип аш кыласың? Баландын боорун жеген, акмак! деп ийипмин. Ал аста ордунан туруп же – дейт дагы…-деп күңк этип чыгып кетти. Андан бир канча күн өткөндөн кийин Аяз жолукканда Кыдыралы май ичер барбы? деп сурасам, бар баягы май жеп кеткенден беш – алты күн өткөндөн кийин жалгыз баласы бар эле өлүп калды деди. Иш менен Өрнөк колхозуна барып кокусунан Кыдыралыга жолугуп калдым учурашып, арты кайрылуу болсун балаң өтүп кетиптир, майды аш кыла албай бир балээ болобу деп чочуп, баягыда катуу айтып коюптурмун, кечирип кой, жүр Садырбай чайга чакырды эле чогуу ичели – деп жетелеп алдым. Мүнөзү оор, жоош киши жок дебей менин жетегим менен ээрчишип Са-

дырбайдыкына бардык. Чайдан кийин алдыбызга сойгон козунун семиз этин чарасы менен алып келип койду. Чарадагы куйрукту алып Кыдыралынын алдына койдум. Ал четинен ооз тийип майды жебейм деп койдум эле – деп жылдырып койду. Мен көңүл калгандай айткан сөзүмдү ойлоп ичимден өкүнүп калдым. Ошол Кыдыралы өйдө чекти уругунан болчу. Чогулушта акеңче дегеним колхоздун башкармасы да, уй фермасынын башчысы да өйдө чекти уругунан болгондуктан тамаша аралаштырып сурап коюптурмун. Жаштыкта этият кылбаса, кээде ошондой олдоксон тамашалар да болуп кетет – деди аксакал.

Кайдулаттан Төрөбердибек, Алагөз. Тогуз-Тородо Алагөз тукумунан жок. Төрөбердибектен Кулунтай, Култай. Кулунтайдан Картай, Төлөк. Булардын тукуму Токтогул районунда. Култайдан (беш таз) Токтоназар, Бекин, Жообасар, Амандык, Ырайым. Токтоназардан Музооке, Жаныш, Чай, Атантай, Асай. Булардын уругу Акталаа районунда. Атактуу Музооке манасчы санжырачы акын Баймамбет (Тоголок Молдо)ушул уруктан. Жаныштан Канай, Жажалаң, Арзымат, Байкабыл, Түлөкабыл. Кодоңбай. Канайдан Эшибек, Табалды. Табалдыдан Султанказы, Бакир, Андаш. Султанказыдан Жолдошбек, Төрөбек. Бакирден Үмүталы, Ырысбек булардын тукуму Токтогул районунда. Андаштан Атанкул, андан Ысак, андан Макен, Бекказы, Нургазы. Булар Тогуз-Торо районунун Казарман айылында.

Кайдулаттын бир эле уругун жаздым. Булар көп урук эл. Акботодон тараган Кайдулаттын уругу Баялы, Бакмендекелердин уругу Тогуз-Тородо жок.

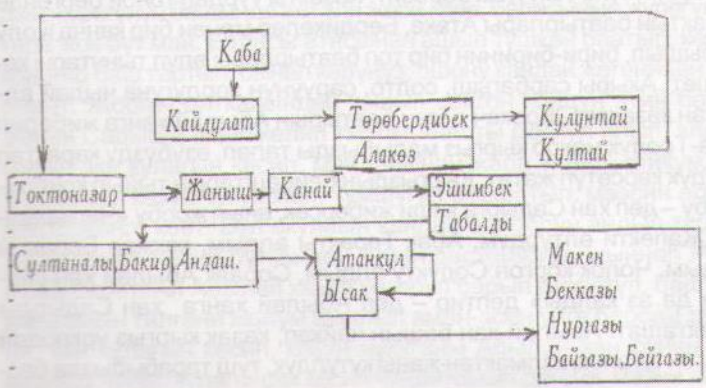

Кабанын Түнкатарынан Козубек, Козуке. Козубектен Чакыр, Чоко, Төбөй, Арык. Чокодон Көлөп, Караш, Жамандык, Сакай. Сакайдан Сарыке, Качанак. Сарыкеден Үчбай, Чөндөлөй, Майманке, Абышка. Качканактан Көкүмбай Жорукту, Асан, Арзымат. Көкүмбайдан Бокбасар. Жоруктудан Чоктакыя. Асандан Назар(-Сарыборгемик). Арзыматтан Садыр, Сейит. Сейиттен Нарбото, Багышбек, Бекболот. Садырдан Доскул. Нарботодон Ырыскулбек, Бектен(Бектен кичи катындан). Ырыскулбектен Акмат, Дыйкан, Атакан, Миңбай, Бактияр. Атакандан Керимбай. Белгилүү обончу Асанкалый Керимбаев ушул уруктан. Бул уруктар Токтогул районунда жашашат. Арзыматтын уулу хан Садыр бүтүн саяк элине бийлик жүргүзүп, жалпы кыргыз элине кадырлуу адам болгон. Калмак кыргызды каптап Ысык-Көл, Талас, Чүйдөн сүрүп солто, сарбагыш эли Фергана, Кетментөбө, Жумгалга сүрүлгөндө солто Кошой бүт Кетментөбөгө хан Садырга барып сарбагыш Атакелер Жумгалга саяк Качкеге барып баш калкалашып бир топ жыл тургандан кийин жалпы кыргыз хан Садырдын айланасына чогулуп, кеңешип хан Садырга кошулуп, сарбагыш Атаке баатыр, саруу Бердике баатыр, солто бийи Кошой баатыр болуп биргелешип кол курап калмакты кыргыз жеринен сүрүп чыгарышат. Жер бошогондон кийин солто Чүйгө, саруу, кушчу Таласка, сарбагыш Кемин, Кочкорго жайгашып, Садыр жерине Кетмен төбөгө кайтат. Калмактан чабылып, малдан жардыланган сарбагыш, солто, саруулар казактан мал уурдап, жылкы тийип, казактын үч жүзүнө тынчтык бербейт. Казакты уурдап тоной бергенде казактын баатырлары Атаке, Бердикелер менен бир канча жолу чабышып, бири-биринин бир топ баатырлары өлүп тынчтары кетишет. Акыры сарбагыш, солто, саруунун зордугуна чыдай албаган казактар Жоокач деген баатырын Абылай ханга жиберип Ала-Тоолук макоо кыргыз малыбызды талап, өзүбүздү карактап кордук көрсөтүп жатат. Кыргыздын бейбаштарын тыйып койбойсузбу – деп хан Садырга киши жиберсек, анын жообу «Чапыраштты Жапекти өлтүрдүм, Абак Таракты алдым, көкжал Баракты алдым, Чолок коргон Содукту алдым, Сораяк Абылай хан сартың да аз калды» дептир – деп Абылай ханга хан Садырды ушакташат. Абылай хан башын чайкап, казак кыргыз үркөрдөй болгон эл элек, калмактан жаңы кутулдук, туш тарабыбызда бас-

кынчылар оозун ачып, ажыдаардай оп тартып соргон турат деп жооп бербей койгондо казактар кайра – кайра киши жиберип сурай беришет. Абылай хан көбүң болбодуң, эң мурун жакшылыкча сүйлөшөлү - деп кыргыздын ханына барып менин сөзүмдү айт деп Жоогачты кайра жиберет. Жоогач хан Садырга жолугуп Абылай хандын сөзүн айтпай эле Чүйгө келип солто Мөмөкан менен Жайылга жолугуп, алар менен пикири келишпей кайра кетет. Барып Абылай ханга кайра ушактайт, Абылай хан Жоогачтын сөзүнө ишенип 1795-жылдын жазында Таластан баштап Чүйгө чабуул жасайт. Солто, саруунун Мөмөкан, Жайыл баштаган мыктылары Абылай хан, Жоогачтын сөздөрүнө ишенишип, бизге согуш ачпайт деп жалпы кыргызга кабарлабай жатаа берген болот. Саруу, солтолор жан аябай салгылашканы менен аздык кылып жеңилип Мөмөкан, Жайыл үч баласы менен колго түшөт. Казактар буларды бүт өлтүрүп Чүйдү, Кочкорду, Ысык-Көлдү басып Абылай хан ордосун Меркеге орнотуп кыштап калат. Кыргыздын чабылып чачылган эли Кытайга, өзүбектин арасына качып тентий баштайт. Бул кабарды угуп Абылай хан качкан элди токтотуп калууга аракет кылып кыргыздар менен жарашуу жөнүндө элчи жиберип хан Садырды чакыртат. Элчи жарашуу жөнүндө сүйлөшөбүз деген сөзгө ишенип хан Садыр баласын ээрчитип Абылай ханга келет. Бул кабарды уккан казактар Абылай ханга келип: Ханым, Садырды баласы менен тынч коё берсеңиз Сизге да, бизге да кыргыздар тынчтык бербейт. Садырдын жүрөгүнүн башында эки эли жери кара, баласынын жүрөгүндө кара жок бүт май. Баласы атасынан ашып түшкөн баатыр, кечки конокко баш тартып, сынап көрүңүз, ошону кандай жегенинен билинет. Жоогач айтканындай кылып сойгон койдун этин башы менен Садырга алып келип тартат, башты Доскул алып, элден мурун эки кулагын кесип, маңдайынан жара тилип, куйкумдан тилип, эки көзүн чукуп жеп, тумшугун ажыратып, мээсин алып, дасторконго коёт. Бул окуянын кандай болоорун аңдып турган казак тамак желип бүткөндөн кийин дасторконду жыйнап Жоогачка барат. Ал Абылай ханга көтөрүп барып көрсөтүп, баштын маңдайын тилгени жолум ачылып аман-эсен үйгө барсам дегени, эки кулагын кесип, көзүн чукуганы Абылай хан сенин эки көзүңдү чукуп, кулагыңды кесип чуңайтамын дегени, мээни алып

Кабанын Түнкатарынан Козубек, Козуке. Козубектен Чакыр, Чоко, Төбөй, Арык. Чокодон Көлөп, Караш, Жамандык, Сакай. Сакайдан Сарыке, Качанак. Сарыкеден Үчбай, Чөндөлөй, Майманке, Абышка. Качканактан Көкүмбай Жорукту, Асан, Арзымат. Көкүмбайдан Бокбасар. Жоруктудан Чоктакыя. Асандан Назар(-Сарыборгемик). Арзыматтан Садыр, Сейит. Сейиттен Нарбото, Багышбек, Бекболот. Садырдан Доскул. Нарботодон Ырыскулбек, Бектен(Бектен кичи катындан). Ырыскулбектен Акмат, Дыйкан, Атакан, Миңбай, Бактияр. Атакандан Керимбай. Белгилүү обончу Асанкалый Керимбаев ушул уруктан. Бул уруктар Токтогул районунда жашашат. Арзыматтын уулу хан Садыр бүтүн саяк элине бийлик жүргүзүп, жалпы кыргыз элине кадырлуу адам болгон. Калмак кыргызды каптап Ысык-Көл, Талас, Чүйдөн сүрүп солто, сарбагыш эли Фергана, Кетментөбө, Жумгалга сүрүлгөндө солто Кошой бүт Кетментөбөгө хан Садырга барып сарбагыш Атакелер Жумгалга саяк Качкеге барып баш калкалашып бир топ жыл тургандан кийин жалпы кыргыз хан Садырдын айланасына чогулуп, кеңешип хан Садырга кошулуп, сарбагыш Атаке баатыр, саруу Бердике баатыр, солто бийи Кошой баатыр болуп биргелешип кол курап калмакты кыргыз жеринен сүрүп чыгарышат. Жер бошогондон кийин солто Чүйгө, саруу, кушчу Таласка, сарбагыш Кемин, Кочкорго жайгашып, Садыр жерине Кетмен төбөгө кайтат. Калмактан чабылып, малдан жардыланган сарбагыш, солто, саруулар казактан мал уурдап, жылкы тийип, казактын үч жүзүнө тынчтык бербейт. Казакты уурдап тоной бергенде казактын баатырлары Атаке, Бердикелер менен бир канча жолу чабышып, бири-биринин бир топ баатырлары өлүп тынчтары кетишет. Акыры сарбагыш, солто, саруунун зордугуна чыдай албаган казактар Жоокач деген баатырын Абылай ханга жиберип Ала-Тоолук макоо кыргыз малыбызды талап, өзүбүздү карактап кордук көрсөтүп жатат. Кыргыздын бейбаштарын тыйып койбойсузбу – деп хан Садырга киши жиберсек, анын жообу «Чапыраштты Жапекти өлтүрдүм, Абак Таракты алдым, көкжал Баракты алдым, Чолок коргон Содукту алдым, Сораяк Абылай хан сартың да аз калды» дептир – деп Абылай ханга хан Садырды ушакташат. Абылай хан башын чайкап, казак кыргыз үркөрдөй болгон эл элек, калмактан жаңы кутулдук, туш тарабыбызда бас-

кынчылар оозун ачып, ажыдаардай оп тартып соргон турат деп жооп бербей койгондо казактар кайра – кайра киши жиберип сурай беришет. Абылай хан кебүң болбодуң, эң мурун жакшылыкча сүйлөшөлү - деп кыргыздын ханына барып менин сөзүмдү айт деп Жоогачты кайра жиберет. Жоогач хан Садырга жолугуп Абылай хандын сөзүн айтпай эле Чүйгө келип солто Мөмөкан менен Жайылга жолугуп, алар менен пикири келишпей кайра кетет. Барып Абылай ханга кайра ушактайт, Абылай хан Жоогачтын сөзүнө ишенип 1795-жылдын жазында Таластан баштап Чүйгө чабуул жасайт. Солто, саруунун Мөмөкан, Жайыл баштаган мыктылары Абылай хан, Жоогачтын сөздөрүнө ишенишип, бизге согуш ачпайт деп жалпы кыргызга кабарлабай жатаа берген болот. Саруу, солтолор жан аябай салгылашканы менен аздык кылып жеңилип Мөмөкан, Жайыл үч баласы менен колго түшөт. Казактар буларды бүт өлтүрүп Чүйдү, Кочкорду, Ысык-Көлдү басып Абылай хан ордосун Меркеге орнотуп кыштап калат. Кыргыздын чабылып чачылган эли Кытайга, өзүбектин арасына качып тентий баштайт. Бул кабарды угуп Абылай хан качкан элди токтотуп калууга аракет кылып кыргыздар менен жарашуу жөнүндө элчи жиберип хан Садырды чакыртат. Элчи жарашуу жөнүндө сүйлөшөбүз деген сөзгө ишенип хан Садыр баласын ээрчитип Абылай ханга келет. Бул кабарды уккан казактар Абылай ханга келип: Ханым, Садырды баласы менен тынч коё берсеңиз Сизге да, бизге да кыргыздар тынчтык бербейт. Садырдын жүрөгүнүн башында эки эли жери кара, баласынын жүрөгүндө кара жок бүт май. Баласы атасынан ашып түшкөн баатыр, кечки конокко баш тартып, сынап көрүңүз, ошону кандай жегенинен билинет. Жоогач айтканындай кылып сойгон койдун этин башы менен Садырга алып келип тартат, башты Доскул алып, элден мурун эки кулагын кесип, маңдайынан жара тилип, куйкумдан тилип, эки көзүн чукуп жеп, тумшугун ажыратып, мээсин алып, дасторконго коёт. Бул окуянын кандай болоорун аңдып турган казак тамак желип бүткөндөн кийин дасторконду жыйнап Жоогачка барат. Ал Абылай ханга көтөрүп барып көрсөтүп, баштын маңдайын тилгени жолум ачылып аман-эсен үйгө барсам дегени, эки кулагын кесип, көзүн чукуганы Абылай хан сенин эки көзүңдү чукуп, кулагыңды кесип чуңайтамын дегени, мээни алып

койгону, мээнди алып чийки эле жейм дегени, башты балжа-булжа кылып бузганы сенин баш кишилериңди талкалап кырам дегени –деп чечмелеп бергенден кийин Абылай хан ал сөзгө ишенип Садырды баласы менен өлтүрүп, согушту токтотуп кыргызды казактарга баш ийдирип, ак үйлүү кылып Түлөбердини кошо ала кетет. Түлөберди Абылай хан өлгөндөн кийин гана кыргызга келет. Кыргыздарда аял төрөгөндө Атаке, Садыр тууду дейсиңби, бир инсан туулгандыр да деген макал Атаке, Садырдын баатырлыгынан айтылып калса керек.

- Кабанын Түнтөйүнөн Актери, Бозтери, Энтери. Актерисинен Аккулак, Аратай. Аккулактан Жамаке, Шамаке, Майрыке. Жамакеден Жайыл, Мойнок. Жайылдын биринчи аялынан Манаке экинчи аялынан Эркетай. Маанакенин биринчи аялынан Шанабай, экинчи аялынан Карбоз, Ажыбек, үчүнчү аялынан Койчуман. Шанаьайдан Матай, Жанай, Тынай. Матайдын биринчи аялынан Атабек, Атабий, Эсенбай, Батыркан, Батырбек, экинчи аялынан Атыкан, Өмүркан, Мураталы, Нусубалы. Атабектин биринчи аялынан Акмат экинчи аялынан Айдаралы, Осмоналы, Ысман, Ысмадияр, Орозалы. Акматтын биринчи аялынан Калый, Садыкбек, экинчи аялынан Калмурат, Баратбай, Эшетбай. Калыйдан Сабыралы, Аскарбек, Көчөрбай. Сабыралыдан Казыбек, Артисбек. Артисбектен Азамат. Калмураттан Абакир. Осмоналыдан Топчубек, Бөрү. Топчубектен Кайыпберди, Кудаш, Асек. Бөрү-дөн Тагайбек, андан Жанарбек. Атабийден Касым Карабек. Касымдан Жусупжан андан Түкөнбай, Анарбай. Карабектен Үсөн, андан Афтандил, Бакытбек, Жылдызбек. Эсенбайдын биринчи аялынан Жунушалы, Молдоалы, экинчи аялынан Кочкор. Жунушалыдан Асанбек, андан Назырбек, Советбек. Назырбектен Бекбо, Токо. Советбектен Азат. Молдалынын биринчи аялынан Ыманалы, Чолок, экинчи аялынан Сейталы, Абдылда, Аскарбек. Ыманалыдан Сурантай. Чолоктон Табалды, Алтымыш. Сейталыдан Өмүрбек. Кочкордон Эстебес, андан Урмат, Улан, Роман, Мирлан. Атыкандан Жакып, Калый, Калык. Жакыптан Торгойбек. Жанайдын биринчи аялынан Какен, Күлгөтөн, экинчи аялынан Кангелди, Керимберди. Какенден Курманалы, андан Молдоболот, андан Калдарбек, андан Көчөрбай, Аттокур. Күлгөтөндөн Токтоболот андан Бейшеке. Кангелдиден Сулайманкул, Бусур-

манкул. Сулайманкулдун биринчи аялынан Чоко, экинчи аялынан Каргалдай. Чокодон Карыпбек. Керимбердиден Чакай. Бул уруктан Жунушалы бий болуптур. Молдалы чоң олуя киши экен. Согуш болоордун бир жыл мурун 1940-жылдын күзүндө Жунушалынын үйүндө чай ичип отурганда, сен бир нерсени биле койчу элең эмне болобуз? – деп Жунушалы сураганда:— Эмдиги жылы уруш болот, эки өлкөнүн алааматы көп жылга созулат. Сенин балаң да, менин балам да урушка кетет, бири келет, бири келбейт. Уруш болгондон бир жылдан кийин сен өлөсүң, андан кийин Калмурат, Кочкор өлөт дегенде Жунушалы тура калып ит ит деп камчы менен чаап жиберет. Молдалы ыйлап, карыганча урганың калбады – деп чыгып үйүнө кетип калат. Айтканындай эле 1941-жылы уруш болуп, ошол жылдын күзүндө Жунушалынын да, Молдалынын да баласы Армияга чакырылат. Аскерге кетээринде Молдалы баласына жолдо экөөңүн биреөң катуу ооруйсуң. Ооруганда больницага жатпа дейт. Айтканындай эле жолдо баласы ооруйт, больницага жатпайт. Согуш болгондон бир жылдан кийин1942 – жылдын күзүндө Жунусалы өлүп, 1943-жылы Калмурат, Кочкор өлөт. Согуш басылгандан кийин Молдалынын баласы келип, Жунусалынын баласы келбей калат. Шанабай атасы Маанаке өлгөндөн кийин, кийинки энесинен төрөлгөн Карбоз, Ажыбек, Койчумандар жаш калганына карабай атасынан калган мал-мүлкүн алыбалып Ысык-Көлдөгү таякелерине кетип калат. Ошол боюнча көп жылдар бою кайрылбайт. Жетимдер чоңоюп, малдуу-пулдуу болгон кезде Шанабай өлдү деп кабар барат. Ажыбек, Карбоз көлгө Шанабайдын өлүгүнө бата окуганы келсе, ал кышында өлгөндүктөн корго көмүп койгон болот. Ал жерден мал сойуп, куран окутуп Шанабайдын сөөгүн кордон ачып, төөгө жүктөп алып, Арсланбоптогу бейитке алып барып коюшат (ал кезде барктуу адамдарды Арсланбаптагы мазарга койчу экен). Сөөк менен бирге анын бала-чакаларын да Тогуз-Торого көчүрүп келет. Шанабайдын тукуму карамүртөз, дүнүйөкор, байлык үчүн кишини өлтүрүүдөн кайра тартпаган тукум. Жаш кезинде карабай койсо да, менин чоң атам Карбоз өлүгүн тууган арбагын сыйлап, Арсланбап мазарына көлдөн жүктөп келип көмгөн экен дейт Секелең аксакал.

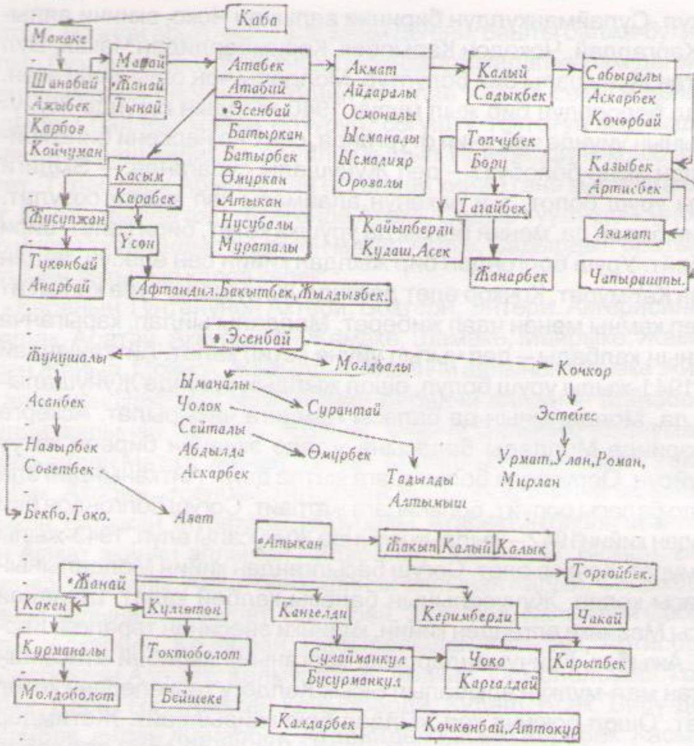

Ажыбек уулу. Ажыбектен Кадыр, андан Толубай, Токторбай, Сойку, Калдаш, Кырбаш. Толубайдан Түмөнбай, Кендирбай, Кубак. Түмөнбайдан Самидин. Кендирбайдан Шарабидин, андан Советбек, Жумак. Кубактан Токтогул, андан Күчүк, Бакыт, Керимберди. Токторбайдан Жапар, андан Токон, Мамет. Токондон Жанболот, Канболот, Эрболот. Маметтен Ысмайыл, Ысырайыл. Сойкудан Топой, Токтосун, экинчи аялынан Аланбай, Абыкан, Масыркан, Малемкул, Борбу. Мааткалык, Маленбай. Топойдон Турдубек, Кубатбек. Токтосундан Кайыпбек, Отунчу. Маленкулдан Ыслан. Борбудан Болотбек. Калдаштан Колдош, андан Нусубалы, Турдалы, Көлбай, Нусубалыдан Соронбай, Кур-

жунбай, Үркүнбай. Соронбайдан Койчубай. Үркунбайдан Надырбек. Турдалыдан Тешебай, Мейманбек, Карыпбек. Көлбайдан Мырза, экинчи аялынан Маданбек, Ырысбек, Төрөжан. Кырбаштан Серкебай, Күпөбай, Жоошбай, Жаркынбай. Күпөбайдан Саали. Жоошбайдан Шамалбек, андан Жаанбай, Жанарбек. Бул уруктанТолубай бий болуп Жаркынбай бою 2 метр 40см зор балбан адам экен. Жыйырма жашында ат көтөрө албай Топой кула деген айгырдын бели сынган экен. Жыйырма үч жашында 1942 – жылы Армияга кетип согушта станковый пулемётту жалгыз көтөрүп жүрүп согушкан дейт, анан бомба (осколка) тийип курман болуптур.

Карбоз уулу. Карбоздон Кадыма, Кадыркул, экинчи аялынан Эрмамбет, Кудакелди, Кармыш, Кенже. Кадымдан Мундузбай, Арзымбай. Мундузбайдан Ашырбек, Алдайарбек, экинчи аялынан Жусупбек, Арабек, үчүнчү аялынан Сөлпү, Абдырайым. Ашырбектен Эркетай, андан Акен. Арабектен Арыпжан. Абдырайымдан Жылтыр, андан Сатымкул, Жолдош, Аскарбек, Эсен, Көчөн, Асан, Үсөн. Кадыркулдан Молдобай, Эшенкул, Келгенбай, Мокой, Бүтүбай, Аштыкчы, Ботокан. Молдобайдан Кыргый андан Сабырбек. Эшенкулдан Өмүр, андан Эсен, Мелис. Келгенбайдан Шери, андан Молдокмат, Мырзакмат. Мокойдон Самси, Дүйшөналы. Самсиден Жаныбек, Көчөн, Апык. Дүйшөналыдан Врачбек Аязбек. Бүтүбайдан Муктар, андан Эрнист, Бакытбек, Кадырбек, Эркинбек. Аштыкчыдан Кожо, Чолпонкул, Ормонкул. Чолпонкулдан Símbolo Ават, андан Бектур, Бегалы. Ормонкулдан Ыслан. Ботокандан Акматалы. Эрманбеттен Аалы, Боржу, Муса, Чолок, экинчи аялынан Түйтө, Обос, Түйрүк, Турсу, Көчөр, Баатыр. Аалыдан Рустамбек, андан Бейше. Боржудан Чатак, экинчи аялынанТокон. Чолоктон Турусбек. Түйтөдөн Лойлу, андан Билимбек, Карыпбек. Обостон Айткул, Эркин, Дыйкан. Түйрүктөн Качкын, Сырымбек, Каныбек. Турсудан Борончу, андан Азим, Замир. Көчөрдөн Орумбек, Керимбек. Кудакелдиден Секелең, Сади, Боку. Секелеңден Самидин, экинчи аялынан Нурдин. Садиден Тентимиш. Бул уруктан Борончу көп жылы сельсовет, башкарма болуп, эл үчүн иштеген киши болгон. Алардын түпкү атасы Карбоз тирүү кезинде аш бердирген өтө бай киши болгон экен. Бул урук Тогуз-Торонун Арал айылында жашашат.

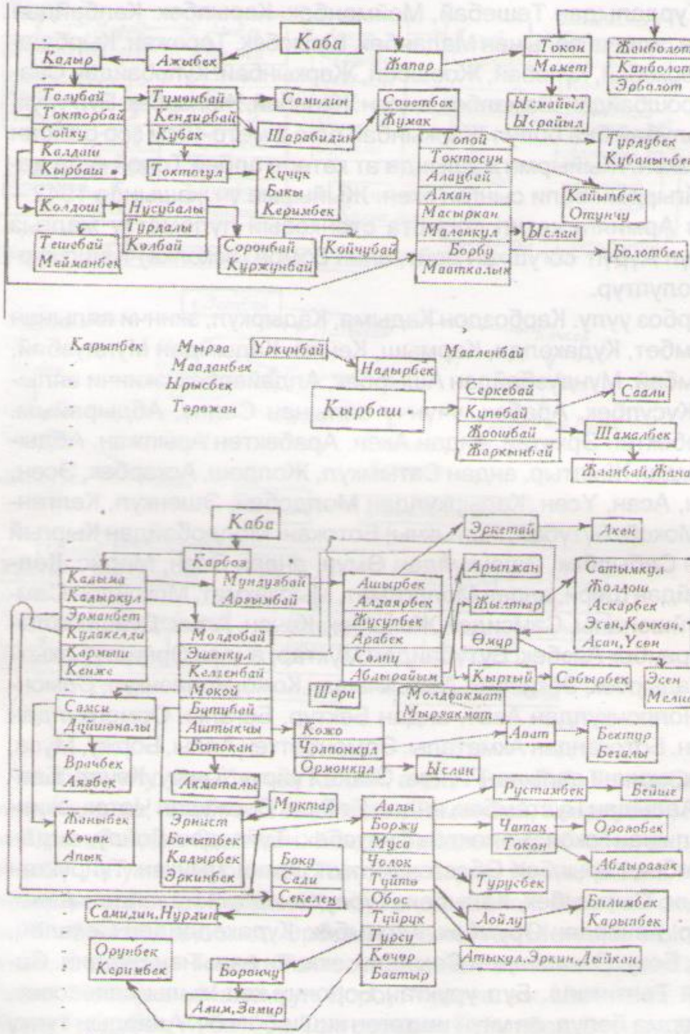

Койчуман уулу: Койчумандан Жаманкул,Арзымат.Жаманкулдан Алыбай,Назаралы,Кубак.Назаралыдан Мурза,Мурзабек,экинчи аялынан Өзгөнбай,Бектенбай,Нурлан.Мурзабектен Улан.Арзыматтан Арык.

Эркетай андан Андакулу, андан Качыке, Отунчу, Кошунбай. Качыкеден Койчуман, экинчи аялынан Карагул, Малы, Ташыбек. Койчумандан Эшимбек, андан Абдылда, андан Дүйшө, Кармышак. Дүйшөдөн Калыкул, Таңырык, Саскул, Кенжебек. Таңырыктан Акунбай, андан Бакыт. Кенжебектен Акимбай, андан Арзыбек, Медетбек, Марат, Мелис, Бакыт. Кармышактан Маша, андан Бекболот, Жолдошбек, Аскарбек, Тагайбек. Каракулдан Ниязалы, Калназар. Ниязалыдан Байжан, андан Таз, Кулмат, Нурмамбет. Таздан Жээнбай, Жаныбек, Жумабек, Маат, Жунус. Жээнбайдан Муканбай, Токтоназар. Муканбайдан Абдырасул, Асан, Адылбек, Асылбек, Акылбек. Токтоназардан Ыбырайым, Афтандил. Жумабектен Токон, экинчи аялынан Ысмаил, Ысраил, Кыйбатбек, Бектен. Кулматтан Өмүр андан Бекташ, Абдыкадыр, Эркин. Бекташтан Авазбек. Майлыдан Атамбай, Алымбай, Арыкбай, Атабай, Керимбай. Атамбайдан Мамбеталы, андан Койчу, Жолболду, Дүйшөн. Койчудан Авыткай. Жолболдудан Урмат, Мади. Дүйшөндөн Жолой, Майрамбек, Бакыт.

Алымбайдан Момунтай, андан Жоробек. Арыкбайдан Аалы, Эралы. Аалыдан Бектемир. Эралыдан Апыш. Атабайдан Маке андан Касым.

Ташыбектен Калназар, Масадык, Маарай, Акун. Маарайдан Кочорбай, андан Табылды, Болот, Темиралы, Калыбек. Акундан Акинбай, Орозбек. Акинбайдан Абдирашид, Абдымалик, Абдыманап, Аттокур, Дайыр, Зайыр. Орозбектен Ады, Рашид,

Улан, Улак. Отунчудан Айдарбек, Алымбек. Айдарбектен Жукей, Чуйту. Жукейден Токтогул, Калдыбай. Чуйтудан Насырымбек, андан Баатырбек, Асанбек, Аманбек. Алымбектен Айылчы, андан Абдыжапар, Кожо, Казакбай. Абдыжапардан Тенти, андан Өмүрбек, Султан, Качкын. Казакбайдан Жайлообек, андан Бакыт.

Кошумбайдан Тойгонбай, Курманкул, Курманалы, Касымалы, Үметалы, Жаныбай, Алымбай. Курманкулдан Таабалды, Жоламан. Алымбайдан Дүрбөлөң, андан Кокен. Бул уруктарды жалпысынан Андакулу дейт. Булардан Таз сыныкты айыктырган чоң табып киши экен.

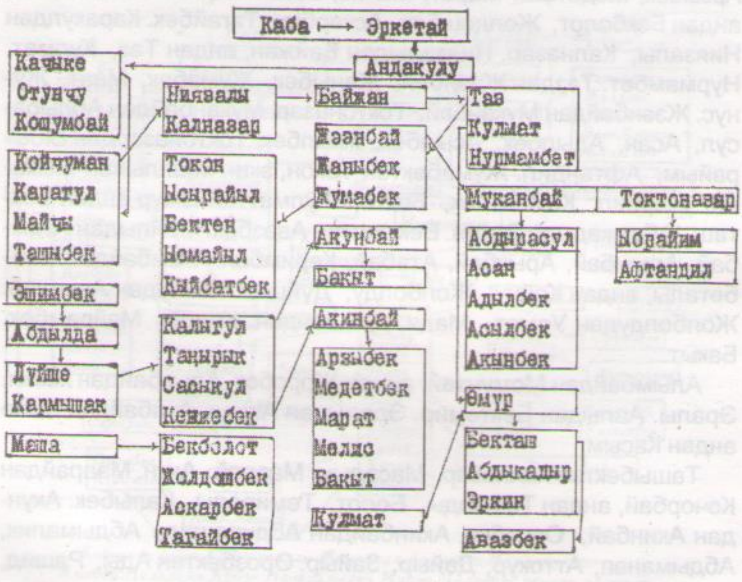

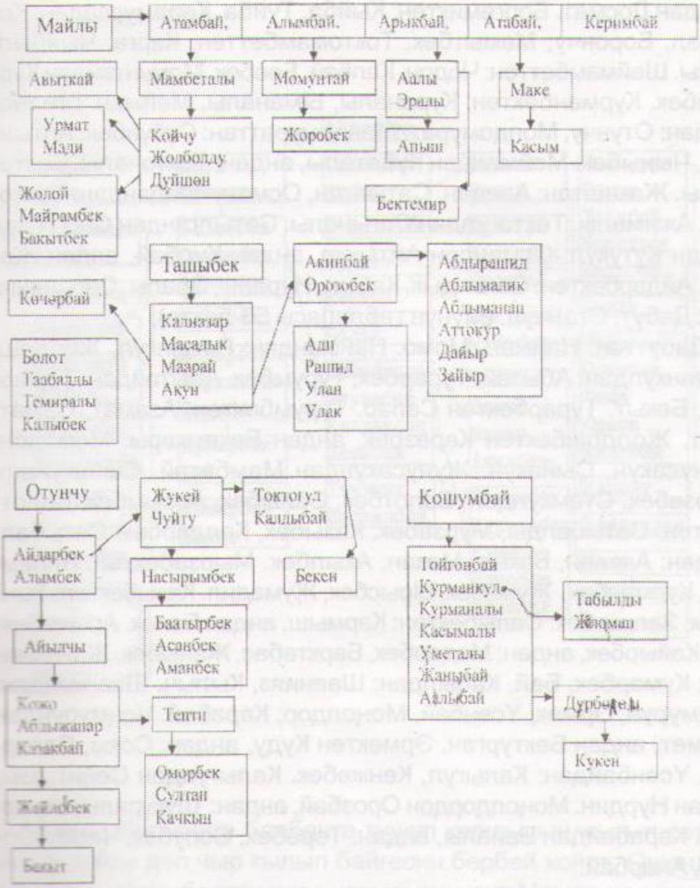

Калыбек (мойнок). Бул киши мойнуна жара чыгып, дайым ак чүпүрөк менен таңылып жүргөндүктөн Аламойнок дешип, Калыбек аты калып, Мойнок аталып кетет. Мойноктон Кожомкул, Айдарбек, Мамат экинчи аялынан Назар, Темир. Кожомкулдан Шайдылда, Шаймамбет, Момунтай, Жакаш. Шайдылдадан Тойгонбай, Бүргө, Токтомамбет. Бүргөдөн Кулмат, Ырымбай, Боргемик, Карамурза. Кулматтан Сатиш, андан Кудайберген. Ырыс-

байдан Досмат. Боргемиктен: Кыйба, Туйба. Карамурзадан: Карачал, Борончу, Мамытбек. Токтомамбеттен: Карга, Чыйбыл, Сасы. Шаймамбеттен: Чодон, Калбай, Бообек. Момунтайдан Курманбек. Курманбектен: Кураналы, Ыманалы, Мейман. Ыманалыдан: Отунчу, Молдомурат. Молдомураттан: Сүйүнбек, Алтынбек, Чыныбек. Меймандан Кубаталы, андан: Токтоналы, Бектеналы. Жакаштан: Авадан, Сатылган, Осмон. Аваданданː Токтогуд, Ажималы. Токтогулдан Сагыналы. Сатылгандан Сасыкүпү, андан Кутукул. Осмондон Айтыкул, андан Кулбай, андан Жакан. Айдарбектен: Сагындык, Кабыл, Нуралы, Эралы. Сагындыктан: Дабут, Стамкул. (Мунун таблицасы 56-бетте).

Дабуттан: Найман, Момо. Наймандан: Раманкул, Жолдош. Раманкулдан: Абытай, Турарбек, Турумбек. Абытайдан: Темирбек, Бакыт. Турарбектен Сапар. Турумбектен: Азамат, Самат, Азат. Жолдошбектен Керезбек, андан Бекемкары. Момодон: Жунусакун, Сыйакун. Жунусакундан Мамбетай. Сыйакундан Мурзабек. Стамкулдан: Болотбек, Салыбек, Арзымбек. Болотбектен: Сатыбалды, Мурзабек, Казыбек, Калдарбек. Сатыбалдыдан: Акелен, Бакыт, Макан, Акылбек. Мырзабектен: Билимбек, Курманбек, Жумабек, Ырысбек, Жумадил. Казыбектен: Тынчтык, Залкарбек. Салыбектен: Кармыш, андан Белек. Арзымбектен Кайырбек, андан: Медербек, Барктабас, Жаныбек. Жаныбектен: Кумарбек, Бай. Кабылдан: Шаанияз, Кылыч. Шаанияздан: Чоңмурун, Эрмек, Үсөнбай, Моңолдор, Карабай. Чоңмурундан Каниет, андан Бектурган. Эрмектен Куду, андан: Союз, Сатаркул. Үсөнбайдан: Калыгул, Кенжебек. Калыгулдан Сейитказы, андан Нурдин. Моңолдордон Орозбай, андан: Шүкүралы, Ырысбай. Карабайдан Байалы, андан: Төрөбек, Сопубек, Чиме, Ормон, Анарбай.

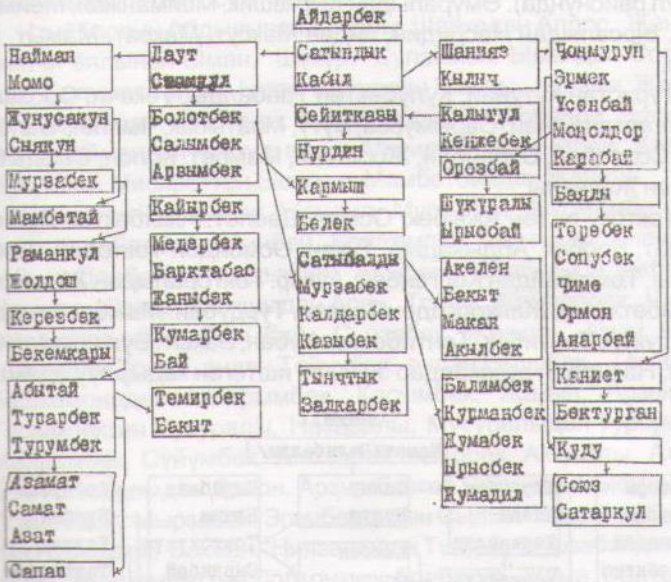

Мамат. Бул киши балбанга тушуп каршысын жыгып кетсе, чалып койду деп чыр кылып байгесин бербей койот. Ошондон кийин «эй, Чалыбалган деп» чакырып жүрүп Мамат аты калып, Чалыбалды аталып кетет. Чалыбалдыдан Садыр, Кутуш. Садырдан Жорупбек, Казак, Төрөгелди. Жорупбектен Кулсары, Сартбаш, Нарынбай, Карабагыш, Сарыбагыш. Казактан Молдалы, Жунус, Чынай, Ороз. Төрөгелдиден Барманкул, Бакай (булардын уругу Токтогул районунда). Кутуштан Карабала, Бапыш, Токтокүчүк, экинчи аялынан Сырдыбай, Бекболот. Карабаладан Койчуман, Кулубек, Жалгап, Таштанбек, Балбак. Койчумандан Сабырбек, Сатылган. Сабырбектен Мамбеталы, Нусупалы, Бу-

сурман, Өмүралы, Акматалы экинчи аялынан Ырысалы, Турус. Мамбеталыдан Асанбай. Асанбайдан Рай, андан Акбар. Нусупалыдан Абыл, андан Совет. Бусурмандан Моту (булар да Токтогул районунда). Өмүралыдан Кыркэшик, Мейманжан, Мейманкан. Ырсалыдан Насридин, андан Максут, Максат, Мамыт, Калый.

Турустан Кутунай. Кулубектен Таабалды, Текечи, Орозалы. Жалгаптан Канай, Сарымурза, Буту, Маатысак, Чылпак. Балбактан Солтобай, Суранбай, Жоошбай, Мамбет, Колоп, Сырдыбай андан Жэзналы.

Токтокучуктөн Ажыбек, Осмон, Дөөлөт. Ажыбектен Бекмат, Акмат, Боober, Абдыкадыр, Тукан. Осмондон Токтобай, Токторалы. Токтобайдан Келгенбай, Аскар. Токторалыдан Жанкороз, Мамбетжума. Жанкороздон Тоокел, Турдубай. Мамбетжумадан Турдукул, Тентибек. Тентибектен Кубан, Бакыт. Бул уруктан Осмон, Насирдин аскакалдар эч үчүн иштеген кадырлуу адамдар
-

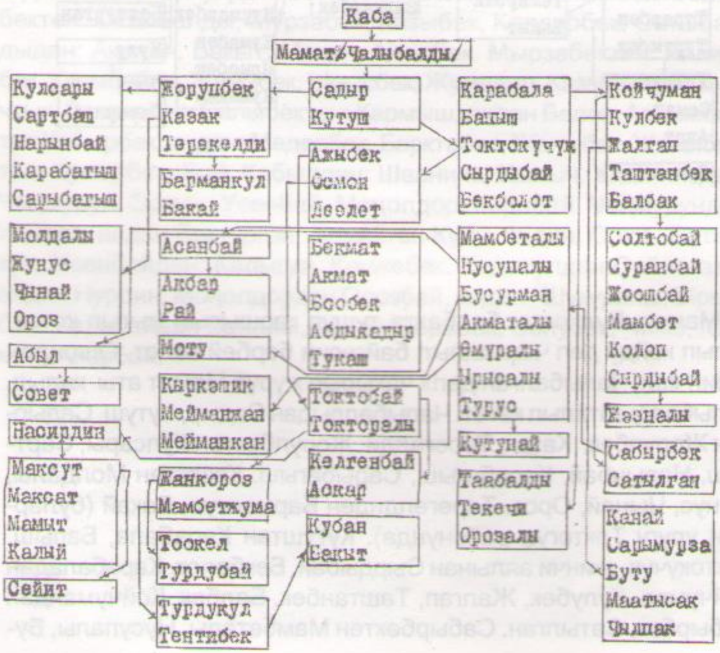

Назардан Кешикбай Мажикбай. Кешикбайдан Итийбас, Сейит, Сарыкул, Бердибек, экинчи аялынан Эсиркемиш, Итийбастан Султан, андан Алмамбет, Атанай. Атанайдан Бекалы, андан Атайбек, Токтосун, Бекмырза.

Итийбастын Абдысынан Боталы. Шаакеден Алдос, Жандос, экинчи аялынан Ыман, Шүкүр, Сулайман. Ымандан Сооронбай, Сопумат, андан Ысак, Шүкүрдөн Жайчы, Курама, Жайчыдан Калкберди, Элберди, Кудайберди, Теңирберди, Эгемберди. Сулаймандан Атакул, андан Мисирет, Мамбетбай, Алтыке, Жусупбек. Мисиреттен Ысмаил. Мамбетбайдан Жеңиш.

Сейиттен Кармышак, Ысмаил, Мурзабай , Нурмамбет. Кармышактан Далбай , Миңбай, Бешкемпир, экинчи аялынан Абдрайым. Далбайдан Садыкбек, Алыбек , Ысабек. Садыкбектен Шамшы, Шакир. Шамшыдан Асан, Тойчу, Жайлообек, Шакирден Кубанычбек, Сарыбай , Сьездбек, Жекшен, Акын. Абдырайымдан Эргеш, андан Тойчубек, андан Өмүрбек , Темирбек. Бешкемпирден Насырымбек, Касымбек, Жакып, Арзымбек. Тасымбектен Мусуралы, Назаралы, Мусуралыдан Турсуналы, Майрамбек, Сүйүмбек, Алмазбек, Анарбек, Акималы, Алтынбек. Назаралыдан Долон. Арзымбектен Сакиналы. Ысмаилдан Эгемберди, Мырзабай. Эгембердиден Сыдык, Ниязалы. Сыдыктан Нуркасым, Бекжан, Ниязалыдан Түнтөй, Мурзабайдан Азималы, Нурмамбеттен Солтонкул, Борбукул, Жума. Солтонкулдан Бусурманкул, Молдалы, Молдокул. Борбукулдан Мамыткан, Аштыкчы, Орозобек, Кушубек, Кемелкан. Мамыткандан Тагайбек, Өкүмбек, Кемелкандан Бекат, Бекмырза. Жумадан Адыран. Сарыкулдан Чыдый, андан Маадөли, Мамбет. Бердибектен Абышай, Ыманкул. Ыманкулдан Топой , Эшенкул. Топойдон Медербек. Эшенкулдан Токон , Кубатбек, экинчи аялынан Муканбет, Курманбек. Эсиркемиштен Карга, Тоймат. Каргадан Абылкасы, Байбек, Төлөнбай. Байбектен Жээнбек, Карагул, Сүйөркул. Карагулдан Кийикбай. Сүйөркулдан Манапбай. Төлөнбайдан Абдырахман, андан Айтмамбет. Тойматтан Байдөөлөт, Бакай. Байдөлөөттөн Жээналы, Тыналы, Сакей, Асанбек, Арстанбек, Үсөнбек, Алымбек. Тыналыдан Жумабай. Алымбектен Шарабидин. Бакайдан Жапаркул, Бердалы, Турдалы, Токталы. Жапаркулдан Сүйүналы, андан Ыса, Бакыт. Бул уруктан Далбай бий болуп элге кадырлуу киши экен. Мусура-

лы да көп жылдары райсобеске начальник болуп эл үчүн иштеген кадырлуу киши эле.

Мажикбайдан Акылбек, Бекбото, Турду. Акылбектен Уку, Кебекчи. Укудан Садабай, Садыкбай, Айбаш, Касымкул. Садабайдан Мажит. Касымкулдан Сейитебк. Кебекчиден Мамбеталы, Өмүр, Серкебай, Жолдош. Мамбеталыдан Эмилбек, андан Эшенкан, Дакен, экинчи аялынан Дербишкан. Өмүрдөн Мыктар, андан Бөрү. Жолдоштон Огонбек, Мамбетбек. Огонбектен Шакен. Мамытбектен Капар, андан Жээнтай, Төлөмүш. Серкебайдан Сапарбек, андан Масир, Нышанбек. Масирден Шакирет. Нышанбектен Тагай. Бекботодон Тогузак, Торгой, Чеки. Тогузактан Зекиракун, андан Молдокерим, андан Каттообек. Торгойдон Карабек, андан Апас. Чекиден Үсөнкан. Турдудан Намаз, Ийгилик, Токо, Карагай, Нооруз, Катаган, Мурзалы. Өмүрзактан Осмонкан. Ноорусдан Мендибай, андан Алымкул, Акматалы. Алымкулдан Матмуса, Бекмурза, андан Чакалаш. Карагайдан Абыкай, Жээнбай, Сарыбатыр, Кененбай, Жээнбайдан Шатманалы. Кененбайдан Бекболот.

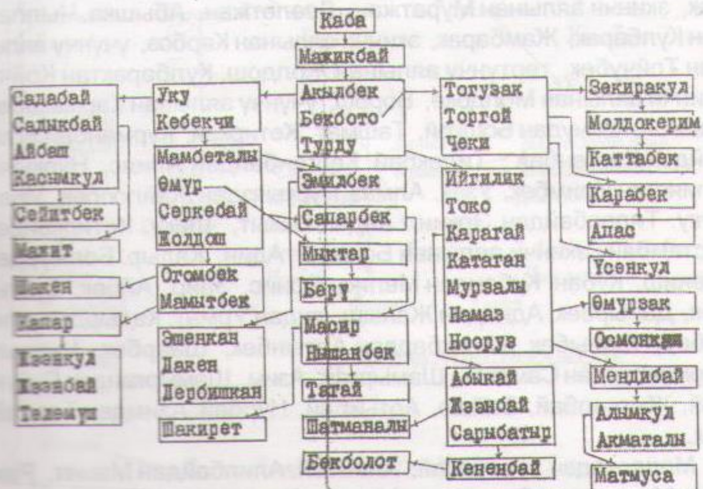

Темирден Тагайберди, андан Аксакал, Дейди, Эсенкелди. Аксакалдан Молор, Тансак. Тансактан Шыгай, Ногой, Каркозу, Кененбай. Молордон Суранчы, Кебекчи, Ыракмат, Отор. Ногойдон Өмүралы, андан Алтымыш. Эсенкелдиден Кулбогон, андан Токталы, Токтоназар, Шеримбек. Токталыдан Дайырбек. Токтоназардан Курманбек, андан Майрамбек, Мадамбек, Акыл. Китепке чыгып жүргөн Чоң мерген Токталы ушул уруктан.

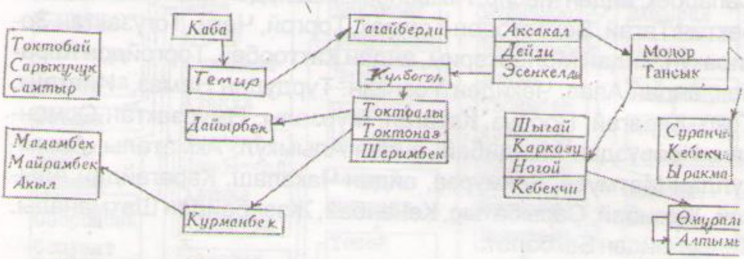

Шамакеден Кошке, Кошой. Кошкеден Ниет, экинчи аялынан Маман, Майты, Кодор, үчүнчү аялынан Медет. Ниеттен Чылпак, экинчи аялынан Муратжан, Дөөлөтжан, Абышка. Чылпактан Кулбарак, Жамбарак, экинчи аялынан Карбоз, үчүнчү аялынан Тойчубек, төртүнчү аялынан Жолдош. Кулбарактан Койчу, экинчи аялынан Молдоке, Борош, үчүнчү аялынан Кармышбек, Кашкой. Койчудан Бошкой, Ташмат, Кетиркей, Курманбай.Бошкойдон Келгенбай , Тилекбай. Келгенбайдан Илияс, Нуркыяс. Илиястан Илимбек, Узак, Алмаз. Нуркыяздан Жайлообек, Улан, Туку. Тилепбайдан Эркин, андан Бакыт, Шаку. Кетиркейден Ыстамбай, экинчи аялынан Болжур, Адин, Кадыр. Болжурдан Жеңиш, Кубан. Кубандан Мелис, Эрнис, Заир, Айбек, Бактыбек, Дайырбек. Адинден Жаныш, андан Урмат. Кадырдан Алиакбар, Жаныбек. Алиакбардан Алтынбек, Шаарбек, Чынгыз. Курманбайдан Самаган, Шамыркан, Азим, Шамыркандан Сүйүнбай, Жыргалбай, Бейше, Артыкбай, Нурбай. Азимден Таалайбек.

Молдокеден Турсунбай, Алипбай. Алипбайдан Мамет, Рахман. Маметтен Абдырасул, Мадил, Эдил, Адыл, Аяз. Рахмандан Балтабай.

Бороштон Казак. Казактын биринчи аялынан Балбай , Сал-

бай, экинчи аялынан Мамбетбай. Балбайдан Ыбырай, андан Жумалы, Жолой, Кенжалы, Узак, Мекен. Мамбетбайдан Касым. Кармышбектен Курама, Ырыскул. Курамадан Ботобай, Молдожусуп. Ботобайдан Баяз, Кыяз. Кашкойдон Эрмамбет, экинчи аялынан Казымамбет. Кулбарак бий өтө зор киши экен, ал жөнүндө кийин сөз кылабыз.

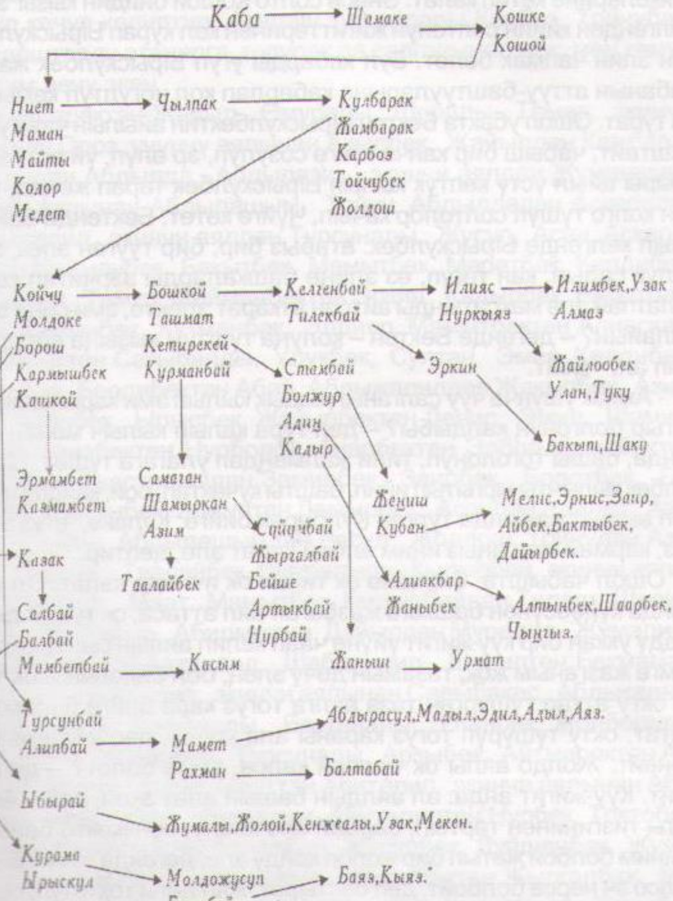

Кулбарак бий өтө чоң киши экен, төө мингенде буту төөнүн тизесине чабылып турчу. Ошол Кубарак бий Тогуз-Тородо жашаган Кабанын эр биреөсүн баштап Кетментөбөгө Ырыскулбектин чакыруусу менен кырк жигит Бектендин чабуулунан элди сактоого барат. Кырк жигит Нарбото датканын кичи аялынан экен. Атасы өлгөндөн кийин агасы Ырыскулбекке баш бербей, Чүйгө таякелерине кетип калат. Энеси солто Кошой бийдин кызы экен. Келгенден кийин солтонун жигиттеринен кол курап Ырыскулбектин элин чапмак болот. Бул кабарды угуп Ырыскулбек жалпы Кабанын аттуу-баштууларына кабарлап кол чогултуп камылгада турат. Ошол убакта Бектен Ырыскулбектин айылын чаап уруш баштайт, чабыш бир канча күнгө созулуп, эр өлүп, үй өрттөнүп, акыры айыл үстү көптүк кылып Ырыскулбек тарап жеңип, Бектен колго түшүп солтолор качып, Чүйгө кетет. Бектенди байлап алып келгенде Ырыскулбек: атабыз бир, бир тууган элек, элге бүлүк салып, кан төгүп, өз элиңе башкаларды ээрчитип келип талатпай эле максатыңды айтсаң аткарат элек го, эми сени эмне кылайын? – дегенде Бектен – колуңа түштүм кызыңа айгыр салып ал, - дейт.

- Акмак ушунча чуу салганың аздык кылып эми карындашыңа айгыр болгонуң калдыбы? – деп тура калып кылыч менен чапканда, башы тоголонуп, тили жалмаңдап улагага түшөт. Ырыскулбек кылычты ыргытып ийип, башты кучактап, оой, кайран иним, деп өкүрүп жанында турган Кулбарак бийге: Кулаке, өгүз экенсиз, кармай калсаңыз иним өлбөй калат эле, дептир.

Ошол чабышта биреөнө ок тийип ок ичинде калат. Эл арасында күйөөсүнөн башкага жазбаган аял аттаса, ок түшөт деген сөздү уккан бир куу жигит үйүнө чаап келип аялын сынамакка эч кимге жазганым жок, тазамын дечү элең, бол баланчага ок тийип окту аттап түшүргөн таза аялга тогуз кара байге берем деп жатат, окту түшүрүп тогуз караны ала коелу, деп учкаштырып жөнөйт. Жолдо аялы ок түшпөй калса, эмне болот? – деп сурайт. Куу жигит анда: ал аялдын башын алат экен, дейт. Аялы атты тизгининен тартып, барбай эле коелу, сен жокто баланча кайним болбой жатып бир жолоп койду эле, дегенде жигит биреө болсо эч нерсе болбойт, деп бастырат. Аял дагы токтотуп, ошондойдон эки-үчөөнү жеткиргенде, болду эми, сен таза аял эмес

экенсиң, деп төркүнүнө жеткирип койгон экен.

Ошол кырк жигит Бектендин урушунан кийин Кулбарак бий чогуу туралы деп иниси Жанбаракты Тогуз-Торого көчүрүп кетет. Чоң атамдын энесинин Кетментөбөдөн кырк жигит Бектендин чабышынан кийин келгенбиз деп жогоруда айтканы ошондон. Ага чейин Жанбарак карыган атасы Чылпакка карап Кетментөбөдө турчу экен. Атасы өлгөндөн кийин агасына макул болуп көчүп келиптир. Аталаш туугандары Карбоз, Тойчубек, Жолдошторду атаңарга топурак да салганыңар жок, мен көмүп келдим дечү экен.

Жанбарактан Жайыл, Өмүралы, Шералы, Темир, экинчи аялынан Ороз, үчүнчү аялынан Акылбек, Жайылдан Камбаралы, андан Абдылда, Абдылазиз, экинчи аялдан Жуманазар, үчүнчү аялынан Абдылашым, Тойчу. Абдылдадан Аскаралы, Абдыжалил, экинчи аялдан Турсуналы, Жусуп, Асан. Аскаралыдан Мейманбек, Бакытбек, Мамытбек, Маратбек, Келдибек, Бердибек, Тимур. Мейманбектен Эркин, Кадырбек. Бакытбектен Кубанычбек, Кутманбек, Элдияр. Мамытбектен Алиаскар, Маратбектен Сатыбалды, Улукбек, Султан, Эмир. Келдибектен Кубат. Бердибектен Абай. Абдыжалилден Жакыпбек, Азизбек, Анарбек, Ырысбек. Жакыпбектен Денис, Эмил, Шамил, Бакай. Азизбектен Нурболот. Анарбектен Эрбол.Ырысбектен Талапбек. Турсуналыдан Замирбек, Заирбек, Болотбек, Бакытбек, Эркинбек. Жусуптан Дамырбек, Асандан Адилет, Азамат, Султан. Абдылашымдан Расул, Жолдош. Тойчудан Азамат, Атайбек, Таалайбек. Өмүралыдан Кыдырбай, экинчи аялынан Жолборс, Маат, Мамытбек. Кыдырбайдан Тилеш, Шерип. Тилештен Дайыр, Абилмажин. Дайырдан Мурадил, Жумадил . Абилмажинден Автандил, Шабдандил, Шериптен Бекмамат, андан Абдымиталип, экинчи аялынан Садыбакас, Абдыкадыр, Жолдошалы, Токтоналы, Бектеналы, Уланбек. Жолборстон Турганалы, Айтмарек, Турсуналы, Арзыбек, Айтмаректен Арслан, Мирлан, Слам. Мааттан Абиталип, экинчи аялынан Абилаким, Абылабек, Молдазим. Абиталиптен Нурбек, Токтобек, Шевчо. Абилакимден Алиакбар, Жусупбек, Дүйшөнбек, Жумакадыр, Алмазбек, Жаркынбек. Абылабектен Жыргалбек, Мамытбектен Сейдакмат, андан Жаанбай. Шералыдан Карыбек.

Темирден Маке, андан Мааданбек, андан Жоламан, экинчи аялынан Калкаман, Жоламандан Калмурза, Биймурза, Бекмурза, Докдурбек, Таалайбек, Бакытбек, Акылбек. Калкамандан Замирбек, Майрамбек, экинчи аялынан Дамирбек. Оroздон Калык, Абдыраим. Акылбектен Атанбай, Түгөлбай. Атанбайдан Эсенбай Базарбай, Борончу, Кенжекул. Эсенбайдан Турду, Нурмамбет, Ташмамбет. Турдудан Момуналы, Орозалы. Момуналыдан Арапбай, андан Сами, Жунус. Нурмамбеттен Төлөнбай, андан Кебек. Ташмамбеттен Жээналы, Токтомуш, Абдыманап. Жээналыдан Оңол, Токтомуштан Жаныш, Абдыманаптан Байыш, Төлөгөн. Базарбайдан Маматкерим, андан Кайыпбек, андан Алымбек, экинчи аялынан Токтомамбет, Нурмамбет, Кулмамбет, Токтоналы. Алымбектен Эши, Марат, Ырыс, Ардак. Эшиден Жээнтай. Түгөлбайдан Ташы, Назар, Ташыдан Эсеналы, Турганалы.

Акылбектен тарагандарды үч кемпир уулу дейт. Жанбарак өлгөндөн кийин Акылбектин энеси төркүнүнө кетип, өзү менен бир тууган эки эжеси менен чогуу жашашат. Бир топ жылдардан кийин Жайыл иним бар эле деп издеп барып, Арсланбапта жашаган Акылбекти энеси менен алып келгенде энесинин эки карыган эжеси кошо келет. Акылбек өтө шок болгондуктан "үч кемпирдин баласы уурдап кетти, үч кемпирдин баласы уруп кетти" деген чуулган менен жүрүп үч кемпирдин уулу аталып кетет.

Мен ушул уруктанмын, чоң атам, өз атам жөнүндө жогоруда бир аз баяндадым эле, өзүмдүн өмүр жолумдагы окуядан бир серпимин сиздерге санжыра аркылуу баяндап берейин .

Менин жаштыгым согуштун оор мезгилине туура келип, эгин оруп, суу сугарып, машак терип, чөп чаап айылда өттү. Колхоздун түйшүктүү иштери менен бригадир, бухгалтер, мал доктур, зоотехник, башкарма болуп иштеп, түйшүктүү иштер менен алышып жүргөн мезгилде райондун прокурору чакырткан повестканы алып, анын конторуна келдим. Прокурор аял киши эле, сыпаа учурашкандан кийин столунун тартмасынан тор сызык дептердин эки бетине жазылган катты алып чыгып: "Бул сенин үстүңдөн жазылган арыз. Басмачыларга кошулуп Ырыскул деген коммунистти атып өлтүрүпсүң. Арыз облпрокурордон бизге жөнөтүлүптүр, бул жөнүндө эмне дейсиң?" деди. Мен Ырыскул

деген атын укпасам, ал жөнүндө эч нерсе билбейм, дедим. "Кандайча билбейсиң аны атып өлтүрүп, аны менен кошо канткомдун кишисин да атып, аны менен кошо болгон мына бул арыздын ээсин атаарыңда Найманов Раманкул сени колго чаап ийип, сенин колуңдагы тапанча ыргып кеткенде качып чыгып, түн ичинде табылбай калганыңды ошол ишке катышкан киши жазып жатпайбы" деди. "Ал киши ким экен?" десем, "анын сага кереги жок, сен менин суроомо жооп бер. Андан бери көп жыл өтүп кетиптир, сени жоопко деле тартпайм, чындыкты билгим келет" деп, мага тигиле карады. Мен терге түштүм, "басмачыга кайсы жылы кошулуптурмун, арызчыдан кайсы жылы кошулганымды сурадыңызбы? Басмачылык кайсы жылы болгонун билесизби?" десем, колундагы арызга көз жиберип, бир топтон кийин арызда" "1930-жыл" деп жазылыптыр деди .

Мен ачуума жеңдирип: "Сизде уят барбы? Ал кезде мен төртбеш жашта экенмин. 1925-жылы туулгам. Беш жаштагы бала оюнчук тапанчаны кармабаса эле анык тапанчаны кармай алабы? Тиги бети жок арызчыңыздан сурап, ал кезде Абдылдаев канча жашта эле? деп сурап койсоңуз болмок экен" деп, ордумдан туруп, чыгып кеттим.

Андан көп убакыт өтпөй, "Кыргызстан борбордук партия комитетинен киши келип сени райкомго чакырып жатат" деп, чалышты. Келсем, экинчи секретардын кабинетинде жашы отуздарга барып калган орус жигит кабыл алып көпкө чейин мени тиктеп туруп, "Сиз менен Атай, Бирдик айылдарына барып келели, жумуш бар, мага сиз тааныган үч төрт киши менен сүйлөшүү керек болуп жатат" деди. Биз Атайга келип ал киши сураган кишилерди мен чакырып бердим. Андан соң Бирдикке келдик. Ал жерден Найманов Раманкулду таап, ал кишиге жолуктурдум. Ал киши менен көпкө сүйлөштү. Мен чакырып берген кишилер менен сүйлөшкөн кезде мени катыштырбай жашыруун сүйлөшүп жатты. Биз Бирдиктен кеч болуп калганда райондү көздөй жөнөдүк. Эртең менен мени менен орусча сүйлөшкөн киши кыргыз тилин жакшы билерин жолдо келе жатканда билдим. Мейманкананын эшигине келип түшүп, «Сиз эртең райокомго келиңиз" деп, жатаканага кирип кетти.

Эртеси саат ондо келсем экинчи секретардын кабинетинде

отуруптур. Кыскача сүйлөшүп менин үстүмдөн жазылган баягы прокурордогу арыздын копиясын көрсөтүп Атайдагы мен чакырып берген үч кишини Найманов Раманкул менен сүйлөшкөн сөзгө жазылган төмөндөгүдөй маанидеги справкага жазылган сөзүн окуп берди. Справканы окуп жатканда менин өздүк делом астында жатканын көрдүм. Кармышбеков Ырыскул Жалал-Абад канткомунда жооптуу секретарь болуп иштеп турганда 1930-жылдарда Ажымамбет дегенди кулакка тартып, мал мүлкүн опустап, өзүн жөө айдатып барып каматат. Ажымамбет кандайдыр бир түрмөдөн качып чыгып, жигит курап, басмачынын корбашысы болуп элди талап-тоноп жүргөндө Кармышбеков Ырыскул анын тору жоргосун минип айылына отпускага кеткенин угуп Тогуз-Торого ашчуу Үйрүмбаш дабанын тоздуруп, аны күтөт. Ырыскул Үйрүмбаш дабанын аша албай Көгарт дабаны менен ашып, айылына кетип калган болот. Ошол мезгилде Үйрүмбаш дабанын ашып бара жаткан Тогуз-Тородо иштеген начальник милицияны үч милициясы менен колго түшүрүп алат. Ажымамбет начальник милицияга мындай шарт коёт: "Сени койберип, үч милицияңды алып калам. Сен Ырыскулду тору жорго менен колума тийгизесиң. Ага көнбөсөң, сени үч милицияң менен азыр аттырып салам. Сени эртең койберем, үч жигитиң сен Ырыскулду менин колума тийгизгенге чейин менде болот. Ырыскулду колума тийгизгенден кийин сенин жигиттериңди коё берем. Мөөнөт беш күн" дейт.

Эртеси андан бошонуп чыккан милициянын начальниги Ырыскулга келип: "Сизди канткомдун кишиси Габибулла эл менен чогулуш өткөрөбүз" деп, чакырып жатат" деп ээрчитип кетет. Габибулла Ырыскулдар менен Көгүрүм айыл советинин башчысы Найманов Раманкул кошулуп чогулуш өткөрө турган Үйрүмбаш дабанынын түбүнө барып конуп калышат. Эртеси чогулуш өткөрмөк болуп жайлоодогу элдерге кишилерди жөнөтүп, кийинки күнгө чогултмак болушат. Түшкү чайды ичип , кымыз ичип отурушканда дабан жактан чоочун киши келип: "Ат урдатып издеп келдим. Милициянын начальнигине жолугат элем" деп милициянын начальнигин чакырып алып, көпкө сүйлөшүп, анан кетет. Ошол күнү эл жата ит үрүп, көп аттын дүбүртү чыгып, Ырыскулдар жаткан үйдү тегеректешип, тарсылдатып, үч-төрт

жолу мынтык атып, анан мынтык кармаган үч адам жарык кылып үйгө кирип келет. Төшөктө жаткан Ырыскулду Габибулланы сүйрөп чыгып суунун жээгине атып таштап, ээр токуму менен таң ашырылып турган тор жоргону жетелеп жөнөп кетишет. Найманов Раманкул аксакал: "Тулганын жанындагы чоң казандын астына кире качып аман калганмын, алар көмкөрүлүү казанды оодарган жок. Ажимамбет Ырыскулдарды өлтүрүп кетип бара жатканда басмачыларды издеп жүргөн Култай баштаган ыктыярдуу аскерлер менен кагылышып колго түшүп камалышыптыр" дептир.

Жолдоштон Токтоназар андан Талибкан.

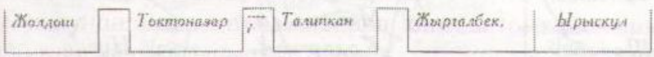

Муратжандан Эсен, Субан, экинчи аялынан Атабек, Атамкул, үчүнчү аялынан Кочор, Молой. Эсенден Кадыма, Кайназар, Бийназар, экинчи аялынан Мамбет, Кунгайт, Корчу, Төлөмүш, үчүнчү аялынан Алым, Төрө. Кадымадан Кожояр, андан Майрамтөрө, Жакиш. Майрамтөрөдөн Дербишалы Дүйшөналы. Дербишалыдан Акималы, Дүйшөналыдан Жолдошбай, Догдурбек, Кадырбек. Жакиштен Жолболду, Аманкан, экинчи аялынан Жумадил, Турмадил, Шаршен. Мамбеттен Залимтөрө, Сагындык, Түркмөн. Залимтөрөдөн Данияр, экинчи аялынан Өмөр, Белек. Даниярдан - Масквин, Мейман, Мелис, Ишен. Сагындыктан Жолдошбек, Ниязбек. Жолдошбектен - Бакир, Закир, Шакир. Түркмөндөн Даниярбек, Кажымурат. Кунгайттан - Ысак, Байсак, Машек. Ысактан Жумабай, Жоробай, Саякбай, Дыйканбай. Байсактан - Абдылда, Молдашым. Абдылдадан Ымаш, Кубат. Молдашымдан - Тыныч, Кылыч. Атабектен Балта, Борончу, Жамгырчы, Машек. Балтадан Мергенбай, Разакан. Борончудан Султан, андан Абдимиталип, Абдижалил (булар Өзбекстандын Коргон Төбө деген жеринде). Жамгырчыдан Ысман, андан Аскар. Шанектен Мааразык. Атамкулдан Байсал, Алдаяр, Молдалы. Алдаярдан Мокой. Көчөрдөн Качыке, андан Байдөөлөт (бул Өзгөндө). Алымтөрөдөн Акыш. Дөөлөтжандан Чоробай, Момунтай, Токбай, Орукбай, Качканак. Момунтайдан Алымбек, Багыш. Алымбектен Султан, Сабырбек. Султандан Нышанбек, Доктурбек. Сабырбектен

Сүйүнбек. Абышкадан Асан, андан Осмонкул, андан Турумбек, Турдубек. ТурумбектенТурдакун, Токтакун

КАБА

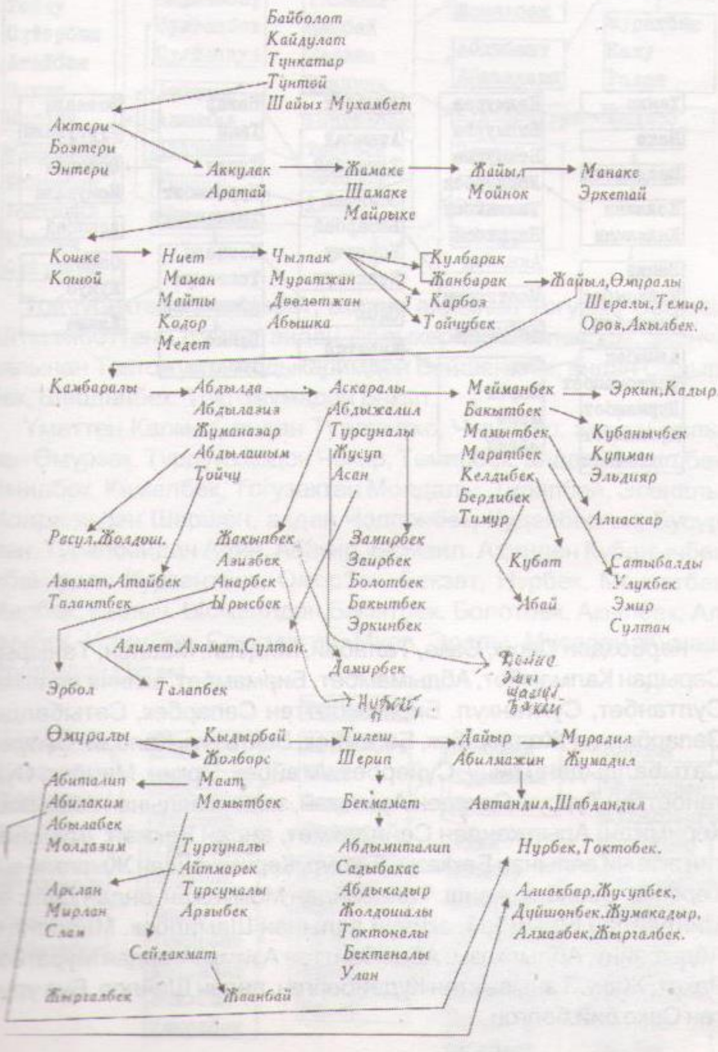
Байболот
Кайдулат
Тункатар
Тунтөй
Шайых Мухамбет
Актери
Боятери
Энтери
Аккулек
Аратай
Жамаке
Шамаке
Майрыке
Жайыл
Мойнок
Манаке
Эркетай
Кошке
Кошой
Ниет
Маман
Майты
Кодор
Медет
Чылпак
Муратжан
Доолотжан
Абышка
Кулбарак
Жанбарак
Карбоз
Тойчубек
Жайыл, Өмүралы
Шералы, Темир,
Ороз, Акылбек.
Камбаралы
Абдылда
Абдылазиз
Жуманазар
Абдылашым
Тойчу
Аскаралы
Абдыжалил
Турсуналы
Жусуп
Асан
Мейманбек
Бакытбек
Мамытбек
Маратбек
Келдибек
Бердибек
Тимур
Эркин, Калыр.
Кубанычбек
Куттман
Эльдияр
Алиаскар
Расул, Жолдош.
Жакыпбек
Азизбек
Анарбек
Ырысбек
Замирбек
Эмирбек
Болотбек
Бакытбек
Эркинбек
Кубат
Абай
Сатыбалды
Улукбек
Эмир
Султан
Азамат, Атайбек
Талантбек
Адилет, Азамат, Султан.
Дамирбек
Эрбол
Талапбек
Өмүралы
Кыдырбай
Жолборс
Маат
Мамытбек
Тилеш
Шерип
Бекмамет
Дайыр
Абилмажин
Мурадил
Жумадил
Автандил, Шабдандил
Абиталип
Абилаким
Абылабек
Молдазим
Туртуналы
Айтмарек
Турсуналы
Арзыбек
Абдымиталип
Садыбакас
Абдыкадыр
Жолдошалы
Токтоналы
Бектеналы
Улан
Нурбек, Токтобек.
Алиакбар, Жусупбек,
Дүйшонбек, Жумакадыр,
Алмазбек, Жыргалбек.
Арслан
Мирлан
Слан
Сейдакмат
Жыргалбек
Жаанбай

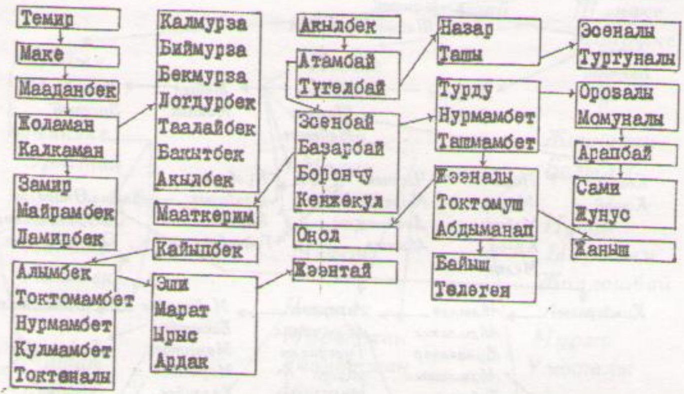

Карбоздон Сары, Саке, Талабай, Миңбай, Маален, Таңырык. Сарыдан Калмамбет, Абдымамбет, Бирмамбет, экинчи аялынан Султанбет, Султанкул. Бирмамбеттен Сапарбек, Сатыбалды. Сапарбектен Жолдошбек, Болотбек, Бактыгул, Калбай, Сүйүнүк Сатыбалдыдан Тойчу, Сүйөрбек, Атайбек, Эркин, Мирбек. Султанбеттен Турсук. Сакеден Арыпжан, экинчи аялынан Алымжан, Керимжан. Арыпжандан Сейидакмат, андан Бекжан. Адылбектин экинчи аялынан Бекказы, Бектур. Керимжандан Жыргалбе0к, Төрөбек, Эсенбек. Алиш. Талабайдан Момунжан, андан Дүйшөн. Миңбайдан Ырымбай, экинчи аялынан Шамалбек. Мааленден Абдыбайит, Абдылказы. Абдыбаиттен Азимкан, андан Муратбек, Рахат, Жаку. Таңырыктан Кудайберген, андан Шайлоо. Бул уруктан Саке бий болгон.

Тойчубектен Айтмамбет, экинчи аялынан Тогузак, Сегизек. Айтмамбеттен Отунчу, андан Абдыкерим, Мааткерим, экинчи аялынан Токтожума. Абдыкеримден Бейшеналы, андан Садырбек, Шабданбек. Токтожумадан Бакыт.

Үмөттөн Калмат, андан Турдукожо, Чынкожо, экинчи аялынан Өмүрзак. Турдукожодон Чекир, Темирбек, андан Жеңишбек, Эмилбек, Кемелбек, Тогузактан Молдалы, Турапбай, Эсеналы. Молдалыдан Шаршен, андан Чолпонбек, Кудайберген, Бусурман. Турапбайдан Адин, Абакир, Ысмаил. Адинден Кубанычбек. Абакирден Курсантбек, Оморбек, Бекзат, Нурбек, Максатбек, Мирбек, Кылыч. Ысмаилдан Бакытбек, Болотбек, Акылбек, Алтынбек, Илимбек. Сегизектен Муса, Эралы. Мусадан Жумаш. Эралыдан Өктөм.

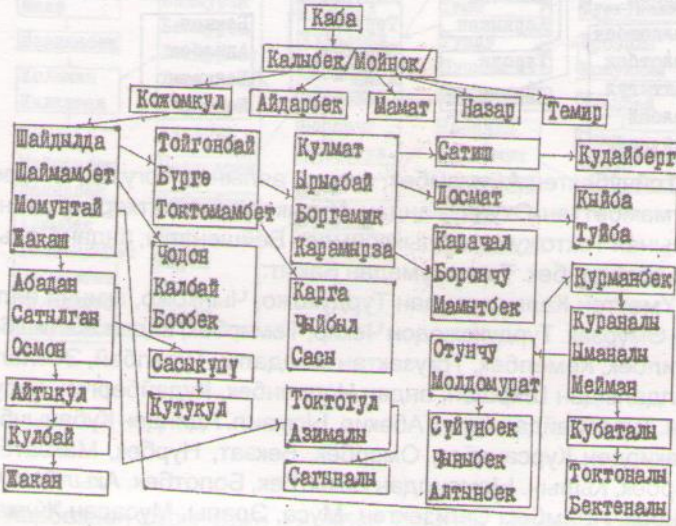
Каба
Калыбек/Мойнок/
Кожомкул
Айдарбек
Мамат
Назар
Темир
Шайдылда
Шаймамбет
Момунтай
Жакаш
Абадан
Сатылган
Осмон
Айтыкул
Кулбай
Жакан
Тойгонбай
Бүргө
Токтомамбет
Чодон
Калбай
Бообек
Сасыкулу
Кутукул
Кулмат
Ырысбай
Боргемик
Карамырза
Карга
Чыйбыл
Сасы
Токтогул
Азималы
Сагыналы
Сатыш
Досмат
Карачал
Борончу
Мамытбек
Отунчу
Молдомурат
Сүйүнбек
Чынбек
Алтынбек
Кудайберген
Кыйба
Туйба
Курманбек
Куралы
Ыманалы
Мейман
Кубаталы
Токтоналы
Бектеналы

Мураткан
Атабек
Атамкул
Кочор
Майрамтере
Жакыш
Кожояр
Кадыма
Кайназар
Бийназар
Мамбет
Конгайт
Корчу
Тоомуш
Алымтере
Исак
Байзак
Машек
Жумабай
Жоробай
Саякбай
Дыйканбай
Жолболду
Аманкан
Жумадил
Турмадил
Шаршен
Залымтере
Сагындык
Туркмен
Даниярбек
Кажымурат
Абдылда
Молдашым
Тыныш
Кылыч
Ымаш
Кубат
Качыке
Дербишалы
Дуйшоналы
Жолдошбек
Ниязбек
Акыш
Байсал
Алдаяр
Молдалы
Байдөөлөт
Мокой
Жолдошбай
Доктурбек
Кадырбек
Бакир
Закир
Шакир
Балта
Борончу
Жамгырчы
Машек
Шанек
Мергенбай
Разакан
Абдимиталип
Абдыкалил
Акималы
Данияр
Өмөр
Белек
Султан
Сман
Аскар
Маскин
Мейман
Мелис
Ишен
Маразык
Дөөлөткан
Абышка
Асан
Осмонкул
Чоробай
Момунтай
Токбай
Орунбай
Качканак
Алымбек
Багыш
Турумбек
Турдубек
Турдакун
Токтакун
Султан
Сабырбек
Нышанбек
Доктурбек
Суйунбек

Мамандан Эсиркек, Мади, Аким. Эсиркектен Элчибек, Байтик. Элчибектен Ороз, Базарбай. Ороздон Токтоназар, Амалбек, Масыракун. Токтоназардан Абылакун, Курманбек, Кошмат. Амалбектен Арпачы, Бердалы, Тукенбай. Масыракундан Рашид, Мелис, Эрнис, Доктурбек. Базарбайдан Алтымыш, андан Дүйшөнбек, Алымбай, Эсенбек. Байтиктен Нарбай, Нурак, Сеидалы. Нарбайдан Эргешалы, андан Борончу, Ожон, Нуркан, Таабалды, андан Тынчтыкбек. Сеидалыдан Мамет, андан Каныбек. Мадиден Мейманбай, Найманбай. Мейманбайдан Молдомамыт, Кара. Молдомамыттан Кеңеш, андан Бакытбек, Төрөбек. Карадан Ыса, андан Миргел, Орозобек, Алтынбек. Найманбайдан Боку, Калык, Айсаралы, Толук, Коноралы. Бокудан Акун. Акимден Атыкан, Улакбай, Козубай, Жакыпбек, Каракул. Алтыкандан Кабылбай, андан Жусупбек, Жээнбек. Жээнбектен Каныбек, экинчи аялынан Калыбек, Мааданбек, Мамет, Майрамбек, Эсенбек. Улакбайдан Молдосыдык, андан Мейманбай, экинчи аялынан Сатыбалды. Жакыпбектен Үркүнчү, андан Аттокур, Бейше. Аттокурдан Ашыр, Болот, Заркун. Бейшеден Таажыбай. Каракулдан Жумаалы, Орунбек. Орунбектен Сейит, Калман, Акы.

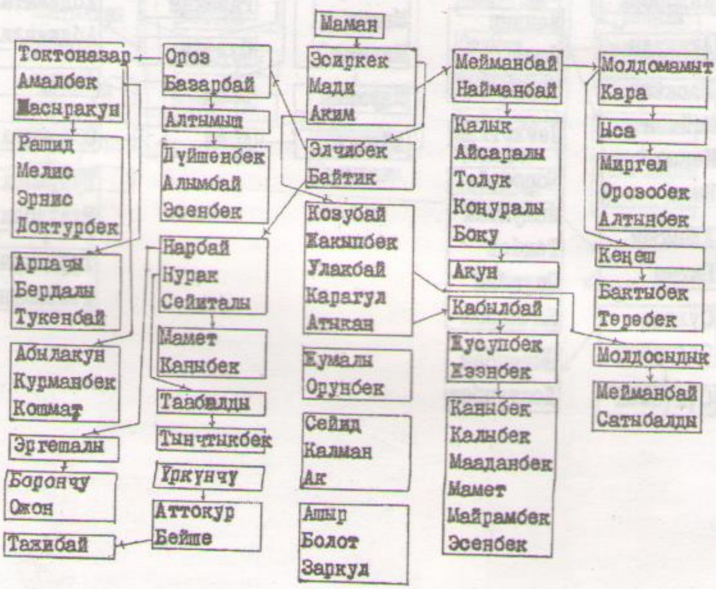

Майтыдан Назар, Кулготон. Назардан Көккөз, андан Каракучкач, Мусамамбет. Каракучкачтан Ташмат, Эрмат. Ташматтан Барктабас, экинчи аялынан Кыязбек, Ысакбек, Бердибек. Барктабастан Жеңишбек, Камадил. Кыязбектен Замир, Эмил, Эдил, Темиш. Ысакбектен Бакыт. Бердибектен Улан, Руслан. Кулгөтөндөн Калча, андан Калмамбет андан Сатарбек, Султанбек. Сатарбектен Канат. Султанбектен Жеңиш. Бул уруктан Барктабас көп жылы Атай орто мектебине директор болуп, өлгөндөн кийин ошол мектепке Барктабас Ташматовдун аты койулду. Атайдагы эл кадырлап сыйлаган, эл үчүн иштеген, эстүү жакшы адам эле.

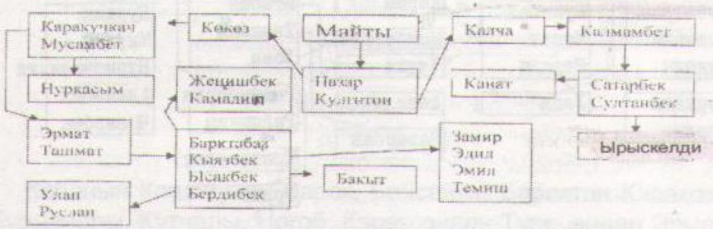

Кодордон Жээнтай, Кунбаш, Омолдош, Буйлаш. Жээнтайдан Серкебай, Шермамбет, Сатар. Серкебайдан Майрамбек, андан Шаршен, андан Анарбай, Алымбай, Акималы. Шермамбеттен Малик, Жумабай, Дыйканбай. Жумабайдан Толик. Дыйканбайдан Маметша, Макмудша, Дөөлөтша, Эсеналы, Бекалы. Маматшадан Турдалы, Эралы. Макмудшадан Улан. Кунбаштан Калмамбет, Ботокан. Калмамбеттен Орунбай, андан Жамалидин, Камалидин. Жамалидинден Ысак, Узак, Нурзат, Руслан. Камалидинден Нурдин, Мирдин. Нуркамалдан, Алмазбек, Чынарбек. Ботокандан Айылчы, Сулайман, Биримбай. Биримбайдан Райымберди, Райымжан. Райымбердиден Эрнис. Райымжандан Токтомурат. Омолдоштон Үсөн, Итибай, Тээкбай, Абдыкожо, Байзак. Үсөндөн Мамбеталы, андан Үчүке. Итибайдан Абдылда. Тээкбайдан Базарбай. Буйлаштан Мааразык, андан Кабыл, Керим, Жоруп. Керимден Жумабай, Манап, Шералы (Омолдош Буйлаштан тарагандар Сузак районунда). Бул уруктан Орунбай молдо элге сөзү өткөн акылдуу, жакшы адам эле.

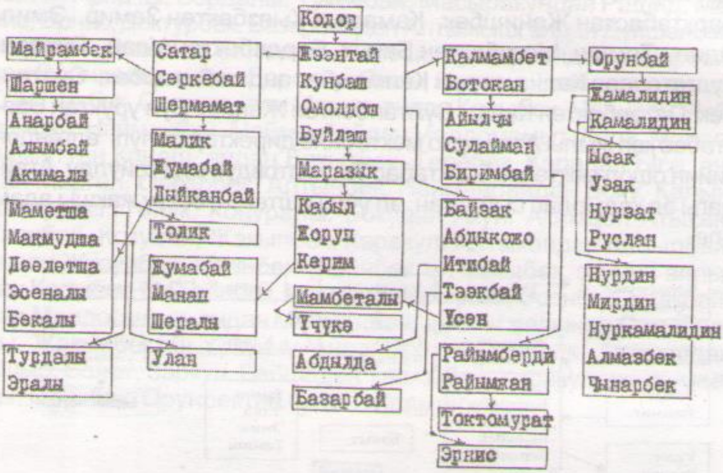

Медеттен Аблабек, Ажыбек. Аблабектен Бешкемпир, андан Сыргабай, Илебай. Сыргабайдан Чылабай. Илебайдан Амангелди, андан Кубанычбек, Камчыбек, Жылдызбек, Бакыт, Шаршенбек, Жеңишбек. Ажыбектен Абыласан, Кененбай, Үркүнчү. Абыласандан Турганбай, Токторбай Турганбайдан Токтогазы, Нурказы. Токторбайдан Калдарбек, Калдарбай. Калдарбайдан Жаанбай, Тыйта. Жаанбайдан Абдыраман (Мунун уругу Өзгөн районунда). Үркүнчүдөн Күрүчбек, Аттокур, Күрүчбектен Дүйшөбай, Жийдебай. Аттокурдан Араз, Абдырайым, Абдыкайым, Калдыбай, Жапар. Араздан Сапар, Бакай, Мукай, Нурбек, Айбек, Таку. Абдырайымдан Нурмат, Рахат, Аку, Эрнис. Абдыкайымдан Абдыманап, экинчи аялынан Чыңгышбек, Чынарбек. Жапардан Элдияр. Мукайдан Афтандил, Нурадил. Кененбайдан Кайып, Ороз. Кайыптан Болот, Тенти. Ороздон Абдыкалык, андан Жолдошбек, Анжанбек. Бул уруктан Кайып, Аттокурлар эл үчүн иштеген, элге кадырлуу кишилер экен.

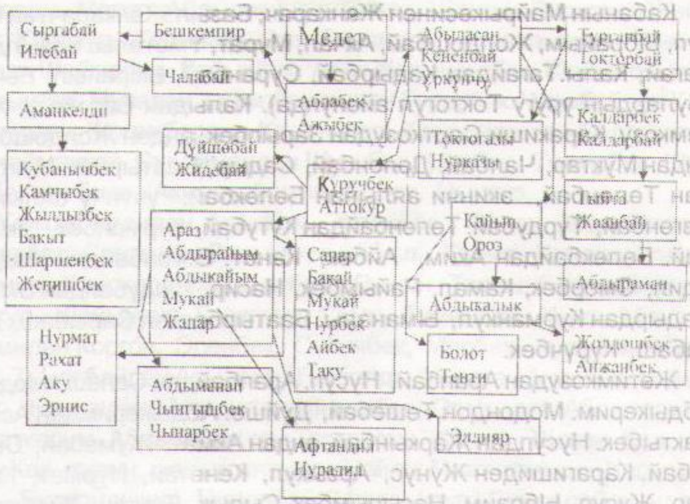

Кабанын Кошойунан Барак, Байсейит. Бportion Барактан Каракозу, Курманалы, Кутчалы, Ногой. Каракозудан Түрк, андан Эрмекбай, андан Тутан, андан Руслан. Курманалыдан Сыдыкбек, андан Амангелди. Кутчалыдан Сатар, андан Жалил. Ногойдон Билал, Санси. Байсейиттен Шермамбет, андан Жаныбай, андан Козен, андан Аскер, Замир (Курманалы, Кутчалы, Ногойдун уруктары Сузак районунда). Бул уруктан Эрмекбай колхозго башкарма болуп, элге кадырлуу киши болгон. Жаныбай саяпкер күлүк таптаган, эл сыйлаган киши болчу.

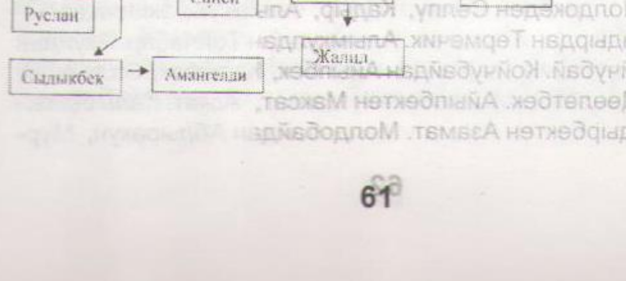

Кабанын Майрыкесинен Жанкарач, Базыл. Жанкарачтан Нусуп, Ыбрайым, Жолдошбай, Акчал, Мурат, Үмөталы. Базылдан Тагай, Калы. Тагайдан Кадырбай, Суранбай, Ысрайыл, Бечел (Булардын уругу Токтогул айонунда). Калыдан Сарткозу, Жетимкозу, Каракиши. Сарткозудан Зарыпбек, андан Жолдошбай, андан Муктар, Чалбай, Долонбай, Садыр, Баатырбек. Муктардан Төлөнбай, экинчи аялынан Бөлөкбай, үчүнчү аялынан Өзгөнбай, Турдубай. Төлөнбайдан Кутубай, Курманбек, Ыманбай. Бөлөкбайдан Аким, Айбек, Канат. Өзгөнбайдан Надир, Адил, Оморбек, Камал, Райымбек, Насир. Турдубайдан Эмил. Садырдан Курманкул, Ыманалы. Баатырбектен Сарыбаш, Карабаш, Күрүчбек.

Жетимкозудан Арапбай, Нусуп. Арапбайдан Сапаш, Модон, Абдыкерим. Модондон Тешебай, Дүйшө. Абдыкеримден Асил, Бактыбек. Нусупдан Жаркынбай, андан Акмат, Жумабай, Сыргабай. Карагишиден Жунус, Арзыкул, Кенетай, Нурмат, Калдар, Жусуп, Ыбраим, Насырымбек. Сыдык, Бекташ. Жунустан Капар, Абылкасым, Сеит. Капардан Абдыкаар, Барпыбай, Калил. Абылкасымдан Эрмек. Арзыкулдан Садыр, Сахар, Самидин. Садырдан Курманалы, Ыманалы. Сатардан Данакул, Алымкул. Самидинден Барадин, Шарабидин. Кенетайдан Мааткалык, андан Жоро, Манап, Маматкул, Стаимамат. Нурматтан Назармат, Айтыкул. Назарматтан Матан. Калдардан Абдылда, андан Токо. Жусуптан Акимжан. Насырымбектен Сүйүнбек. Бекташтан Маадан, Шамши. Бул үч атанын балдары жаллы эле базылбыз деп Базаркоргон районунда жашашат. Ата уруктарын так билбегендиктен, айтып берген киши толук ажыратып айталбады, аталарынан жаңылыштык кетип калса, окурмандардан кечирим сурайм.

Кабанын Аратайынан Сарыкүчүк, экинчи аялынан Меңдибай. Сарыкүчүктөн Ниязбек, Бекболот, Кудайберген. Ниязбектен Сарыбай, Чоробай, Кожоке, Кубат. Сарыбайдан Молдоке, Молдобай, экинчи аялынан Эгемберди, Бактияр, үчүнчү аялынан Муса. Молдокеден Сөлпү, Кадыр, Алымкул, экинчи аялынан Акун. Кадырдан Термечик. Алымкулдан Тайчабар. Акундан Бедияр, Койчубай. Койчубайдан Айыпбек, Калыбек, Садырбек, Орозалы, Дөөлөтбек. Айыпбектен Максат, Аскат. Калыбектен Султан. Садырбектен Азамат. Молдобайдан Абдыракун, Мур-

закерим, Мамат. Абдыракундан Закир, Шамши. Закирден Жайчы, Каракул, Төлөнбек. Эгембердиден Нурпача, андан Бакир андан Шайырбек, Дайырбек, Алымбек, Акылбек. Шайырбектен Алтынбек. Мусадан Зарылбек, андан Турарбек. Чоробайдан Кожомурат, Кожомберди, Кожоназар. Кожомураттан Сулайман, Сулайманкул. Сулаймандан Шурубек, Нурбек, Темирбек. Шурубектен Бики, Акжол, Алмаз, Болот, Чыңгыз.

Кожомбердиден Асанбек, Жасобек, Санси. Жасобектен Өмүрбек. Сансиден Залымбек, Абыл, Кабыл. Кожоназардан Мамыт. Кожокеден Таштанбек, Ормон. Таштанбектен Буржу, Эркул, Шайымкул. Буржудан Сами, Түмөнбай, Үмөт, Мамет. Самиден Коргон, Эсенбек, Сүйүнбек, Мирбек, Аралбек, Нурбек. Түмөнбайдан Асылбек, Таабалды. Үмөттөн Анарбек, Уларбек, Нышанбек. Маметтен Шекербек. Ормондон Абдыкерим, Мааткерим. Абдыкеримден Токтоказы, Калый, Жакен. Калыйдан Кадыракун, экинчи аялынан Чайан. Мааткеримден Касымалы, Бусурманкул, Чилдебай (Мунун уругу Сузак районунда). Кубаттан Тилекмат, андан Абдымомун. Бекболоттон Кармыш, Кокул, Байбагыш. Кармыштан Байбек, Чийбыл, Сейитбек. Байбектен Өсүмбай, Бакир. Чийбылдан Молдоысак, Ыстан. Молдоысактан Мырзабек, Чойбек. Мырзабектен Дүйшөнбек, Шаршенбек. Чойбектен Мукан. Көкүлдөн Сөлпү, Апсейит, Акмат, Матыраим. Сөлпүдөн Камбар, Абылкасым. Камбардан Бектурган, Жумалы, Жусуп, Майрамбек. Абылкасымдан Турганалы, Курманалы. Абсейиттен Токтогон, Эркин, Матырайым, Самаган. Кудайбергенден Жанболот, андан Мааке, Шааке. Маакеден Далбай, Балбай. Далбайдан Мамыткан, андан Кубат. Балбайдан Кара, Жапар, Токтосун. Жапардан Жээнбек. Шаакеден Чуку, андан Жоробек, Шамалбек. Мендибайдан Черикчи, андан Солтоной, Кишиней. Солтонойдон Молтой, Нусупалы. Молтойдон Мамыр, Тагайкул, Маален, экинчи аялынан Акматбек, Абышбай. Мамырдан Назармат, Ажыбек, Калмурза, Абылкасым. Назарматтан Кадан, Саке. Кадандан Сатыбалды, Шакен. Сакеден Качкын. Тагайкулдан Арзыкул, андан Авит, андан Сүйүнбек, Тыныбек, Базарбек, Адылбек. Мааленден Арзымбай, экинчи аялынан Сабыралы, Мыктаркан. Арзымбайдан Абилис. Сабыралыдан Дүйшалы, Стамалы, Таалайбек, Адылбек. Акматбектен

Райымалы, экинчи аялынан Айдаралы. Абыштан Абдалы, Шабаданалы. Абдалыдан Кудайлат. Нусупалыдан Саада, Садыр, Орозмат. Орозматтан Токон, Элтике.

Кишинейден Ормон, Тойту, Ысмедияр, Теңизбай (Булардын тукуму Сузак районунда).

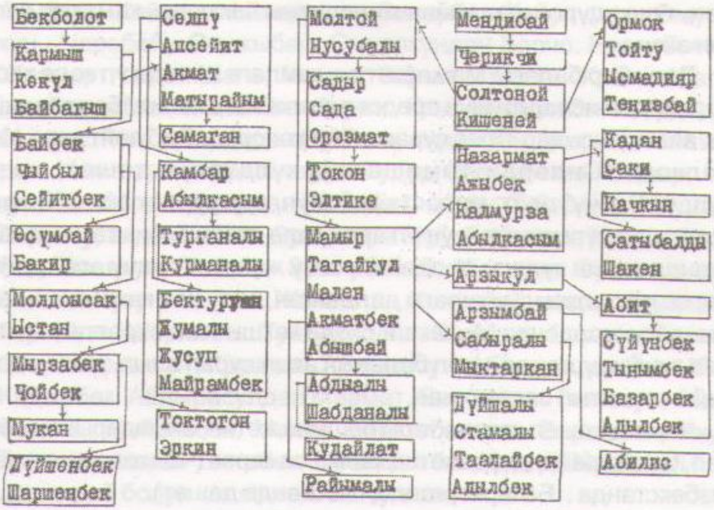

Кабанын Бозтерисинин балдары Тосой, Казак, Элтынды, Чиркейлердин тукуму. Кабанын Шыкмаматынан (Шаих Мукамбетинен) Култай, Кожош. Кудаштарынын тукуму Ысык-Көл областында, Кабанын Түнтөйүнүн Энтерисинен Абат Жулаттан тараган Кутунай, Чоңкодон тарагандар Токтогул, Базар коргон районунда жашашат. Бул уруктардын тукуму Тогуз-Тородо жок болгондуктан, изилдей алганым жок.

Чоңконун бир баласы Совет бийлигинин убагында өгүз менен кош айдап жатса, райкомдун биринчи секретары башкарманы ээрчитип, кош айдагандарды текшерип келип калат. Өгүзүн токтотуп койуп, көлөкөдө отурган баланы: "Айдаган жериң ушул элеби, иштебейсиңби?" десе, "Ой, аксакал, мына бул урганга ойдун чөбүн деле, тоонун чөбүн деле берип атабыз, канкыйып семирбейт, баспаса, эмне кылайын, анан отурам да" деп, өгүзүн колу менен көрсөтүп: "Бул айдаган жерин баарын жазып ийсе, Андижанга жетээр" деген экен. Райком Эшимов деген узун бой-

луу арык киши экен. Башкарма: "Аксакал, сизди какшыктап атат" деп, түшүндүргөндөн кийин милицияны чакырып, камагып салган экен.

Дагы бир баласы Мамлекеттик кампага эгин төгүп келе жатса, жолдон исполкомдун председатели жете келип "балдар кайсы айылдансыңар?" деп сураса, "Чоңколордонбуз" дейт экен. Исполком: "Силерди тамашакөй, күлдүргүч дешет, кана күлдүргүлөчү" дейт, мезгил күз болуп, суугуураак экен. "Ээ аксакал, күлдүрмөк түгүл ушул араң келе атабыз, биз тамаша айтканда элдин кулагы делдейип, оозу жалжая түшчү эле" дейт. Көрсө, исполкомдун кулагы далдайган, оозу чоң киши экен, жанындагы жолдошу: "Аксакал, сизди какшыктап сүрөттөп атат» деп түшүндүргөндө ошол баланын атын сурап алып, эки күндөн кийин камагып салган экен.

Чамасы, ошол какшыктары башына жетип, айылдарынан четтеп, башка райондорго кетип калышса керек (Чоңколордун көбү Өзбекстанда , Базаркоргондо, Ноокенде дешет).

Саяк Ырайдын Сарыгынан Кудайберди, андан Бабакайнар, андан Чордогой, андан Бытыаян, Турум. Бытыаяндан Калытакча, андан Тагайболот, Боко, Сарык. Турумдан Карасакал, Жалгамыш, Тобокбаатыр.

Тагайболоттон тарагандар Ырайымжандан Кулатай, Болот. Кулатайдан Акынбек, Калпа. Акынбектен Байдөөлөт, Калпа. Байдөөлөттөн Молдакмат, Молдошерип, Тартак, Садыкбек, Акуулу. Молдакматтан Жапанкалпа, андан Мыктар, Жалил, Абдылда. Молдошериптен Кудайберген, андан Чымынтай, андан Кабатай. Тартактан Токтобек, Токторбай, Дыйканбай. Садыкбектен Токтогул, Бактияр. Акуулудан Токтоболот, Токтойт. Болоттон Айтыке, Саза, Солтонкул. Айтыкеден Мырзакмат, андан Кожош. Кожоштон Канимет, Карыбек, Ысыраил. Сазадан Ниязалы, Турду. Турдудан Жумалы, андан Мейманжан, Дүйшөнкул, Токсон. Солтонкулдан Ыса, Тыныбек, Жаналы, Ысмаил, Назарбек. Ысадан Сулайман, Садыралы, Эдил. Сулаймандан Эсенжан. Эдилден Бешкемпир. Тыныбектен Жусуп, андан Жакып. Жаналыдан Ыбраим, Абдыракман. Ыбраимдан

Сапарбек. Абдыракмандан Дунай. Ысмаилден Алыке, андан Айылчы, Койулчу. Айылчыдан Сапарбек. Койулчудан Өмүракун, Чоробай, Санжыбай. Өмүракундан Борчо. Назарбектен Жоомарт, андан Шапа, Мамат, Зарып, Торгой, Жакаш. Шападан Сарымсак, андан Эгемберди, Кожомберди. Эгембердиден Зарлык. Кожомбердиден Буйлаш, андан Абдыкерим, Мааткерим. Маматтан Борбаш, андан Турар. Зарыпбектен Садыр, Чотур, Байбала. Садырдан Болотбек, андан Сүйөркул. Чотурдан Борончу, андан Касым. Ормуштан Турусбек, андан Имаш, Эсенбек, Эсенкул, Табыш, Замирбек. Байбаладан Оркош, андан Бокен, Чукун, Бекбо. Жакаштан Коңурбай, андан Акматбек. Торгойдон Шеримбек. Туйбулусунан Өмүрзак, Барчык, Барктабас. Өмүрзактан Абдылда, Абдырасул. Абдылдадан Эшимбек, Кадырбек. Абдырасулдан Маамет. Барчыктан Токтосун, Мамбеталы, Кыйбатбек, Мамет. Барктабасынан Бараталы, Акун. Бараталысынан Токтобек. Тагайдын балдары да Чоңконун балдарындай болуп какшык айтышчу экен.

Бир күнү эртең менен эрте сельсоветтин башчысы келе жатса, жолдо турган бир бала: “Ой, аксакал кабарчыдай болуп азандан кайака?» десе.Сельсовет теригип: “Ий, атаңдын көрү, сенин атаң өлүп кабарга бара жатам» дейт. Анда бала: “Аксакал, биздин үй ылдый жакта кайра бастырыңыз» деген экен.

Дагы бир күнү башкарманын үйүнө райондон конок келип, башкарма козу союп, конокко эт тартканда конок башты алып эки кулагын, эки көзүн алып, куйкумун сыйрып, сөөгүн от жагып отурган балага берет экен. Бала башты улам эле колунан түшүрө берет экен. Аны байкап турган коноктордун бирөө: “Эй, бала, бекем кармабайсыңбы» десе, «Байке, мурдагы алган кишиден запкы көрүп калыптыр, колго токтобой атат» дептир.

Дагы бир күнү коңшу айылдан бирөө койлорун уурдатып, башкарма сельсоветке келип, аларды ээрчитип барып, айылдын четиндеги бир үйгө токтоп, “аксакалдар, койдун изи ушул эле жерге келди, ушул айылдагылар эле урдады” дегенде, эшиктин алдында турган бир бала: «Ой, байкелер, бул акемдин койунун орус такасы бар бекен изинен тааныгыдай? Биздин айылда да

койлор бар ошолор деле басып жайылат да» деген экен.

Урматтуу окурмандар Тагайдын балдарынын какшыгына калбайын деп, ата уруктарын так айтып берген киши болбогондуктан схемага түшүргөнүм жок.

Турумдан Карасакал, Жалгап, Темир, Тобок. Карасакалдан Борбаш, Качканак, Курман деп үч атага бөлүнөт. Борбаштан Бостонкул, Дуулат, Ават, Жаналы, Асаналы. Бостонкулдан Жээнчоро, Ырысбай. Ырысбайдан Жумакадыр, андан Сашка. Дуулаттан Сагынбай, Үркүнбай. Сагынбайдан Апеш, андан Бердалы. Үркүнбайдан Акмат, андан Утур. Аваттан Карымбай, андан Багыш. Жаналыдан Абдыкадыр, Токтогон. Токтогондон Майрамбек, Дүйшөналы. Асаналыдан Арзымат, андан Арыкбай, Калы, Каналы. Арыкбайдан Дүйшөбай, Дүйшөналы.

Качканактан Мурат, Кенжекул, Ажибай, Серкебай, Жээнбай, Молдалы, Сактан. Мураттан Чукчунбай, андан Керималы. Кенжекулдан Буба, Соодонбек, Карыбек. Бубадан Чырбан. Ажыбайдан Шерипбай, Керипбай. Серкебайдан Калыгул, Субанкул, Аманкул. Калыгулдан Жумалы, Жолдошбек. Субанкулдан Жумабек. Молдалыдан Мамыт, Кенжекара, Эсеналы, Нурмамбет, Чыныбек. Мамыттан Апы, Рапалы. Апыдан Айдарбек, андан Нарынбек. Чидерден Жумасадыр, Айдар. Эсеналыдан Абдырайым, Сабыржан. Нурмамбеттен Сыдык, андан Каттообек, Максат. Чыныбектен Токон. Кенжекарадан Токтобай, Калмурза. Сактандан Турдубек.

Курмандан Өмүралы, Эшмат, Жусупалы, Чуку, Токтобай, Калчеке, Итикул. Өмүралыдан Кожош, Укеш, Жукей. Эшматтан Бекбо, Болот, Ыманберди. Жусубалыдан Калдай, Токтоназар, Белек, Кудайберген. Койчумандан Кайбылда, Касымбай. Чукудан Чолок, Каргабай. Чолоктон Абалкан. Каргабайдан Кадырбек. Токтобайдан Турусбек. Калчакеден Арзыкул, андан Канимет. Итикулдан Кабатай, андан Алооке, Коңурбай.

Карасакалдардын уругун коп сурап аракет кылсам дагы Канимет баш болгон Карасакалдын балдары өткөн ата бабаларын толуктап айтып бералбагандыктан, схемага түшүргөнүм жок. Ата уруктарынан ката кеткен болсо, билгендер билгизип, толукта-

ар деп үмүттөнөм.

Жалгамыштан Чымын, Темир. Чымындан Акбай, Шааберди уулу деп экиге бөлүнүшөт. Акбай уулуна Каранар, Каракул, Канай, Мамыркан, Үркүнчү, Алымбаба, Насырымбек, Ниязалыдан тарагандар кирет. Каранардан Байсак, Сейиталы, Камбар. Байсактан Кудайберген, Кочор, Чотур, Мааме. Сейиталыдан Эрмек. Камбардан Самыйкан. Каракулдан Жакып, андан Урмат, Алмаз, Бакыт, Чолпонбек. Нанайдан Калбай. Мамыркандан Моке. Үркүнчүдөн Айтнамас, андан Сагындык. Алымбабадан Жутамыш, Турусбек. Жутамыштан Жылтыр. Турусбектен Эстебес. Насырымбектен Мойто, андан Тойчу, Оңол, Жусупбек. Ниязалыдан Медер, андан Акун, Дүйшөнбек, Чолпонбек.

Шааберди уулунан Жанышбек, Жээнбек, Алыбек, Төлөмүш, Ырысбай, Эркинбай, Серкибай. Жанышбектен Жумаалы. Жээнбектен Жунушалы, Касымалы, Дербишалы. Жунусалыдан Сатыбалды. Алыбектен Жолдош. Төлөмүштөн Садык. Ырысбайдан Барктабас, Дөөлөткан, Төлөгөн, Авазкан. Эркинбайдан Култай. Чымын уулдарын так билген киши жок болгондуктан өз-өз аталарына ажыратып схемага түшүрүп бере алганым жок. Билген кишилер окуп чыкса, толуктап жазып, жардам кылат го деп ишенем.

Темирден Айылчы, Нусуп, Кыдырша, Жунус, Күйкө. Айылчыдан Садыр. Нусуптан Жумакадыр. Жунустан Абдыкалык Өмүркул, Темиркул. Күйкөдөн Турганалы, Мукан.

Бул урукту дагы так билген кишиси болбогондуктан, толук изилдей алганым жок, ошондуктан схемага түшүрбөдүм. Билген кишилер болсо, толуктап жазып, жардам кылат го деп ойлойм.

Турумдун Тобок баатырынан Ноокен, Нооруз, Абыла, Карач. Ноокенден Дайырбек, андан Бекей, Турду, Жакып, Сарт, Мамыркан, Расулбай, Илебай. Бекейден Тартак, Матыш, Сартбай. Тартактан Кенжебай. Сартбайдан Кубанычбек, Каныбек. Турдудан Бүдүр, Үкү, Бусурман. Жакыптан Исмаил, андан Шеримбек. Мамыркандан Сатылган, Табылды.Илебайдан Чеки, Чөкөнбай. Чекиден Бешкемпир, андан Тынчтыкбек. Ноорудан Барылбек, андан Токтогул, Абыладан Акылбек, Надырбек.

Акылбектен Атан, Татан, Чынгыш, Айдаркан. Атандан Бабаш, Табаш, Үмөталы, Мураталы, Атабек. Табаштан Өмүр, Акмат, Балтабай, Үмөталыдан Алымбек, андан Өзгөрүш, Өскөнбай, Көчкөнбай. Мураталыдан Касымбек. Атабектен Ботокан, Шадыкан, Мурзакелди, Жунус, Молдокул. Ботокандан Молдоказы, Кылыч, андан Мелис, Шадыкандан Султанказы, Молдокадыр. Султангазыдан Абалы, андан Мазан , Расул, Дөөлөт, Алман.Молдокадырдан Бейшеналы, Садыр.Бейшеналыдан Жумагазы, Кыдырбай, Таалайбек.Садырдан Алмаз, Мелис, Азамат. Мурзакелдиден Улакбай. Молдокулдан Эсенжан, андан Айбек , Нурбек. Татандан Ырыскул, Алтыбай, Бүргө, Артык, Ырыскулдан Садыралы, андан Барктабас, Тойтон, Чукун, Алтыбайдан Кыдык, Сыдык, Чапкынчы. Кыдыктан Тентимиш.Сыдыктан Чалгынбай, Кирбит, Масир.Чалгынбайдан Токторбай.Кирбиттен Белек.Масирден Тойгонбай, Асек, Темирбек, Жылкы.Бүргөдөн Жунушалы, андан Мергенбай. Артыктан Мейман, андан Дүйшөбай, андан Байзак, Тобок, Чубак.Чынгыштан Үркүнчү, Жамгырчы, Көчөрбай, Казат. Айдаркандан Орозалы, андан Мейманбек, Нуркожо, Канкожо. Нуркожодон Жаманкул.-Надырбектен Мамбет, Чоңбала, Тойгон, Кобой, Нуракбай.Мамбеттен Каамыт, Мати.Каамыттан Бопук андан Токон.Матиден Жусупакмат.Чоңбаладан Өмүралы, андан Кемел. Тойгондон Монош, Арсаке, Атыкан, Ботокан. Моноштон Аккөз. Арсакеден Акматжан. Атыкандан Жолдошбек. Ботокандан Жумабек. Кобойдон Макей, Баба, Каске. Макейден Ажыбай, Азамат. Азаматтан Калдыбай, Медет, Насир.Калдыбайдан Өрнөк, Кедей.Медеттен Нышан. Насирден Кутус. Бабадан Кубат. Каскеден Бусурманкул, Сатыбалды. Бусурманкулдан Раман, Молдокадыр. Ысмайылдан Тагайбек, Дөөлөтбек. Нуракбайдан Ногой, андан Турдакун, Токтожума.

Сарыктан тараган элди жалпысынан Тезек аташат. Өзүбектер келип Тагайдын элин чапканда кыргыздын кыздарын, балдарын туткундап алып кетишчи экен. Ошондо бир чабуулда булардын түпкү атасы Кудайберди да туткунга түшүп кетет. Үчтөрт жыл өткөндөн кийин өзүбектер менен кыргыздар жарашып,

тынчыгандан кийин Сарык Кабанын улуу баласы Кайдулат баатырды кошуп алып, баласын издеп, Ботокара деген жерден бир жарды адамдын колунда уйдун тезегин дубалдын бооруна жабыштырып кургатып, базарга сатып оокат кылып жүргөн жеринен табышып, алып келгенден кийин, өз атынан чакырбай эле Тезек сатар деп чакырышып жүрүп, Тезек аталып кетиптир, дейт Каниет аксакал.

Экинчи варианты Кудайбергендин баласы Бабакайнар күлүк атын байгеге чапканда аты табына жетпей, семиз тапталгандыктан, баспай жолдо калат. Аттар байгеге келгенден кийин жолдо калган атын издеп Бабакайнар ат айдачудан сураса, «табына жеткирген экенсиң, атың жолдо тезек терип калды» деп тамашалаганда жанындагылардын баары күлүшөт. Ошондон кийин тиги тезек тере турган атты таптайт экен дешип, шылдың айтышып жүрүп, Тезек атка конуп кетиптир, деп айтты эле Каамыт акем дейт Дүйшөбай. Эмне болгондо да бул ат тамашадан чыккан ат го, азыр деле эл ичинде ар кимге ар кандай ат койуп чакыра беришет. Биздин айылда бир баланын буту чоң эле. Өз атынан айтышпай эле Чоң таман деп чакырып жүрүшүп, Чоң таман аталып кетти.

Тезектин Тобок баатыры жөнүндө китепке жазылып, ыр кылып чыгарылып өмүр бою ат көтөрбөй жөө өткөнүн, кытайдын түрмөсүнө түшүп калган алыс эле тууганы Жанболотту жөө барып, азап-тозокко чыдап, куткарып келген боорукердигин, балбан баатырдыгын, акылмандыгын эл үчүн кам көрүп, арык чаптырып, суу чыгартып, эгин эктиргенин, бир тойгону менен беш-алты күн ачка жүрө берген чыдамкайлыгын даңазалап жүрүшөт. Ошол Тобок баатырдын кыбырасы Калдыбай да эли үчүн кызмат кылган элдик киши экен. Нарын суусуна көпүрөнү бир да жерине мык какпай узун карагайларды улаштырып кынап салган экен. Ал көпүрө менен эл Беш көл жайлоосуна барып жайлап, күздөчү экен. Тобок баатырдын дагы бир кыбырасы Сыдыков Азирет Тобок баатырды даңазалаган « алп Тобок» деген көлөмдүү ыр жыйнагын элине тартуулады.

Лайырбек
Бекей Турду Жакып Сарт Мамыркан Расулбай Илебай
Чеки Чекенбай
Бешкемпир
Тынчтыкбек
Ботокан Шадыкан Мурзакелди Жунус Молдокул
Эсенжан
Айбек Нурбек
Мелис Дуйшонбек
Кумагазы Кыдырбай Таалайбек
Бопук
Токон
Жусупакмат
Кемел
Турдакун Токтожума
Тагайбек Деелетбек
Тобок
Ноокен Абыла Нооруз Карач
Тартак Матыш Сартбай
Кенжебай
Кубанычбек Каныбек
Бүдүр Үкү Бусурман
Исмайылбек
Шеримбек
Кемел
Молдогазы Кылыч
Султангазы Молдокадыр
Улакбай
Бейшеналы Садыр
Камыт Мати
Өмүралы
Ногой
Раман Молдокадыр
Бакман Исмайыл
Барыдбек
Токтогул
Ырыскул Алтыбай Бүргө Артык
Садыралы
Барктабас Тойтон Чукун
Кыдык Сыдык Чапкынчы
Садыркул Сатылган
Мейман
Дүйшебай
Байзак Тобок Чубак
Абалы
Алмаз Мелис Азамат
Надырбек
Мамбет Чоңбала Тойгон Кебей Ныракбай
Бусурманкул Сатыбалды
Ыбрайым
Акылбек Надырбек
Бабаш Табаш Уметалы Мураталы Атабек
Үркүнчү Жамгырчы Кечербай Казат
Алымбек
Өзгөрүш Өскөнбай Кечкенбай
Касымбек
Тентимиш
Чалгынбай Кирбит Масир
Мазан Расул Деелет Алман
Моноп Арсаке Аткан Ботокан
Жумабек
Макей Бобо Каске
Кубат
Ышан
Атан Татан Чынгыш Айдаркан
Орозалы
Мейманбек Нуркожо Канкожо
Жаманкул
Өмүр Акмат Балтабай
Жунушалы
Мертенбай
Жусуп Акубек
Токторбай
Белек
Тойгонбай Темирбек Асек Жылкы
Аккоз
Акматжан
Жолдошбек
Калдыбай Медет Насир
Кудус
Өрнек Кедей

Бөкөдөн Токтор, Базар, Кенжебай, Коконбай. Токтордон Балбак, Сарыбак, Сарыбай, Абылкасым, Татан. Балбактан Чыны, Ыбырайым, Нурак, Акмат, Садыр. Чыныдан Илияс, Ноек. Илиястан Аяз, экинчи аялынан Ашым, Аамат. Ыбырайымдан Ысмаил, андан Касым, Калык. Нурактан Ысак. Акматтан Калачы. Садырдан Керезбек. Сарыбайдан Мураталы, Тоймат, Абдыкадыр, Бакожо. Мураталыдан Турусбек, Барктабас, Молдобай, Молдокадыр. Турусбектен Дүйшө, Ыса, Оболкан. Дүйшөдөн Үмөт. Ысадан Шакир. Барктабастан Аскар. Тойматтан Канабай, Сатар. Канабайдан Назаралы, андан Жумабай, Сатыбалды. Сатардан Эшенкул, Дабар. Абдыкадырдан Муса, Мурзабай. Мусадан Кыйбатбек, Байаке. Байкожодон Турдумамыт, андан Обозкан, Омор, экинчи аялынан Токон. Молдобайдан Орозбек, Козубек. Орозобектен Имар, андан Шумкарбек, Кыялбек Молдокадырдан Ашырбек, Алдаярбек, Жусупбек, Назарбек. Абылкасымдан Алымбек, Турдумамбет, Нурмат. Алымбектен Сыдык, Нармат, Жаманкул, Жумагул. Турдумамбеттен Осмоналы, Борбу. Осмоналыдан Алатай, Токтоболот. Борбудан Мамыт. Сыдыктан Апайыс, экинчи аялынан Азирет. Нарматтан Кыдыр. Жумалыдан Токон, Эрмек. Жаманкулдан Мыктар. Татандан Кулмамбет, Нурмамбет, Алмамбет. Кулмамбеттен Ыбын. Нурмамбеттен Ыса, Бөлөкбай. Ысадан Темир. Алмамбеттен Ташмат, андан Үсөн, Шаршен.

Базардан Мамаке, Майис, Улак, Шопок. Мамакеден Молдоке, Алыке, Токум. Молдокеден Мамытбек, Касымбек, Маатиса. Мамытбектен Тилекмат, Кадырмат. Тилекматтан Садыр, Түгөлбай. Эсенбай. Маатисадан Тилебалды. Тилебалдыдан Сүйүнбек, Закир, Жылдыз. Майистен Бобек, Темиркул. Бобектен Чокмор, Орозмат. Темиркулдан Садырбай, Назармат. Чокмордон Ырыскул, Абдылда, Бакай. Орозматтан Күрүчбек, Жанышбек. Назарматтан Кеңеш.

Улактан Эркинбай, Сасы. Эркинбайдан Жунус. Жунустан Алымбай. Сасыдан Акматбек, Тойгонбай. Акматбектен Бейшембек. Тойгонбайдан Жусуп. Шопоктон Султанбай, Нусупбек. Султанбайдан Абыталы. Абыталыдан Дайыр. Нусупбектен Чекир, Жуманазар. Чекирден Кылыч. Алыкеден Абазкан, Төлөмүш, Мурзакул, Абдыкадыр, Аттокур. Абазкандан Жалил, Мукан. Төлөмүштөн Абдил, андан Кылыч. Абдыкадырдан Асранкул. Аттокурдан Разакан. Мурзакулдан Абсейит, Керезалы. Токумдан Молдоке, андан Жээналы. Жээналыдан Бектеналы.

Сарыктан Жанаалы, Ысмаил, Бексултан. Жанаалыдан Кудайберген. Ысмаилдан Калдыбай, Курманбай. Бексултандан

Кенжебайдан Суран, андан Аттокур, Чынкожо, Ырыскелди, Молтой, Телтай, Калбай. Аттокурдан Токтожума, Кенжалы. Токтожумадан Акматбек, андан Сүйүнбек, Рахат. Чынкожодон Кадыркул, Жолочу. Кадыркулдан Токо, Черикчи, Борукчу, Мааден, Эсенкан. Жолочудан Баатай, Маметкул. Баатайдан Жумабек. Маметкулдан Султангазы. Ырыскулдан Аруун, Жакып. Калбайдан Жээналы, Жолдош. Телтайдан Абдылда, Чоткара. Абдылдадан Сансызбай, андан Темирбек. Чоткарадан Аскар. Молтойдон Омор, Алмамбет. Омордон Шамши. Алмамбеттен Болот, Дербиш. Коконбайдан Тынай, андан Касымбек, Турдукожо, Саки. Касымбектен Шонко, Жумакадыр, Сагындык. Шонкодон Баймыт. Сагындыктан Төлөгөн. Турдукожодон Дыйканбай. Дүйшөбай, Касымалы. Дыйканбайдан Назаралы, андан Эсенгул. Дүйшөнбайдан Аамат, Маамет. Касымалыдан Шайлообек, Жаныбек, Саманчы.

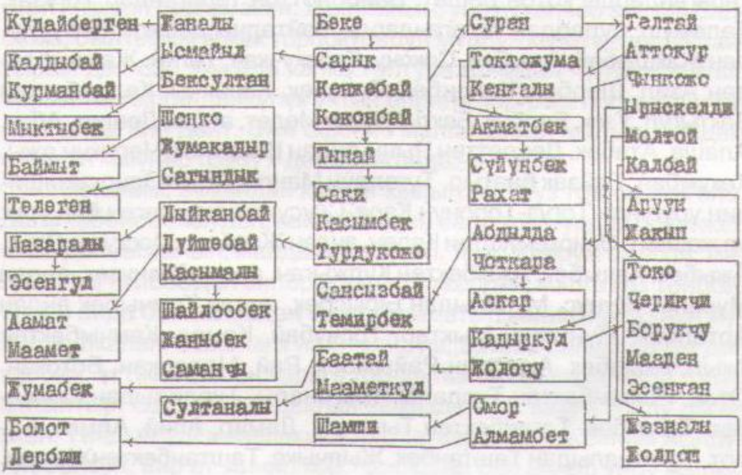

Чекир саяктар же Дайырбектен тараган Райдын(Саяктын) энелеш бир туугандары жогоруда биз сөз кылган Сыдык, Жусуптар келбей койгондон кийин Рай Шакирди энеси Маниса айым менен Ысык-Көлгө алып келип үйлөнтүп, энчи бөлүп берет. Шакир окуп, билимдүү болгондуктан бала окутуп, молдолук кылат. Көзү чекир киши болгондуктан өз аты калып, Чекир молдо аталып кетет.

Шакирден(Чекир молдо) Куртка, Түгөл деген эки бала. Түгөл жер бөлүштүрүүдө бала-чакасы менен Жумгал жакка кетип, ошол жакта жашайт. Жумгалда Түгөлсай деген жерде турушат. Түгөлдөн Осмон, Итбакбас, Амандык, Маңгыт, Кудаш. Кудаштан Мурат, бул урук Мурат уругубуз деп Жумгалда жашайт. Маңгыттын биринчи аялынан Эсиркемиш, экинчи аялынан Казыгул, Сүйөркул, үчүнчү аялынан Курманкожо, төртүнчү аялынан Доскулу, Токтор, Садык. Курманкожонун биринчи аялынан Удаймende. экинчи аялынан Жолболот, Байболот, үчүнчү аялынан Алдаяр, Мадияр, Сарык, Күнтууду, Кудайбакты, Мойнок, Жоруктy, Кутуш. Кудаймендиден Жедигер, Бешбелен. Жолболоттон тарагандарды котон дешет. Байболоттон тарагандар Тогузак, Төлөмүш, булардан тарагандарды байталчы дешет. Күнтуудудан Жакшыбай, Ажыбай, Сокочу, Каракучкач, Төлөк. Жакшыбайдан Азил, Шербек, Келдибек, Түлөбек, Каракчы. Келдибектен Бактыгул, Узак, Балбак. Бактыгулдан Медет, андан Дөөлөт, Абак, Алаша, Атабек. Дөөлөттөн Чыны андан Шадынек, Черикчи ажы, Көкүмбай, Байзак баатыр. Түгөлдүн Маңгытынын Эсиркемишинин уругунан Тогуз-Торонун Кара-Суусунда аюу деген бир урук эл жашайт. Эсиркемиштен Кален, андан Жанбото, Доскулу, Орус, Ажыбек, Качыбек. Ажыбектен Кулжыгач, андан Жанузак, андан Мусалы, Жунус. Мусалыдан Ырысбек, андан Камчыбек андан Артелбек. Жунустан Мыктар, Топчубай, Кемел. Камчыбектен Акыл, Акылбек. Акылдан Райымбек, Рай, Молдокан, Ботокан, Отой. Райымбектен Турдалы, Токтоналы. Турдалыдан Кемелбек, Тагайбек. Тагайбектен Тынчтык, Дамир, Апий, Алмаз, Болот. Токтоналыдан Таштанбек, Жылчыке. ТаштанбектенЖеңиш, Бекиш, Амангелди, Мурат, Муканбет, Залкарбек, Айбек. Жылчыкеден Моңолдор. Райдан Молдалы. Ботокандан Кадыралы. Ажыбектен Атабек, Атакул, Токтобай , Кулмурза. Атабектен Таңырык, Дондой, Куралбек, Алтымыш. Кулмурзадан Сакебай, Ак-

мат, Сакебайдан Аалы, андан Окон. Акматтан Сатылган. Атакулдан Карабагыш андан Мөкуш.

Эсиркемиш өтө чоң, өңү серт, балбан киши экен, ал балбан күрөшкө чыкса, ага эч ким чыкпай аюудай экен деп жүрүп, аюу аталып кетет.

Түгөл өтө бай адам экен уйу, жылкысы көп болгондуктан, агасы Куртканын балдары малын уурдап жей бергендиктен, малын качырып, аялы саруу кызы экен, малын айдап Таласка аялынын төркүндөрүнө ыктап, көчүп барып, Карабуурага кыштап калат. Түгөлдүн жылкысы суу ичкенде Маймактын суусу акпай калат дешчү экен. Таластагы Эшим ханга бирөө барып, саяктан бир бай киши көчүп келди, жылкысынын көптүгүнөн, суу ичкенде Маймактын суусу акпай калат деп жеткирет. Эшим хан жигиттерин ээрчитип, Түгөлдүкүнө келет. Жай сурашып Түгөлдүн аялы Жараш саруу кызы экенин билип, жезде экенсиз, учурашайын деп келдим дейт. Түгөл тай союп Эшим ханды коноктош үчүн эшикте жүргөндө, Эшим хан чай ичип олтуруп, Түгөлдүн аялынан: «Эже, бу малыңардын саны канча?» деп сурайт. Байбичеси минтип жооп берген экен: Жылкынын, уйдун канчоо экенин билбейм, былтыркы эркек торпоктордун мурдун көзөтүп, чүлүк тактырам деп бай эки ала капка толтура арчадан чүлүк жасатып барып тактырганда, чүлүк үчтөн бирине зорго жетти деп айтканын уктум эле дейт. Эже ошончо малга каниет кылып, жездем экөөңүн көзүңөр тоёбу?-деп сураганда:-

Ээ, иним, эч кандай каниет кылып көзүбүз тойгон жок эле. Дагы көбөйсө экен деп, кайнагамдын балдары уурдап союп жеп атат, деп кызганып, малды ала качып, төркүндөрүм эмеспи, малыбызга тийбес деп силерге каралап келдик, малга көз тойбой. Өткөн айда бай талаадан бир тоодак атып келиптир, жүнүн жулуп, куйкалап, ашканага илип койдум, эртеси бышырайын деп кирсем, астына койгон чарага тоодактын майы агып, чара толуп калыптыр. Ошондо тоодактын семиздигине көзүм тойду деген экен. Тайдын эти менен коноктоп, кетээринде: «Кайним жолдугуң болсун, бир ат минип кой, союшуңа бир айгыр үйрү жылкы айтыш дегенде Эшим хан «ыракмат, жезде, атыңды да, айгыр үйрү жылкыңызды да албайм. Бир кула быштыңыз бар экен, ошонун күчүн бериңиз, үч жылдан кийин калмакка казат кылам, ошо-

го минип барайын дегенде Түгөл бай кыйылып туруп, макул болуп, Шарпкуланы берет экен.

Шарпкула шалпаң кулак, кашаң, өзү чоң жылкы экен. Түгөлдүн көп жылкысын 7-8 айгыр менен чогулта албай айгырлар баспай калчу экен. Кула быштыы менен түшкө чейин эле чогултуп алышчу экен.

Шарпкуланы Эшим хан үч атка кошуп коё берип, жылда бирин союп көрүп турат экен. Үчүнчү жылы акыркы атты сойгондо сөөгүнүн карасы каралбай, кемиги бүт аппак май болуп калганын көрүп, Шарпкуланын кемиги эми толду, деп карматып, суутуруп, анан калмака казатка аттанат экен. Казатка аттанарда өзүбекке хан болуп турган катагандын хан Турсунга достошуп, мен калмакка казатка аттанып жатам, элими сага тапшырайын, тоздурбай, кейитпей мен келгиче күтүп тур, деп антташып казатка кетет. Эшим хан согушта 4-5 ай жүрүп, согуш ийгиликсиз болуп элден кол жыйнап келип кайра согушам, деп кайтат. Ошол мезгилде хан Турсун Ташкенден көп кол менен барып Талас, Чүйдөгү кыргыздарды чаап, малын , кыз келиндерин олжолоп кетип жаткан болот. Эшим хан аскерин аста келе бергиле, мен элден кабар алайын деп азыраак жигит жалаңы менен астыга күндөп-түндөр жөнөй берет. Жолдо Эшим ханга хан Турсундун кол салганын кабарлоого бараткан чабаганчы учурап окуяны айтканда, Эшим хан:

Катагандын хан Турсун,
Хан Турсунду ант урсун – деп аскерин кайра кайрып, элге келип , элден кол жыйнап, жоонун артынан түшөт. Жоонун олжо алып бараткан аскерине жете келип, түн ичинде элден кабар алайын деп жашырынып аңдып барса, короо кайтарган бир кыз минтип кошуп ыйлап жатканын угат:

Кой кайтарган биздин кыз,
Козу баккан биздин кыз,
Отун алган биздин кыз,
Отту жаккан биздин кыз,
Эңчегер бойлуу эр Эшим,
Эсен барып соо келсе,
Болоор бекен хан Турсун,
Биздин кыздай Сиздин кыз.

Ошол жерден колдун артын түндөп жыйнап, хан Турсундун аскери менен урушуп, жеңип, хан Турсунду колго түшүрүп, элин чаап, кыз-келинин олжолоп Ташкенге чейин жетип, хандыкка олтурат.

Хан Турсунду жеңип, казак кыргыз, өзүбекке эр Эшим хан болуптур деп угуп, Түгөл бай жайдын күнү Суусамырда жайлоолоп турган мезгилинде убадасы боюнча Шарпкуланы берсе алып кел деп Маңгыт деген уулун беш-алты киши кошуп ханга белекке, союшуна деп жылкы айдатып жөнөтөт. Мангыт барганда Эшимкан жакшы кабыл алып, кетээринде Шарпкуланы берип, чылбыр боосу, деп кошокчу кызды кошуп берет, жездеме салам айтып кой ырахмат деп(бир вариантында хан Турсундун кызын кошуп берет). Маңгыт 7-8 күн жол жүрүп Суусамырга келгенде Түгөл айылын жыйып атына түлөө өткөрүп, бээ союп олжо кызды токолдукка алмак болот. Айылдын бир аксакалы: Ой-бай кыздан сурат, кыз эмне дейт экен?» дегенде, бир аялды киргизип кыздан сураганда кыз: Байыңардын акыл эси жайындабы? Бойго жеткен кыз, болуп турган жигит, 7-8 күн талаада конуп-түнөп жүрсө соо келди дейби? – деген экен. Кирген аял бул сөздү жыйылгандарга айтып келгенде, тургандар туура таап, кызды Маңгытка алып берип тоюн өткөзүшөт. Ошол кыздан таралган урукту катаган саяктар деп азыркыга чейин аташат. Ошол катаган саяктардын ичинде бөлөкбайлар деген бир урук бар. Андай аталганынын себеби:

Сүйөркул бир айгыр үй-р жылкысын жоготуп, Алайга издеп барып, бир тойдо айгырынын көзүн таанып, бир бай кишинин баласы минип турган жеринен кармайт. Бай айгырды сатып алгам, калган жылкысын билбейм, деп чырдап, айгырды, жылкыны бербейт. Сүйөркул байдын үйүндө атты кимден сатып алганын тапкыча 3-4 күн жүрүп калат. Байдын үйүндө 10-12 жашардагы бир бала колго суу куюп, от жагып жүргөнүн көрүп, үйдө киши жокто баладан: Атаң ким? Ата-энең барбы? – деп сурайт. Бала: Ата-энем жок, кичинемде алып келиптир, кимин баласы экенимди айтышпайт, дейт. Сүйөркул баладан: Мен сени иним болот 8-9 жыл мурун жоготкомун деп талашып ажыратып алсам, мени менен кетесиңби? – деп сурайт. Бала «кетем» дейт. Сүйөркул баланы «чечинчи» деп чечинтип, оң ийнинде алакан-

дай калы бар экенин көрүп, «мен сени инимди да уурдап келиптир» деп казыга арызданам. Казы сураганда мага айткандай эле «атамы билбейм, кичинемде алып келиптир» деп эле айтсаң болду дейт. Баланын аты Андакул экен. Сүйөркул байдын үстүнөн, бийге, казыга барып арызданат. Менин жылкымды эле эмес, иними да, ушул бай уурдатып келиптир, бул бала менин иним аты Андакул дейт. Казы байды чакыртып келип сураса бай өзүбүздүн бала деп моюн бербейт. Сүйөркул казыга: «Эгер бай айткандай болсо, баланын эмине белгиси бар экенин билет бекен? Менин иниминин оң жак ийининде алакандай кара калы бар эле дегенде, бай «билбейм» дейт. Казы баланы сурап, чечинтип көрүп, «Сүйөркулдун иниси экен» деп, байды ууру деп таап, жылкысын да баланы да, Сүйөркулга алып берет. Сүйөркул Андакулду бала кылып алып жүрүп, үйлөнтөт, кийин бала-чакалуу болот. Сүйөркулдун жылкысын багып жүргөндө Кудаймендe өлүп, аялы жаш калат. Жедигер жаш калат. Ашын бергенден кийин, жесирин мен алам деп Күнтуу жүрсө, Күнтууну өлтүрүп, мен алып албайымбы, деп Андакулу жылкычыларга айтып коёт. Бул сөз Күнтууга жетет. Күнтуу Андакулдан шек алып, түндөсү короо четине жатып, төшөгүнө дөңгөчтү жаткырып аңдычу экен. Бир күнү түн ичинде Андакулу келип жаа менен дөңгөчтү эки жолу аттуу туруп атып, Күнтууну жайладым, деп кетип калат. Эртең менен Күнтуу дөңгөчкө кадалган жаанын огун элге көрсөтүп, айыл аксакалдарын чогултуп олтурганда жылкыны айдап, Андакулу келет. Айыл тынч, «Күнтуу өлсө, айыл чуу болот эле?» деп чочуп өлбөй калганбы?» деп үйгө кирсе, Күнтуу: «Ой, кул, мобу сенин жааңын огубу? Сен түндөсү атсаң мен сени азыр эле атып салам деп жаасын тап бергенде Андакулу эшикке карай качат. Күнтуу атып ийгенде жаанын огу сол колуна тийет. Ошо бойдон эшикте токулуу турган атын минип, качып кетет. Ошкобу? Чүйгөбү? Кайда кеткени билинбей жоголот. Ошондон калган балдар саяктын ичинде чоңоюп, бала-чакалуу болушуп, бөлөкбайлар деген урукка айланышат. Түгөлдүн тукуму Жумгалда, Чүйдө жашашат. Бул уруктан атактуу Байзак баатыр чыгып, Шабдандын заманында кыргыздын жеринин чегин, казак, өзүбек, тажик, кытай менен бөлүшүүгө катышыптыр.

Байзак баатыр катышмайынча саяктын эле иши эмес жал-

пы кыргыздын чыр чатагы чечилүүчү эмес экен. Өзүбүздүн элдеги эле болгон бир окуяны эл айтып жүргөнүн айтып берейин.

Арзымат бийдин баласы Насырынбек болуш болуп турганда Анжиян тарапка өткөн соодагерлердин кушун, жакшы атын тартып алып, кой айдап бараткан соодагерден он койдон бирди бересең, жүз койдон онун бересиң деп тартып ала берет. Эл Шабданга чейин арызданып Насырынбек болушту Балыкчыдагы топко чакырат. Насырынбек топко чакырылганын атасы Арзымат бийге айтканда атасы : Ишиң бүтүптүр, балам. Сага бир канча жолу элге ызгаар көрсөтпө, атын, кушун алба, десем, укпадың. Эми сени түрмөгө салат, көп айып тарттырат, мындан бир арачаласа Байзак баатыр арачалайт, ошого бар мурун деп, Байзак баатырга жиберет. Топ күзүндө болмок экен. Жай айында Соң-Көлдө жайлоолоп жаткан Байзак баатырга бир туу калган бээни жетелетип алып, эки жигит эрчитип, Насырынбек барып саламдашат. Үйдүн капшыт жагында жантайып жаткан Байзак баатыр алик алып, «төр жакка өткүлө» деп жаңсайт. Чай ичилип, анан козунун эти тартылып кымыз сунулгандан кийин, Байзак баатыр жай сурай баштайт. Насырынбек Арзымат бийдин баласы Насырынбек экенин, топко чакырылганын, топ болгуча кеңешүүгө келгенин, саяк тууган экенин айтат.

Байзак баатыр угуп отуруп, анан тилдей баштайт: «Сен чоң акмак турбайсыңбы, эстүү киши ушундай иш кылабы? Сен мага келбейт элең, атаң жиберген го, болуптур эми, сен топко бар, качпа, ошол жерден сүйлөшөбүз», деп коноктоп узатып жиберет. Эки айдан кийин Балыкчыда (ал кезде Балыкчы Көтмалды деп аталчу экен) топ болуп, Насырынбек барат. Топто биринчи маселе болуп каралып, бий болуштар доосун айтып, Насырынбекти «кирсин көрөлү» дешет. Өзгөчө солто Илебай катуу доо коюп кыйкырып кирет. Ошондо Байзак баатыр колун жаңсап: Ой, Илебай, Насырынбек көрсөң көргөндөй эле, эмине күйүнөсүң? Саяктын бир баласы тентектик кылып коюптур бул ишти мага бербейсиңерби? – деп Шабданды караганда Шабдан баатыр башын ийкеп коёт. Ошондо Насырынбекти чакыртып киргизет. Насырынбек салам айтып кирип, улага жакка туруп калат. Баары Насырынбекти тиктеп калышат. Насырынбек узун бойлуу, сулуу киши эле дейт. Байзак баатыр: Туугандар, бир баланын тентеги

кимге, жөнтөгү кимге? Бул ишти магаココресиңерби? – деп дагы сурайт. Солто Илебай: Бул тентегиң алган куш, ат, кой эмине болот, деп тура калганда: Ой Илебай, малдан өлсөң, койчуңу ээрчитип Жумгалга барчы, миң койжыйып берейин, Насырынбек ушул жерге кой айдап келди дейсиңби? деп кагып коёт. Анан: Насырынбек сен мындан ары кушун, атын алба. Соодагерден он кой айдап өтсө да, миң кой айдап өтсө да, бир кой союш ал, бар кете бер деп чыгарып ийген экен. Мындай жакшылыкты көп эле жазачу экен. Ар бир айылдын, уруктун жашаган жеринин чегин да калыстык менен Байзак баатыр бөлүштүрүп берген экен. Түгөлдүн тукумунан мындай жакшы адамдар көп эле чыккан дешет карыялар.

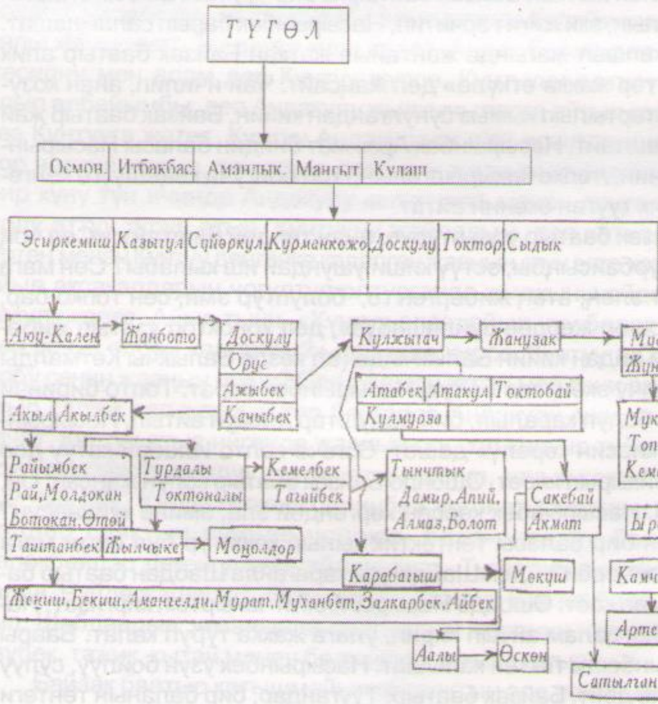

Чекир саяктын (Шакирдин) Курткасынан Кудайберди, Аккабак, Ыман, Айтак жер бөлүштүрүүдө Нарын суунун күн чыгыш жагы тийип , Куртканын үч баласы ошол жерде жашагандыктан ал жер азыр да Куртка аталат.

Кудайбердиден Кулжыгач, Чоро. Кулжыгачтан Күрүчбек деген аялынан Караболот, Шааболот, Коюке, Жолуке булардын уругу энесинин атынан Күрүчбекпиз деп Суусамырда жашашат, экинчи Супкана деген аялынан Итэмген, Сүтэмген. Итэмгенден Түлкү, Мурат. Сүтэмгенден Боргемик, Өйдөчекти, Жанбото, Атантай, Тайлак. Түлкүдөн Качыке, Кедей, Ажыбек, Шайбек, бул уруктар өз-өз ата уруктарын аташып, негизинен Жумгалда жашашат. Ушул уруктун Түлкү баатыры жөнүндө карыялардын айтканын жазбай кетсем болбос.

Түлкү баатыр көп убакытка чейин аял жакпай, үйлөнбөй жүрөт. Бир күнү Санчы сынчыны чакырып: "Мага сындап, мыкты тукум чыккыдай аял алып бер" деп, ээрчишип кыз издешет. Акыры Тогуз-Торонун бетине келип кыдырышып, Кабактын Кармантүзүнө келишип, кайыңдын арасына аттарын тушап коюп, Түлкү уктап калат. Санчы сынчы тушаган аттар сууну жээктеп кетип калганынан артынан издеп баратса, токойдон ит үрүп калат, баягы жерге келсе чөп алачыктын ичинде чалкасынан түшүп бир кыз уктап жатат, жанында союлбаган элик жатат, кыз эликти көтөрүп келип чарчап уктаганын сезип, Санчы сынчы ойготпойт. Кыздын далысы согончогу жерге тийип, бели куйругу жерге тийбей турат. Мыкты тукум чыга турган аял ушул, муну көрсөтсөм Түлкү албайт, ушуну Түлкүгө алып берейин деп көрүп, туруп кетет. Кыздын атасына бир айдан кийин келип, сүйлөшүп, калыңы деп 100 кой, бир үйүр жылкы, жасалгалуу үй, кызга кийим-кече алып келип берип кудалашып коюп, анан Түлкүнү алып келип сага аял таптым көр десе. Түлкү: Сен сарбагыш Болотко жесир Таалакени алып бергендей кылбай, мага кыз тандасаң, барам" дейт экен. Санчы "кыз таптым, чоң байдын кызы" деп ээрчитип келип, той берип алып берет экен. "Мындан ач албарс, эч кимден коркпос, эч жакка жортпос шер туулат" деп. Ошондон Кедей, Качыкелер туулуп, Ач албарсы-Кедей, Каракулак шери-Качыке дешет. Түлкү көч алдында баратса, жолдогу камыштан жолборс чыгып качырганда, жолборско бет чыгып, ал секирип кол сала-

арда кылыч менен бөлө чапкан экен. Ошондой эрдикти Качыкенин баласы Эраалы да жасаган дешет. Калмактар каптаган мезгилде Качыке, Садыр баш болгон саяктар каруу кайтарат. Казактардын Абылайы кыргызды чапканда да саяктар катуу каршылык кылат.

Ымандан тарагандар Акталаа районунун Акжар, Көкжарында жашашат. Ымандан Үркүнчү, Черикчи, Омолдош, Кожо, Шумкар, Кожомжар дегендердин тукуму.

Аккабактар негизинен Жумгалдын Ак көл, Кайрымасында жашашат. Аккабактан Козулуу, Арзыкул, Борчок, Сарыкалпак, Көкөй, Ногой дегендердин тукуму.

Айтактан тарагандар Жумгалда, Кочкордо жашашат. Айтактан Жакыр, андан Кургак, Жандуулат. Жандуулаттан Карагул, Чоока, Акчубак дегендердин тукуму.

Бул үч уруктун тукуму Тогуз-Тородо болбогондуктан толук изилдегеним жок.

Куртканын Кудайбердисинин Чоросунан Марка, Барчык. Маркадан Алдаберди, Калча, Буура, Тогузуул, Акулак. Алдабердиден Тарыкчал, Кубат. Тарыкчалдан Бообек, андан Атамадам, андан Сатылган, Жаналы, Өмүралы, Супатай, Аалыбай, Ымanберди, Жакыпбек. Сатылгандан Шеримбек, Садыкбек, Шырдакбек, Карыбек. Шеримбектен Барыктабас. Садыкбектен Асанбек, Үсөнбек, Үрүстөнбек, Арстанбек, Курманбек. Асанбектен Мейманбек, Келдибек, Көкүм, Сыргак. Үрүстөмбектен Кенжебек, Норузбек. Карыбектен Алымбек. Жаналыдан Куланбай, Тукен. Куланбайдан Орозалы, Орозбай. Тукенден Бердибек, Келдибек, Эркинбек, Эдилбек. Өмүралыдан Ыса, андан Кыяз, андан Айбек, Акылбек. Супатайдан Сарыгул, Бексултан, Жүзү. Сарыгулдан Абил, Кеңешбай. Бексултандан Карыпбай, андан Бөкөй, Орозобек, Райымжан. Аалыбайдан Сатымкул, Жумакадыр, Нурманбет, Макенбай. Жумакадырдан Тынай, Макенбайдан Солто. Нурманбеттен Дүйшөбай, Кармышак. Дүйшөбайдан Арзыбек. Кармышактан Жылкайдар. Ыманбердиден Арпачы, Байдалы, андан Калдарбек. Жакыпбектен Абдырайым, Абдыбек, Топчубек, Байыке. Абдыбектен ____________ андан Шаршенбек. Топчубектен Турдубай, андан Бектемир, андан Таалайбек. Байыкеден Жусубакун, Койчуман.

Кубаттан Тилекмат, Касым, Чоңбагыш, Жолдош. Тилекматтан Молдобай, Миңбай. Молдобайдан Бешкемпир, андан Таалайбек, Баатырбек, Адылбек Каку. Миңбайдан Алтымыш. Касымдан Самаган, Ыдырыс, Турганбай. Ыдырыстан Илияс, Казыбек. Илияздан Курманбек. Казыбектен Тилек, Отунчу, Акылбек. Чоңбагыштан Алмамбет, Алишер, Шерманбет. Алмамбеттен Бакир, Орозбек, Окен. Бакирден Муратбек, Маратбек. Алишерден Димон, Турсун. Жолдоштон Эргеш. Калчадан Беккулу, андан Темир, андан Шааболот, андан Мамырбай, андан Кыдырша, Тажыбай, Мекебай. Кыдыршадан Түркмөн, андан Бекиш, андан Тойчубек, Бакытбек, Өмүрбек, Токтобек, Таалайбек, Ишенбек. Мекебайдан Абдылда. Бул урукту чычкак дешет, анткени: Калча Анжиянга күйөөлөп барып, жаңгакты көп жеп алып, колуктусунун койнуна чычып койгон имиш. Ошондон чычкак аталып кетет, ага кошуп Алдабердиден тарагандарын деле чычкак дешет.

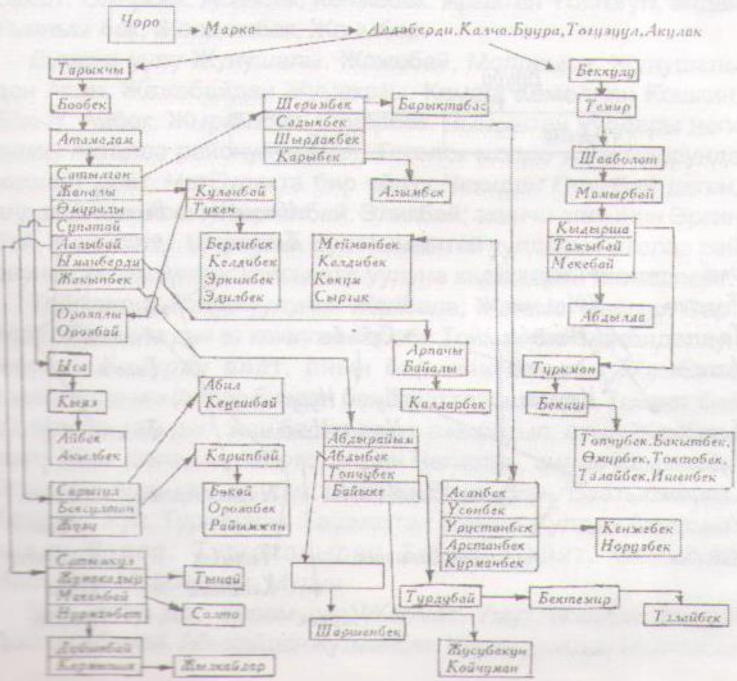

Бууралардан Тогуз-Databases Олжобайлардан тараган Эпей, Жээналы, Асылбек. Эпейден Токтожума, Молдош, Молдобек. Токтожумадан Нурлан. Молдоштон Кадырбек, Кубан, Садырбек, Үсөн, Акылбек. Молдобектен Руслан, Улан, Марат. Жээналыдан Субанбек, андан Жусуп, Нусуп, Марат, Максат. Жусуптан Алтынбек, Жакыпбек. Максаттан Мирлан.

Рахматтан Абылкасым, Жээналы. Абылкасымдан Бекиш, Согуш. Бекиштен Мирлан, Арслан. Согуштан Урмат, Дөкөн, Жыргалбек, Кубан, Темирбек. Жээналыдан Кудаш, Аманбай, Төлөгөн. Кудаштан Тилеген. Аманбайдан Тыныбек, Канатбек. Кочкорбайдан Тойчун деген буура уругунан тарагандар Аралда жашашат.

Молдош менен Бекиш биздин чоң аталарыбыз Кетмен-Төбөдөн келиптир Олжобай менен Рахматтан башка аталарды билбейбиз дейт. Бууралар негизинен Акталаа районунда тогуз уул, ак улактар менен чогуу Акжар, Көкжар, Өрнөк, Акталчатта жашайт дейт.

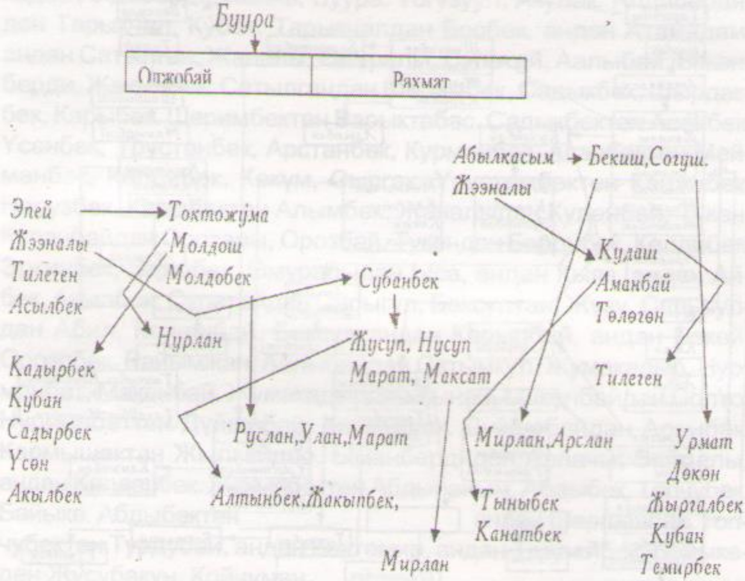

Курtканын Кудайбердисинин Чоросунан тараган Барчыгынан Карга, Тоймат, Жорукту, Кутуш. Каргадан Ырайым, Кумар. Каргадан тарагандарды Чоң чарык дешет, анткени Карга өтө чоң Киши экен. Чокоюн чечип койсо, улак кирип жатып алыптыр. Улак ты издешип, чокойдун ичинен табышып, Карганын чоң чарыгын да экен деп, ошондон Чоң чарык аталыптыр. Жоруктудан Бозту мак. Кутуштан Сокочу. Бул уруктар өз ата уруктары менен Ак Талаа районунда жашашат.

Тойматтан Жанболот, Чымынтай, Коңур уулу. Тойматтын Жанболотунан тарагандарды кийин сөз кылалы. Чымынтайынан ТогузТородо эки ата чымынтайлар жашашат. Кален уулу Жана Думана уулу. Календен Мүзөк, Элтынды, Арык, Ажыбай, Сагын дык, Касымбай. Мүзөктөн Ыса, андан Тагайбек, Темирбек. Ажы байдан Калык, андан Турсунбек, андан Нурбек, Шекербек, Шерипбек. Касымбайдан Таабалды, андан Айылчы, андан Бакыт, Оморбек, Асанбек, Кенжебек. Арыктан Токтогул, андан Тынным бек, Жолдошбек, Жаныбек.

Думана уулу Жунушалы, Жөжөбай, Молдоыса. Жунушалы дан Асан. Жөжөбайдан Жумаказы, Кемел. Кемелден Кошкин, Бакыт, Айбек, Жыргалбек, Сүйөрбек. Чымынтай уулдары неги зинен Акталаа районунун Май, Тоголок молдо колхоздорунда жашайт дейт. ЧетБулакта бир үйлүү Чекиден Орунбай деген, андан Акиш, Асек, Жыргалбай, Эликбай; экинчи аялынан Эркин бай, Жакыпалы, Шарпалы. Бул Чымынтай уулдары Акталаа рай онунан келишиптир, кайсы ата уулуна киришерин билишпейт.

Тойматтын Коңур уулунан Жанбала, Жаныш, Чайыш, Сарт Козу. Жанбала деп ат коюлган себеби Тоймат бий моңолдордун жесири Коңурду алат, анын биринчи баласы Жанбала төрөлгөндө моңолдор биздин бала деп талашканда, Тоймат бий өзүмүн ба лам деп, жан берип атып, ажыратып, атын Жанбала коет. Жан баладан Акбото, андан Чегиртке, андан Камчыбек, Эсенжан, Аманжан, Өзүбек, Ысабай, Баатыркан. Баатыркандан Ташмат, Кул, Турганалы. Ташматтан Макеш. Кулдан Асаналы, андан Турар. Турганалыдан Тейит, Сейит. Сейиттен Насирдин.Ысабайдан Мудун.

Чайыштан Дос, Карамурза, Жармат, Үмүт, Мамбет, Нусуп. Достон Абыкай. Абыкайдан Кутманбек. Карамурзадан Мыктыбек

Карыбек, андан Моңолбек. Жарматтан Кебек, андан Жусуп, Муса. Жусуптан Бакы, Кумарбек, Курманбек. Мусадан Беки, Дөлөтбек, Нурбек, Мелисбек. Үмөттөн Мамырбай, андан Шаршен, андан Турганалы. Шаршенден Нурбек, Мелисбек. Нурсуптан Нияз, андан Рахман, андан Мирлан, Нурлан, Тимур, Каке. Сарткозудан Шака, андан Токтосун, Керимбек, Алымбек, Карабай, Сарыбай, Ырыскелди, Кенжекул, Жунус, Маат, Шайылда.

Шайылдадан Нурмамбет, Салымбек, Сырымбек, Шорук, Абдыракман, Таабалды. Шоруктан Акмат, Абакир, Өмүр, Кыдырша. Акматтан Токтосун, Керимбек. Абакирден Кудайберген, андан Жанболот, Артисбек, Космос, Максатбек, Айбек, Нарынбек, Болотбек. Өмүрдөн Буудайчы, Арпачы. Кыдыршадан Нурмат, Кулмат, Тайыпкан, Акий, Абылкасым, Бетеге, Сарыкожо, Султан, Нурмамбет. Тайыпкандан Советбек. Акийден Эркинбек. Нурмамбеттен Мукатай. Булар Коңур уулубуз деп Акталаа районунун Тоголок Молдо айылында жашашат дейт Ташмат уулу Макиш.

Жаныштан Тилеш, андан Түгөлбай, андан Айтбай, Мамбеталы, Үмөталы. Айтбайдан Барчык, Мааткалык, Эмил, Чолоке, Ырысбек. Барчыктан Сыдыкбек, Карабай, Төрөбай. Сыдыкбектен Кулуш, андан Качкын. Карабайдан Биймурза, Байыш, Качкынбай, Артел. Биймурзадан Борончу. Артелден Жаманак. Мааткалыктан Токо, андан Кукен. Эмилден Шайылда. Чолокеден Турдубай, Дыйканбай, Момунбай, Дыйканбайдан Бочтобай, Жолдош. Момунбайдан Сүйүналы. Ырысбектен Мамбетжума, Мамбеткадыр, Жумакадыр, Абдыкадыр.

Мамбеталыдан Бердалы, Сагындык, Калча. Бердалыдан Тагай, андан Илияз, Шыгай, андан Бакай, Нияз, Ясын, андан Болот, Талант, Акималы, андан Бакир, Сабыр, Марат.

Сагындыктан Токтобек, андан Кыязбек. Калчадан Кубанычбек, Теңизбек. Үмөталыдан Оңолбек, Кадырбек, андан Жуманазар. Булар Коңур уулубуз деп эне наамынан аталып, Кош-Дөбө, Тогуз-Торонун Казарман айылда жашашт дейт Дыйканбай уулу Бочтобай.

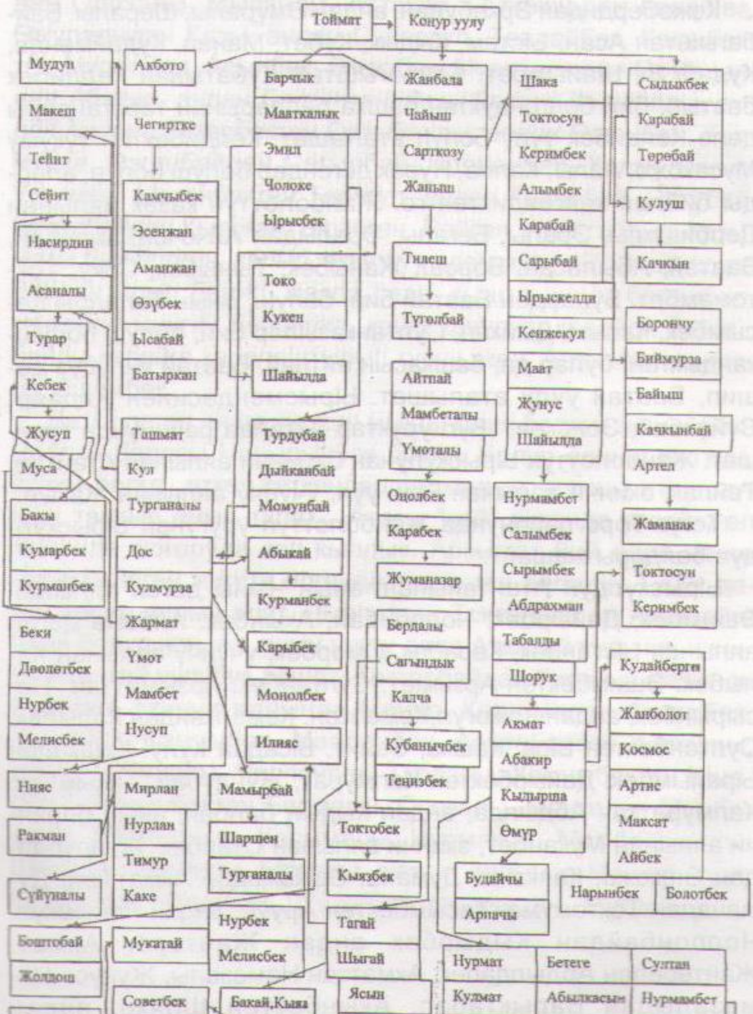
Тоймат
Конур уулу
Мудун
Акбото
Барчык
Маткалык
Эмил
Чолоке
Ырысбек
Жанбала
Чайыш
Сарткозу
Жаныш
Шака
Токтосун
Керимбек
Алымбек
Карабай
Сарыбай
Ырыскелди
Кенжекул
Маат
Жунус
Шайылда
Сыдыкбек
Карабай
Төрөбай
Кулуш
Качкын
Борончу
Биймурза
Байыш
Качкынбай
Артел
Макеш
Чегиртке
Тейит
Сейит
Камчыбек
Эсенжан
Аманжан
Өзүбек
Ысабай
Батыркан
Насирдин
Асаналы
Турар
Кебек
Жусуп
Муса
Токо
Кукен
Шайылда
Тилеш
Түгөлбай
Айтпай
Мамбеталы
Үмоталы
Ташмат
Кул
Турганалы
Турдубай
Дыйканбай
Момунбай
Абыкай
Курманбек
Карыбек
Монолбек
Илияс
Оцолбек
Карабек
Жуманазар
Бердалы
Сагындык
Калча
Кубанычбек
Тенизбек
Нурмамбет
Салымбек
Сырымбек
Абдрахман
Табалды
Шорук
Акмат
Абакир
Кыдырша
Өмүр
Жаманак
Токтосун
Керимбек
Кудайберги
Жанболот
Космос
Артис
Максат
Айбек
Бакы
Кумарбек
Курманбек
Дос
Кулмурза
Жармат
Үмот
Мамбет
Нусуп
Беки
Доолотбек
Нурбек
Мелисбек
Нияс
Ракман
Мирлан
Нурлан
Тимур
Каке
Мамырбай
Шаршен
Турганалы
Токтобек
Кыязбек
Будайчы
Арпачы
Нарынбек
Болотбек
Суйуналы
Боштобай
Жолдош
Мукатай
Нурбек
Мелисбек
Тагай
Шыгай
Нурмат
Бетеге
Султан
Кулмат
Абылкасым
Нурмамбет
Акий
Сарыкожо
Тайлыкан
Советбек
Бакай,Кыяз
Ясын
Акималы
Эшкинбек
Бакир, Са...

Тойматтын Жанболотунан Кожоберди, Байбагыш, Ырыскул, Ырысменде, Дербишалы, Бегалы, Эралы.

Кожобердиден Эркебулан, андан Өмүралы, Шералы. Байбагыштан Асан, Ыстам, Кыдык, Кубат, Манап, Кудаименде, Кудайкул, Шайымбет. Байбагыштын Кубатынан Келдибек баатыр, бий болгондуктан башка балдарынан тарагандары деле Келдибек уулу болуп аталышат. Келдибектин тукуму Мусакожо, Аалы, Калпа, Нурак дегендер болуш болуп, аларды бийлеп келгендиктен го. Жанболоттун казак аялынан Дербишалы, Эралы, Бегалы. Эралыдан Айчочон, Карабай, Баатай, Абыласан, Борош, Жаныбек, Тыныбек, Соку, Токтомамбет. Булардан Баатай бий, болуш, анын балдары Касымбек, Касым, Дыйкан, Султанказылар бий, болуш болушкандыктан, булар да, башкасын айтпай, Баатай уулубуз дешип, Баатай уулу аталышат. Ырысмендесинен Алдаяр, Сүйүнбай, Эсиркен. Бул уруктар Акталаа районунда турушат. Жанболоттун Ырыскулунан биринчи аялынан Атантай, Тайлак, экинчи аялынан Беш уул, үчүнчү аялынан Жакып.

Тогуз-Торо районунда Жанболоттун уругунан Ырыскулдун балдары жашайт.

Ырыскулдун Атантайынан, анын Чыны деген аялынан Эшимбек, Дайырбек, Чолпонбай, Акынбек. Айбала деген аялынан Ыстанбек, Карабек, Оморбек, үчүнчү аялынан Калыбек. Эшимбектен Арзымат, Султанбек. Арзыматтан Насырынбек, андан Кожогул,Кемелкан. Кемелкандан Калыбек. Султанбектен Ыса, Кашка, Сейит. Ысадан Кулу. Кашкадан Ырайымбек. Дайырбектен Калмурат, Жүндүбай, Тасымбек. Калмураттан Абдылда, андан Кыдың балбан, анын биринчи аялынан Муканбет, экинчи аялынан Сталбек. Жүндүбайдан Эшкожо, Канкожо, Думана. Эшкожодон Акматжан. Думанадан Токтожума. Тасымбектен Аруун, андан Райымкул. Чолпонбайдан Кыдырбек андан Жантөрө, Акмат. Жантөрөдөн Абдылдабек. Акматтан Намазалы, Жунус. Намазалыдан Барыктабас. Акынбектен Шонко, андан Чөкөнбай, Аттокур, Бекболот. Чөкөнбайдан Орозмамбет,

Кадырмамбет, Жусумамбет.

Карабектен Жакай, Канай. Канайдан Өмүралы. Жанайдан Орозалы, Мырзалы, Аттокур . Аттокурдан Каныбек. Өмүралыдан Казы, андан Сүйөркул, Таалайбек. Калыбектен Мураталы, Асылбек, Өмөрбек. Мураталыдан Ормо, андан Абакир, андан Баксултан. Асылбектен Кадыралы, андан Азирет. Өмөрбектен Сатыбалды, андан Өзгөнбай, Калмурза. Өзгөнбайдан Сагынбай, Чолпонбай. Калмурзадан Улукман. Ыстанбектен Төрөгул, андан Көчөрбай, Сүтүбай. Көчөрбайдан Кыяскан, Ыраскан, Райкан. Атантайдын Арзыматы бий болгон, калыс, акылдуу адам экен. Колунда жокко бардан алып берип, жазда саан, кышта согум бердирип, көчкөндө мингич бердирип, кошо көчүрүп, кедейди байга , байды кедейге каралаштырып турчу экен. Арзыматтын атасы Эшимбек

Датка деген чиңге жеткен мыкты киши болгон экен. Арзыматтын баласы Насырынбек болуш болуп алдым-жуттум, зулум болот, өткөн-кеткендердин малын, жакшы атын, кушун тартып алып турат. Атасы “кой” дегенде укпайт, ал жөнүндө жогоруда кеп кылдык. Арзымат бий өйдө чекти Чынгыз деген жигити өлгөндө, анын эки балалуу Тунук деген жесир аялын алат. Чынгыздан Токторбай ал Атантайга бала болуп чоңоёт, анын уругу деле Атантай уулунун ичинде Атантай уулубуз дешет. Токторбайдан биринчи аялынан Карагул, экинчи аялынан Мөңкө. Карагулдан Аскарбек, Эмилбек, Камчыбек, Мааданбек. Аскарбектен Акималы, андан Сүйүналы, Чолпонбек, Турдалы. Камчыбектен Ыманалы. Маданбектен Бирмалы, Орозалы. Мөңкөдөн Мамбеталы, Мамбетжан, Касымалы, Нурмамат. Мамбеталыдан Шаршен, Акималы, Ырсалы, экинчи аялынан Машек. Мамбетжандан Ырысбай, Дүйшөбай. Нурматтан Жайнак.

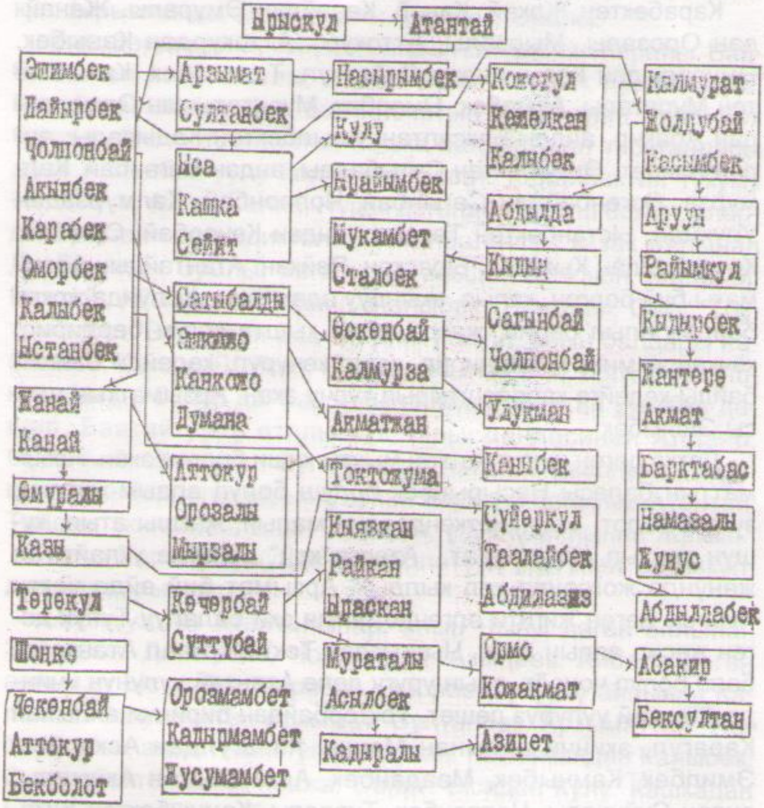
Ырыскул
Атантай
Эшимбек
Дайырбек
Чолпонбай
Акынбек
Карабек
Оморбек
Калыбек
Ыстанбек
Арзымат
Султанбек
Насырымбек
Кожогул
Кежелкан
Калыбек
Калмурат
Жолдубай
Касымбек
Кулу
Ыса
Кашка
Сейит
Ырайымбек
Абдылда
Арууп
Мукамбет
Сталбек
Кыдык
Райымкул
Сатыбалды
Эшкожо
Канкожо
Думана
Өскенбай
Калмурза
Сагынбай
Чолпонбай
Кыдырбек
Жантере
Акмат
Акматжан
Удукман
Жанай
Канай
Аттокур
Орозалы
Мырзалы
Токтожума
Каныбек
Барктабас
Өмуралы
Князкан
Райкан
Ыраскан
Сүйөркул
Таалайбек
Абдылазиз
Намазалы
Жунус
Казы
Төрекул
Кочорбай
Суттубай
Абдылдабек
Шоңко
Мураталы
Асылбек
Ормо
Кожакмат
Абакир
Чекенбай
Аттокур
Бекболот
Орозмамбет
Кадырмамбет
Жусумамбет
Кадыралы
Азирет
Бексултан

Насырынбек болуш жөнүндө эл оозундагы сөз өтө заар. Алдым-жуттум болуш экен. Ал кезде Жумгал, Кочкор, Ысык-Көлдөн мал айдаган соодегерлер Тогуз-Торо аркылуу өтчү экен аларга көп заар көрсөтөт. Ырысбайдан Нурадил. Булар өйдөчекти Дадыйбыз дебей эле Атантай уулубуз дешет. Атантай уулдары өз ичинен калмактар деп да айтышат, анткени энеси калмак кызы болгон. Бул урук Казарман айлында жашашат.

Тайлак уулу. Тайлактын биринчи айалынан Осмондатка, Баатыркан, Айдаркан, экинчи айалынан Баракан, Төрөкан, Өмүркан, Мырзакан, үчүнчү айалынан Сөлпү.

Тайлактын балдарынан Тогуз-Тородо Баракан, Өмүркан, Төрөкан, Сөлпү, Осмондатканын балдарынан, Дуулаттын балдарынан башка Ботокан, Нааматкан, Мамыркан, Сагындык, Турдумамбет, Нуке, Молдокан. Алымбайлардын уругу Акталаа районунда жашашат. Осмондатканын Ботоканынан

Нааматжан, Дуулат, андан Турумбек, Өмүрбек, Абдыкадыр, Оруналы, Айдаралы. Өмүрбектин биринчи аялынан Сатыбалды, андан Жумакадыр, Жумасалыр, Изаткадыр, Кадырбек, Мырзабек, экинчи аялынан Канболот, Болотакун, Иманакун, Ырысакун, Согушакун. Болотакундан Таалайбек, Бенизбек, Бакытбек. Айдаралыдан Ырайакун, Зекиракун. Нааматжандан Каналы, Муса, Сулайман. Каналыдан Мамбетсултан, Назаралы, Жусупбек. Мусадан Маамытбек, андан Байсал, Жумша. Сулаймандан Карыпбай, андан Сүйүнбек. Баатыркандан Таабалды, Малакан, Дөөлөткан, Качыбек. Таабалдыдан Жуманазар, Иманазар. Малакандан Касымалы, Мырзалы. Касымалыдан Токон. Мырзалыдан Эсенгул. Дөөлөткандан Ыса, андан Камалбай, Оңолбай. Качыбектен Акмат, андан Забхоз. Айдаркандан Калбай. Калбайдан Калык, андан Манас, Бечел, Калтек. Баракандан Ысабек, Касымбек, Кабыл. Ысабектен Жунусакун, Жусупакун. Жунусакундан Сыдыгалы, андан Данияр, Билжамал, Жеңиш, Жаңылбек. Касымбектен Кожомурат, Кожомкул. Кожомураттан Баргыбай, андан Эсенбек. Кожомкулдан Сатар, Мыктар. Сатардын биринчи аялынан Төрөбек, экинчи аялынан Жоробек, Тагайбек, Рахатбек, Бактыбек, Врачбек, Кылыч. Төрөкандан Ысырайыл, Ыбырайым. Ысырайылдан Алымкул, Жусупакун, Ташмат, Сулайманкул, Чотомкул. Сулайманкулдан Казы. Чотомкулдан Абдурасул, андан Мурат, Жолон. Алымкулдан Карыбек, Чаркош, Шермат. Жусупакундан Тилекбай. Ташматтан Майрамбек. Ыбырайымдан Султанбай, Мамытбек. Султанбайдан Асанбек, андан Сакен, Ыдырыс, Жаныш. Мамытбектен биринчи аялынан Абдылашым, экинчи аялынан Чалкан. Мырзакандан Калбай, Баймурат. Өмүракундан Абыл, Чоду, Ороз. Абылдан Кулмамбет, Ыса, Чака, Калы. Чокудан Бектурган, андан Сашка. Чакадан Меңиш, Сөлпү. Сөлпүдөн биринчи аялынан Чынкожо, Бердикожо, экинчи аялынан Маамет, Курманалы. Чынкожодон Ажыбек, Бобуке, Абдылдабек, Мамат. Ажыбектен Бекиш, Тилекбай, Жаныш, Байыш. Бекиштен Сүйүнбай, Ту-

ратбек. Тилекбайдан Сүйүнбек, Бакыт, Бакытбек. Жаныштан Оруналы, Белек. Байыштан Бакыт. Курманалыдан Атантай, Жыргалбек. Бобукеден Ырыс. Абдылдабектен Тайлак. Маматтан Алтымыш. Бердикожодон Ити, андан Ысакбек.

Тайлактын баласы Осмондатка Ормон менен кудалашып, Ботокан деген баласына Ормондун кызын алып бермек болот, калыңга берчү малын айдап, Баракан, Төрөкан деген инилерин ээрчитип, келинин алмакка барат. Ормон окчун жерге үй тиктирип, Осмондатканы инилери менен киргизип коюп, "камым бүтө элек" деп, бир айлап жооп бербей жата берет экен. Айыл алыс болуп, азык-түлүктөн кыйналып, Ормондун түшүрүп берген арпасын жыргалчылыкка тартып, жарма кылып ичип жатканда Баракан, Төрөкандар жини келип, Осмондаткага ""балаң катын алат" деп, ачка өлөбүзбү? Кетели" деп, тынчы кете башташат экен. Ошол мезгилде Ормондун жылкысына казактар тийип, Ормондун жигиттери жылкысынын артынан кууганда, Осмондун инилери кошо кетет экен. Жылкы тийип кеткен казактарга жетип, "жекеге" деген казактын баатырына Төрөкан чынып, аны ыргыта сайып, жылкыны ажыратып келишет экен. Ошондон кийин Осмондатканы чакырып "тойуңду жасап, келиниңди алып кет" деп, Ормон уруксат берет экен. Осмондатка айдап барган малын мурун берип койгондуктан, тойго мал сурабай эле Ормонго учурашууга келгендердин атын инилерине сойдуруп салат экен. Аттардын ээси Ормонго арызданганда: "эмне, Осмондатка сенин атыңды сойбогондо саякка барып, жылкы айдап келмек беле?" деген экен. Ошентип тоюн берип, келинди алып жөнөгөндө беш төөгө сеп жүктөп, "кызымдын кызматын кылсын" деп, беш кулду кошо берип узатыптыр. Ошол кулдардын тукуму өсүп-өнүп Тайлактын балдары менен чогуу жашашат. Аларды өз мезгилинде сөз кылабыз.

Дуулат
Өмүрбек
Турумбек
Абдыкадыр
Оруналы
Сатыбалды
Канболот
Болотакун
Согушакун
Ыманакун
Ырысакун
Таалайбек
Теңизбек
Бакытбек
Султанбай
Мамытбек
Асанбек
Сакен
Ыдрыс
Жаныш
Абдылашым
Чалкан
Ысакбек
Атанбай
Жыргалбек
Бекиш
Тилекбай
Жаныш
Байыш
Батыркан
Айдаркан
Ботокан
Ниматкан
Калбай
Калк
Жумакадыр
Жумасадыр
Иззаткадыр
Мырзабек
Кадырбек
Манас
Бечел
Калтек
Теребек
Жоробек
Тагайбек
Рахатбек
Бакытбек
Врачбек
Кылыч
Карыбек
Чаркош
Шермат
Майрамбек
Ити
Сүйүнбек
Сүйүналы
Бакыт
Бакытбек
Ырыскул
Тайлак
Осмон
Баракан
Терекан
Өмүркан
Мырзакан
Селшу
Ысабек
Касымбек
Касыл
Сатар
Мухтар
Ысрайыл
Ыбрайым
Алымкул
Жусупакун
Ташмат
Сулайманкул
Чотонкул
Абдырасул
Мурат
Жолон
Чынкожо
Бердикожо
Мамет
Курманалы
Бакыт
Табалды
Малакан
Дөөлеткан
Качыбек
Акмат
Совхоз
Ыса
Камалбай
Оңолбай
Жусупакун
Жунусакун
Кожомурат
Кожомкул
Бергибай
Эсенбек
Тилекбай
Казыр
Меңиш
Ажыбек
Бобуке
Абдылдабек
Мамат
Сүйүнбай
Турат
Оруналы
Белек
Жуманазар
Ыманазар
Касымалы
Мырзалы
Эсенкул
Токон
Калыбай
Баймурат
Сыдыгалы
Данияр
Билимжан
Жеңиш
Жаңылбек
Абил
Чодур
Ороз
Кулмамбет
Ыса
Чака
Калы
Бектурган
Сашка
Ырыс
Тайлак
Алтымыш

Тайлак баатыр жана анын балдары жөнүндө эл оозунда айтылып жүргөн сөздөргө караганда элинин намысы үчүн Кокон ханынын жиберген аскерлери менен урушуп, талкалап, анын араб деген баатырын сайып өлтүрүп, Кытай жактан басып келген баскынчылар менен согушуп, аларды талкалаганы жөнүндө жазуучулар жазып, ырчылар ыр кылып ырдап жүрүшөт. Тайлак өлгөндө, бир келини минтип кошкон экен (Тайлакты боточук деп тергеп).

Чоң кайынатам боточук,
Боточукка кимдер тең келген.
Кокуйду салган Кокондук,
Кетеби чыгып чеңгелден.

деп кошок кошуп ыйлаган. Себеби Тайлак дөңдө эл менен кымыз ичип сүйлөшүп отурганда, дөңгө жакын булактын жанында чалдардын, балдардын чачын алып жаткан адамды көрүп өзүнүн да чачы өсүп кеткенин эстеп, Боботой деген жигитине: "Тиги устаны чакырчы, мен да чачымды алдырып алайын" дейт. Боботой чөөгүнгө суу көтөрүп устаны алып келип, Тайлактын башына суу салып жибиткенден кийин, уста чач алып жатып, "бир жери кесилип кетти, баатыр, дары бар, сыйпап коеюн" деп, бет арчысына түйгөн дарысын алып сыйпайт. Кымыз ичилип бүтүп Тайлак үйүнө келип уктап, бешим ченде ойгонуп, "башым какшап ооруп жатат, жанагы устаны тапкылачы" деп, Боботойго айтат. Ал издетип устаны таппай калат. Туш-тушка издетип кишилерди жиберсе, табылбайт. Тайлактын башы шишип кетип, эртеси өлөт. Тайлак өлгөндөн кийин эл чуулдап ыйлап, "чач алган уста Кокондон келген экен, атайлап Тайлакты өлтүрүп" деп "Кокондун каны жиберген" деген сөздү угуп, келини "ошол табылбай кутулуп кетеби?" деген ойду айтат.

Тайлак өлгөндөн кийин анын баласы Осмон датка бийлик жүргүзүп, кокондукка сурак бербей, Кокон ханы талкалангандан кийин "орустарга кошулбаймын" деп, 1867-жылдарда, эли менен Кытайга өтүп кетүүгө камынат. Муну уккан Шабдан бир орус майорунун жетекчилиги менен элүүдөй солдат алып, Тогуз-Торого барат. Осмон датка түн ичинде аларга кол салып, Баяке баштаган төрт жигитин колго түшүрүп, майор терекке чыга качып кутулат. Түнү менен туткундарын алып, Көк-Арт дабанын ашып, Өзгөн аркылуу Кытай тарапка качат, артынан солдаттар менен Шаб-

дан кууп, Көк-Арт дабанынын түбүнөн, көчтүн артынан жете барат. Шабдандардын келгенин көрүп көчтүн артындагы Баракан, Төрөкандар "жекеге" деп кыйкырып, найза менен алдыда келе жаткан Шабданды качырат, Шабдан кайра качат, найза жетип сайаарда атынын тизгини түшүп кетип чалынып, Шабдан солдаттардын арасына кире качат. Бир солдат мылтыгын сууруп, ата турган болгондо Шабдан аттырбай токтотуп коет. Төрөкан кайра тартып, көчтүн артынан кетет. Шабдан артынан куубайт. Көч Кашкарды көздөй бара жатканда Алайкуу дабанын ашып Кытай чек арасына ооганда, көч өргүп он күнгө турат. Ошол кезде Осмон датканын Райымбек деген жигити Баяке менен сүйлөшүп, "мен силерди качырып, бошотуп кетсем, Шабданга айтып, менин күнөөмдү кечирип, элимди тынч коесуңарбы?" дейт. Баяке "кепилдигимди берем" деп, убадалашкандан кийин Баякени үч жолдошу менен качырып, кайра элге келет. Баяке берген убадасы менен Райымбекти "боргемик элине" Сары-Камышка болуш кылган дейт. Осмон датка Кашкарга баргандан кийин Кашкардын ханы Жакыпбек Осмон датканы Баракан, Төрөкан деген инилери менен карматып барып, орго салып таштайт. Ордо бир канча жыл жаткандан кийин Жакыпбек өлүп, жаңы болгон хан ордогуларга азаттык бергенден кийин 1884-жылы Осмон датка инилери менен бошонуп чыгат. Кашкарга тура албаганына көзү жеткенден кийин Төрөканды "Ормонго барып сүйлөшүп кел. Элге кайра барсак кандай болот?" деп жиберет. Осмон датка Шабдан менен куда экен, Осмондун бир кызын Шабдандын бир уулуна берген экен. Төрөкан кеминге келип, Шабдандын үйүнө конуп, Осмон датканын саламын айтат. Шабдан унчукпай угуп, анан:" Баатыр, баягы силер Кытайга качып бара жатканда, артыңардан барып: "качпагыла, ыкташып, орустарга кошулуп, бийлигине моюн сунгула!" деп сүйлөшүп, Баякелерди бошотуп келейин" деп, солдаттарды артка калтырып,өзүм жалгыз баратсам, сен найза менен "жекеге" деп качырып чыктың. Түрүңдү көрүп, мен кайра качтым. Сен кууп жетээриңде атың тизгинине чалынып, жетпей калдың. Ошондо жетсең, "куда-сөөкпүз" деп аяйт белең же саят белең?" дейт. Төрөкан бармагын тиштеп: "атээн, баатыр, атың түшкүр мүдүрүлбөгөндө жүрөгүңдүн башынан найза "корок" дей түшмөк" деген экен. Шабдан баатыр коркпой түз айтканына ыраазы болуп: "Болуптур, Осмон датка көчүп келе берсин. Орустун

милдетин мен алайын" деген экен. Осмон датка кайра көчүп келип, орустун сурагына моюн сунуп, Тогуз-Тородо көз жумат, сөөгү Казарманга коюлат.

Ырыскулдун Жакыбынан Нурмамбет, Турдубай, Турусбек, Молдобай, Аткан, Солтонкул, Турдуке, Алакүчүк.

Нурмамбеттен Нүкөбай, Абдылда, андан Маты, Арзыкул.

Матыдан Чообаскан, Рашыдкан. Рашыдкандан Узак, Ысак, Авазбек. Арзыкулдан Мокен, андан Марек, Бөрүбек, Бердибек. Турдубайдан Жумабай, андан Бегалы, Шералы.

Бегалыдан Медеткан, Аким, Курманбай, Акен, Бакыт, Кубаныч. Шералыдан Турсунбек. Турсунбектен Өмүрзак, андан Ысмаил, Согуш. Ысмаилдан Токон, Сырын, Шуку,Доку, Жылкы. Согуштан Нурбек. Молдобайдан Маат. Аткандан Султан. Солтонкелдиден Ноорузбай. Алакүчүктөн Мааткерим, андан Орозбек, Калык, Апке. Калыктан Дөөлөт, андан Таке, Жолдошбек. Апкеден Бапай.

Жакыптан Турдуке деген баласы балбан, баатыр экен. Турдуке жөнүндө Баракан баатыр Жакыпка: "Кер кашка ат алдымда болсо, Турдуке жанымда болсо, сан колго жалтанбай сайышка кирет элем. Турдуке туулбаса, уят болмок экенсиң, ава» деген экен.

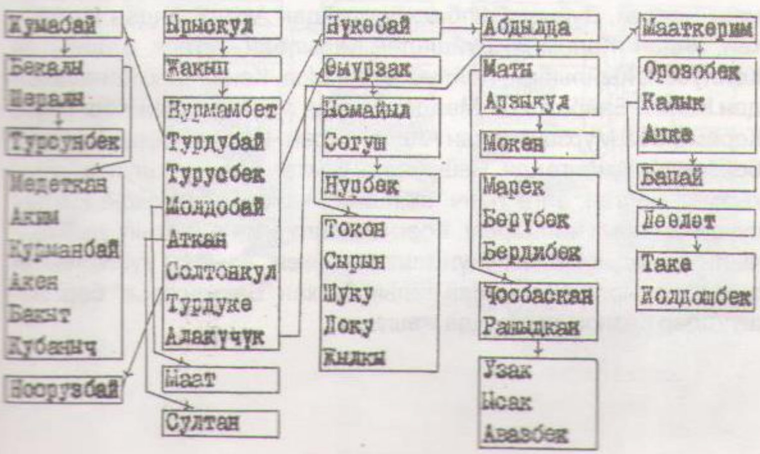

Ырыскулдун беш уулунан (Мааке, Үмөт Кыйшык, Бекбото, Мырзачаян). Маакеден Шүкүр, Жоор, Топчубек,Мамбеталы, Оркош. Шүкүрдөн Бектен, Байсубан, Абдыбек. Бектендин биринчи аялынан Сакташ, экинчи аялынан Молдосадык, Бактыяр, үчүнчү аялынан Сулайман, андан Калмурза, Биймурза, Нурбек, Кубан.

Байсубандан Орозаалы, Бошкой. Бошкойдон Эсенаалы, Чапрашты, Шорук. Эсенаалыдан Аман, андан Кубанычбек. Чапраштыдан Калык, андан Медер.

Шоруктан Акунжан, андан Абдылда, Казакбай. Казакбайдан Шамшидин. Абдыбектен Койчуман, андан Келгенбай, андан Итигул, андан Кайбаалы.

Жоордон Кожомберди, Абдырахман. Кожомбердиден биринчи аялынан Зайнидин, экинчи аялынан Нукеш, Какен.

Абдырахмандан Кадырбай.

Топчубектен Бакабаш, андан Мурзакерим.

Мамбетаалыдан Ыса, Казыбай. Казыбайдын биринчи аялынан Сапараалы, экинчи аялынан Жапаралы, Дүйшөнаалы.

Оркоштон Назар, андан Абил.

Үмөттөн Шергазы, Шамен, Мааданбек. Шергазыдан Камбаралы, андан Сыргак. Шаменден Монош, андан Турганалы.

Мааданбектен Сатыбалды, андан Сүйүнбек.

Кыйшыктан Сопу, Козубек, Абдыбек. Сопудан Акмат, андан Бекиш. Козубектен Жакыпбек, андан Абыш. Абдыбектен Койчуман, Баатай, Дүйшө, Балбак. Баатайдан Акмат, андан Мамыткан, андан Жоломан. Дүйшөдөн Карыпбай, Артык. Балбактан Койлубай, Кыйлыбай. Койлубайдан Ыса, Кенесары. Кенесарыдан Канат. Байботодон Маадел, андан Акчал, андан Керимкул, Керимаалы. Мурзачаяндан Айдар, андан Чандай, андан Сооронбай, андан Амангелди. Бешуулдан Бектен болуш болуп, эл үчүн кызмат кылган, элге тынч, ак пейил, калыс адам экен. Нарын суусунан арык чаптырып, Коен-Токойго эгин айдатып, дыйканчылык кылдырып, эл үчүн иштеген экен. Азыркы күнгө чейин ошол чаптырган, Казарман айлын баскан "Бектен арык" бар. Бешуулдар Казарман айылда жашашат.

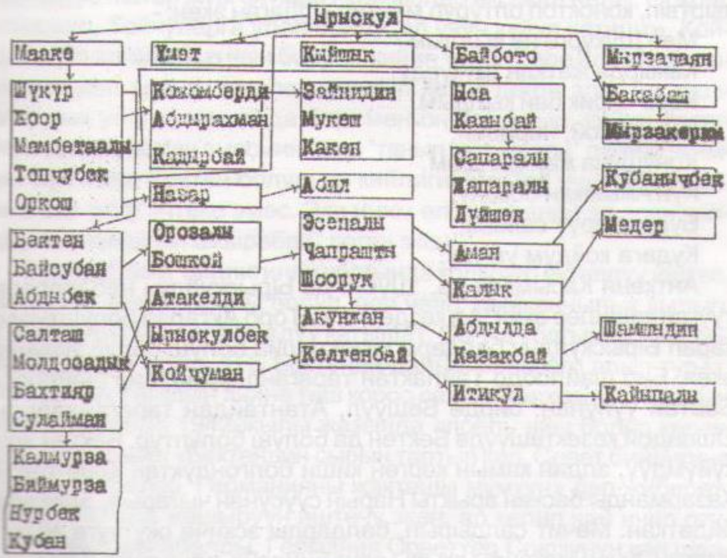
Ырыскул
Маake
Ымет
Кыйшык
Байбото
Мырзачаян
Шукур
Коор
Мамбетаалы
Топчубек
Оркош
Кожомберди
Абдыражман
Кадырбай
Зайнидин
Мукеш
Какеп
Иса
Касыбай
Бакабаш
Мырзакерим
Сапаралы
Жапаралы
Дуйшен
Кубанычбек
Назар
Абил
Бектен
Байсубан
Абдыбек
Орозалы
Бошкой
Эсеналы
Чапрашты
Шоорук
Медер
Аман
Калык
Атакелди
Ырыскулбек
Акунжан
Салташ
Молдосадык
Бахтияр
Сулайман
Койчуман
Келгенбай
Абдылда
Казакбай
Шамылдин
Итикул
Кайыпалы
Калмурза
Баймурза
Нурбек
Кубан

Ырыскул
Ымет
Байбото
Мурзачаян
Кыйшык
Койчуман
Баатай
Дуйшо
Балбак
Сергазы
Шамен
Маадылбек
Маадел
Акчал
Керимкул
Керималы
Айдар
Чандай
Сооронбай
Аманкелди
Сопу
Козубек
Абдыбек
Койлубай
Кыйлыбай
Камсаралы
Саргак
Монол
Тургамалы
Сатыбалды
Суйунбек
Акмат
Карыпбай
Артык
Бекиш
Иса
Кененсары
Канаат
Жакыпбек
Абыш
Акмат
Мамыткан
Холоман

Тогуз-Торого бешуулдар 1870–1875–жылдары келсе керек. Касымбек болуш бир жолку болуштук шайлоодо, бул шайлоодо мага беш уулдар каршы болуп жатышат деп угуп, Шүкүрдү чакыртып, коноктоп олтуруп минтип ырдаган экен: -

Мен Шүкүргө не кылдым?
Какырда жаткан Шүкүрдү,
Кара чирик бай кылдым.
Коён токой, Чарабай,
Конушуна жай кылдым.
Куй Айымкан бозону,
Буруу-терүү санаса,
Кудага койдум ушуну.

Анткени Касымбек да, Шүкүр да Ырыскулдун неберелери, тууган кишилер экен. Ал кезде Тогуз-Торо Акталаа болуштугуна карап Ырыскулдун балдары кезектешип болуш болуп турушчу экен. Бир шайлоодо Тайлактан тарагандардан, бир шайлоодо Баатай уулунан, бирде Бешуул, Атантайдан тарагандардан. Ошондой кезектешүүдө Бектен да болуш болуптур. Бектен элге күйүмдүү, элдин камын көргөн киши болгондуктан Коён токой, Казарманды баскан арыкты Нарын суусунан чыгарып, элге эгин айдаткан. Мечит салдырып, балдарды эскиче окутууга аракет кылган. Кыргызстанды акыры орус бийлейт, орус тилин үйрөнүш керек деп иниси Оркошту, Калыны Алма-Атада үч жыл окутуп оруска тилмеч кылган экен. Ушул жерде Оркош, Калы жөнүндө бир окуяны айтпай кетпесек болбос. Булар окуган, орусча билген билимдүү адамдар болгондуктан 1918-1920-жылдардагы Кытайдан кайткан жарды, ачарчылыкка кабылган элге жардам сурап жаңы бийликке кайрылып ссуда катары миң койду Нарын кантонунан алып келишип, Калы Тайлак уулуна караштуу элге, Оркош бешуул, өйдөчекти, кудайлатка үч жылдык мөөнөткө таратып берет. 1923- жылы, алган койду кайтарып берүү керектигин өкмөт талап кылганда, эл ал койлорду алган эмеспиз деп танышат. Нарын кантону Бектенди, Ысрайылды анын баласы Алымкул, Калыны, Бектендин инилери Калы, Тойчубекти камап, текшерүү жүргүзө баштайт. Оркош, Тойчубектер Бектенди актап, беш жүз койду өз моюндарына алышат. Алымкул Калы , Ысрайылды актайт. Ысрайыл менен Бектенди бошотуп, Оркош, Тойчу-

бек, Алымкул, Калыны өлүм жазасына буюруп, 1924-жылы атып жиберишет. 1957-жылы мен Кызыл жылдыз колхозунда мал доктур болуп иштеп жүргөнүмдө Арыкмолдо аксакал Калы, Оркош, Алымкул, Тойчуларга убал болду, эл үчүн күйүп кетишти. Койду бөлүп алганыбыз чын болучу, кийин төлөп бере албай, алган жокпуз деп танып, тигилер атылып кетти деген эле. Ал киши алардын убалы менде да бар, мен он кой алып, кийин төлөп бере албай, "алган эмесмин" деп, "танып кеттим эле" дегени эсимде. Бул ишке Бектен болуш да кийлигишип, "эл үчүн эки баланын бар жогу эчтеке эмес. Эки иним өлгөнү менен эл эсен калды, мал жанынан ажырабай" деген экен.

Бектен Совет бийлигинин убагында колхозго активдүү иштеп, уй багып, аялы саанчы болуп, чөп чаап, дыйканчылык кылып, колхоз курулушуна активдүү катышат. Согуш убагында эски болуш деп шек алып, КГБ Бектенди дайым байкоого алып турат. Бектен чоң Тагадын ичине таш короо салып, колхоздун уйларын багып турганда 1942-жылы жазында апрель айы болсо керек, Мойдун карыны «Бектендин сырын тартып кел, Совет бийлигине каршы ою болсо, Германияны жакташы мүмкүн» деп жиберет. Мойдун КГБда жашыруун иштечү экен, ал келип чай ичип отуруп согуштагы абалды, Германия Советтер Союзунун көп шаарын басып алганын кеп кылганда, Бектен кейип «менин да балдарым согушуп жатат, кудай колдосун биздин Совет түптүү өлкө, орус баатыр эл, биз жеңишибиз керек» дейт. Мойдундун чегип сураган көп суроосуна ушундайча жооп берет. 1943-жылы кышында КГБ Мойдунду дагы жиберет, «Бектен эски болуш Германияны жакташы мүмкүн жакшылап сүйлөш" деп, сөздү жазып алчу аппаратты койнуна катып берип жиберет. Мойдун келип конуп, «Германия Маскөөгө кирип келди, болуш куда каалаcontaining,
Сиздин болуштук баркыңыз кайра келет немис жеңсе» дейт. Бектен Мойдунга ачуусу келип «Ой, акмак, сарт! Сен тентип келгениңде молдо кылып, мечит карматып, аял алып берип, бала-чакалуу болушуңа жардам кылдым эле, ушул сөздү кантип айттың?Биздин өлкө немисти жеңет, жеңилбейт, төрт жылдан бери бүт эл согушка деп көтөрүлүп, жапырт иштеп жеңиш үчүн деп жатканын көрбөй жатасыңбы?Мындай бирдиктүү эл эч качан жеңилбейт. Калжыраба, антип, өлкөнүн тузуна кара санаба»деп кагып

таштайт. Ошол сөз жазылган аппарат келгенден кийин КГБ Бектенди аңдыганын токтоткон экен. Ошол окуядан бир ай өтпөй Бектендин Молдосыдык деген уулу, бир бутунан ажырап, согуштан келет. Бектен баласынан согуштагы абалды сурап, угуп, бир эчки союп, баласына кудайы өткөргөндө келген элге, "жеңиш биз жакта, биздин өлкө сөзсүз жеңет. Жеңишибиз үчүн деп бата кылгыла" деген экен колун жайып. Бирок Бектен жеңишти көрбөй калат. 1944-жылы ноябрда дүйнөдөн кайтат.

Мойдун деген ким?Бул боюнча окуучубузга билгизбей койсок болбос.

Бул киши Бектенге каралап Өзүбекстандын Наманган шаарынан келип, Бектендин мечитине имам болуп, бала окутуп, куранды жат билгени үчүн Кары деген(куранды жат билет деген) наамды алат. Совет бийлигинин башталышында молдолорду камап, куугунтуктаганда молдолукту таштап, бозокорлорго кошулуп жоро бозо ичип бозого бий болуп жүрөт. Бул боюнча Карагул деген жорокечтин жородо ырдаган бир ырын карылар кеп кылышар эле: -

Кызыл кулак Мойдун сарт,
Кыйлалардан Салбар март.
Бийи болуп бозонун,
Борсоюп жүрөөр бекенсиң?
Сараң сартым кой сойбой,
Кантип бийден кетесиң? – деп ырдап ыр кесени сунган экен.

Анткени Мойдун бозонун бийи болуп, жоро бозонун аягында жорокечтерге эчтеке союп бербей коёт. Жоронун оң аталыгы бийдин орун басары Салбар деген кедей адам бир ноопасын союп берет. Мойдун бий болуп туруп сойбой койгондо Карагул ошентип ырдап, кой сойдурган экен. Мойдундан Тоту, Абиле, Байдылда деген үч баласы кыргыздан аял алып, кыздары кыргызга турмушка чыгып, кыргыздашып калышкан. Тоту колхоздо башкарма, Абиле Советтик, партиялык кызматтарда иштешти. Абиле транспортко эмгеги сиңген ишмер деген наам алган адам. Көп жыл автобазанын начальниги болуп иштеген. Тогуз-Торонун Казарман айылында жашашат.

Казарман айылында багыш уругунан тарагандарды(кандуу моюн багыш деп коюшат). Булардын түпкү аталарын билгенде-

ри жок. Бир мезгилде киши өлтүрүп Ош жактан ооп келген экен дешет. Багыштан Нусуп, Алыбай, Чекир. Нусуптан Субакожо, Ысмайыл, Базаркул, Ормуш. Субакожодон Канболот, Молдоболот. Ысмайылдан Токтоболот. Чекирден Жумабек, Курманбек. Алыбайдан Арстанбек, Карагул. Арстанбектен Эрмек. Түпкү аталарыбызды сурабай калыптырбыз дейт Канболот.

Казарман айылында Адигине уругунан Кожалы, Кожо, Акынын уруктары бар.

«Чоң атабыз Мамет деген өтө чоң табып киши экен, ала оорусу менен ооругандарды дарылап айыктыруучу экен. Чет-Булактагы кудайлаттардан аял алып, келип туруп калыптыр» дейт Жумгалбек. «Атам барында кайдан келгенин түпкү аталарын сурабапмын» дейт.

Маметтен Кожалы, Кожо, Акы. Кожалыдан Турганбай андан Жакаш, Жумгалбек. Акыдан Мыктар, Сабыр. Турганбай аксакал 50 жылдан ашык партиялык, советтик кызматтарда иштеп , пенсияга чыгып дүйнөдөн кайтты. Баласы Жакаш да колхоздо башкарма, парторг болуп коп жылы элге кызмат кылды.

Карабагыштар Аралдын Карасуусунда, Табылгытыда жашашат. Карылардын айтышына караганда Чолуктун атасы Курман Кокон хандыгынын убагында Куртка чебинин бегинин аскер башчысы, кээ бирөөлөрдүн айтымында беги болуп келип, арка кыргызын Кокон ханынын бийлигине баш ийдирип турганда, Куртка чебин Тайлак талкалап, кыйратканда, Курман туугандары менен Тогуз-Торого качып келип туруп калат. Курмандын баласы Чолук ошол мезгилде Көңдүктө төрөлөт. Кийин Кокон ханы Тогуз-Торонун Карамурзасына чеп салып Курманды бек кылат. Ошол бойдон карабагыштар Тогуз-Тородо туруп калышат. Кокон ханы кыйрап, Курман дүйнөдөн өтүп, Чолук ошол айылда тагай, бөрү, керкитамгаларга бий болуп, кадырлуу киши болуп турат. Чолук калыс, акыйкатчыл, элчи киши экен. Жалкоолукту жаман көрүп, кедейчиликти жоёмун деп, жазында эгин экпегенди катуу текшерүүчү экен. Күзүндө канча эгин алдың, ороң барбы?Канча чөп чаптың? – деп текшерчү экен. 1916-жылкы орустарды Тогуз-Тородон кууп чыккан көтөрүлүшкө жетекчилик кылат. Ал жөнүндө жогоруда кеп болгон. Курмадан Чолук, андан Алиакбар, Аскарбек, Кашкарбек. Аскарбектен Жусупбек. Булардын тукуму Өзгөн

районунда.

Ысактан Ысрайыл. Дондоштон Касым. Сулайманкулдан Абдес, Далбай, андан Насир, Чокмор, андан Жумагазы, Апыш, Шермат, андан Рамон, Бозжигит, андан Мукаш, Турсун, Ныяз, Кучук, Токтобай, Айдаралы, Самсалы, андан Жоробек, Жолдошбек деген карабагыштын тукуму Табылгытыда жашашат.

Аралдын Карасуу айылында Ыманкулдан тараган Чодон, Стамкул. Чодондон Кулмурза, Дүмүрчү, Мамытбек, Камчыбек, Турдукул. Турдукулдан Абжалит, Апыш. Абжалиттен Аяз, Ныяз, Апыштан Шайлообек, Мамин, Шекербек, Асанбек. Мамытбектен Ормуш, андан Карабек, Сабырбек. Камчыбектен Рашит, андан Абдил, Жумадил, Дүйшөбай, Дүйшөнбек, Дөөлөтбек. Стамкулдан Асан, Балбай, Темир, андан Жолдошбек. Балбайдан Кубатбек.

Атай айылында Калчадан Токтобек, Алыпбек. Токтобектен Алимжан, Азимжан. Алыпбектен Сөлпүбаш. Жумагулдан Ырайымжан, Сакен, Сейитбек. Сөлпүбаштан Илимбек. Бул карабагыштар да түпкү аталарын билишпейт.

Тогуз-Торонун Сары-Булуң айылында бөрү деген урук жашайт, алар өз алдынча: Кашкар уулу, Сатыке уулу, Байгазы уулу деп бөлүнүшөт. Бул урукту кээ бир карыялар тезектен бөлүнөт дешсе, кээ бирөөлөр Адигененин бөрү деген уругунан келиптир дешет. Айрыкча бул сөздү Мааткалык уулу Эсеналы сөз кылып жүрөт. Бирок качан, кандай болуп келгенин билишпейт. Бөрүдөн Байбешим, андан Айтыкул, андан Өмүр, Кашкулак. Өмүрдөн Кашкары, Жээн. Кашкарыдан Жансары, Белек. Жансарыдан Ныяз, андан Молдобай, Чыныбек. Молдобайдан Бекташ, Салташ, Аттокур. Бекташтан Көлбай, Толубай. Чыныбектен Орунбек, андан Бекмурза. Белектен Кален, Касымбай, Карымбай, Калманбет. Календен Жунушалы, Муса. МусаданТоктобек. Касымбайдан Калдыбай. Карымбайдан Эндеш, андан Жумалы. Калманбеттен Асайын. Жээнден Ташыбек, Ыбырайым, Чүкөтай, Кенжебай. Чүкөтайдан Тилеш, андан Токтомамбет, андан Абды, Мааткалык. Абдыдан Жоробек. Мааткалыктан Эсеналы, Асаналы. Кенжебайдан Бобу, андан Оруналы, Сүйүналы, Ысмайыл. Оруналыдан Сурантай, Сүйүналыдан _______________ Ысмайылдан Кукен.

«Байгазы уулу менен Сатыке уулунун кайдан келген, кайдан тараган? Бөрү экенин билбеймин» дейт Эсеналы.

Сатыкеден Эсенбай, Мааткерим, андан Сатыбалды, Осмон, Нурдин. Сатыбалдыдан Таштемир, Орозобек, Кеңешбек. Осмондон Кененбек, Билимбек. Мааткеримден Сарала. Таштемирден Манас, Талас.

Байгазыдан Эсенбай, Боронбай, Кыдырша, Осмоналы, Музөк, Жүсүмамбет, Төрөбек. Эсенбайдан Намазалы, Көңдүбай. Намазалыдан Мурзабек. Боронбайдан Кыдыргыч, Сыдык, Бегалы. Кыдыргычтан Абдылашым, андан Анаш, Арстан. Сыдыктан Асамадин. Төрөбектен Мамет, Сулайман. Осмоналыдан Кодо, андан Жусубакун, андан Казыбек, Аруун. Кыдыршадан Абдыманап, андан Жакып, Жусумамбет, Музөк.

Токтомадиндер Байкозу уулуна кошулат, бул уруктун да түпкү аталарын билген киши жок.

Оң урукпуз, черикпиз деп, Атай айылында Жээнтай уулу деген урук жашайт. Бул урукту чүлүктөр деп аташат. Анткени Тайлактын убагында Тайлактын өгүзү жоголуп, анын чүлүгү териктердин айылынан табылат. Тайлакка өгүздү төлөп берип, чериктин ак чубак деген уругу айыбына Жээнтай деген баланы беришет. Тайлакта бала болуп жүрүп, азыр Тайлактын Сөлпү деген баласынан тарагандар менен чогуу жашайт. Жээнтайдан Аалы, Алыке, Кыдыр.

Аалынын биринчи аялынан Мааneке, Сары, Манапбай, экинчи аялынан Казы, Ажы, Турду, Борбоке, Жыпар. Сарыдан Асан, Абаз, андан Райымбек, Аштыкчы, экинчи аялынан Акун. Райымбектен Макмут, Жакып. Манапбайдан Икрем, Сейдакмат, Медеткан, Кырбаш. Сейдакматтан Бокен, Кыйбатбек. Медеткандан Турумбек. Казыдан Нуржакып, андан Эсенбек. Ажыдан Кемел, андан Топой. Турдудан Кеңешбек, Советбек. Борбокеден Нуркамил. Алыкеден Алашбек, Кукай, Думана. Кукайдан Тезекбай, Темирбай. Тезекбайдан Назарбай, Акберди. Темирбайдан Борончу. Кыдырдан Көчөрбай, Ташмамбет, Муса, Чотой. Чотойдон Бекмамбет, экинчи аялынан Орунбек. Бекмамнбеттен Кукен.

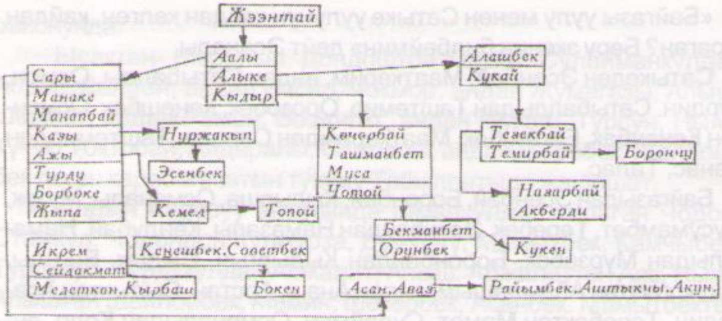

Тогуз-Тородо жашаган сол уруулар

Куу уулдан Демдеш, андан Телик, Теликул, Акмат, Акматбек, Теликулдан Чоңбагыш, Акматтан Саруу, Мундуз. Акматбектен Келдике, Күрөң, Дөөлөс. Келдикеден Эмил, Дуулат.Эмилден Бөрүболот, Каратал, Карантай.

Бөрүболоттон Току,Токбол, Кашка. Токболдон Күчүк, Чоңмурун. Караталдан Кара, Сары, Жоош, Жетиген, Тообай. Тообайдан Кушчу, Омоке, Тообек. Каранайдан кытай. Дуулаттан Керки, Кылыч, Каман, Каракына, Маматберек, Алабаш, Байсогур, Чүйүт, Көчөк, Доскана, Бактыгул, Жээналы. Тообектен Кудайлат, Жоруп, Дөөлөт, Мурат. Кудайлаттан Темир, Борчо, Саркалпак. Темирден Куттукожо, Буудайчы, Арык, Мендеке. Куттукожодон Калдыбай, Туйукбай, Бактыбай, андан Долонбай, Керимбай, Разабай. Долонбайдан Сатар, Эсенбай, Жунус. Сатардан Турусбек, Курманкожо. Эсенбайдан Осмонбек, Арстанбек. Жунустан Коргонбай, Кулдубай, Асанбек. Коргонбайдан Кемел. Асанбектен Алымкул, Ыса, Муса, Себен. Керимбайдан Эсеналы, Абдыкалык. Абдыкалыктан Орозобек, Токон. Разабайдан Жээналы, Султаналы, Мурзалы, Төлөгөн.

Султаналыдан Мурзабек, андан Асанкан, Сапа, Аманкан, Эсенкан. Мурзалыдан Жусупакун, Билал. Төлөгөндөн Бараталы. Буудайчыдан Бакы, Шаатек, Чоробай. Бакыдан Мейманбай, Ыбырайым. Мейманбайдан Түнкатар, андан Сабралы, Асан, Сейдалы, Мураталы, Курман. Асандан Бекболот, Базыл, Кадырберди, Беккелди, Октур, Кенже, Токуш, Асылбек. Сейдалыдан Бе-

киш, андан Бекжан, Бакыт, Эрнис, Мелис. Шаатектен Бакай, Өмүр. Бакайдан Жуташ, Жумабай. Жуташтан Коңурбай. Жумабайдан Богой, Ногой, Сартпай. Арыктан Ыбырайымбек, Атабек. Ыбырайымбектен Кул, Курту. Кулдан Өмүр, андан Закир. Куртудан Молдалы. Атабектен Эраалы, Качыке. Эраалыдан Музакмат, Жайчы, Ыдырыс, Алыбек, Калдуу. Мурзакматтан Акмат, Мамет, Апсамат. Акматтан Үсөн, Токтор. Апсаматтан Койчубай. Ыдырыстан Болуш, Малик, Айылчы, Жетимиш. Жайчыдан Часнай. Качыкеден Аалы, Байсак. Аалыдан Капар, андан Улан. Байсактан Айдар, Таштемир, Сары (мунун тукуму Сузак районунда).

Мендекеден Чуку, Дайыр. Чукудан Жээнбай, Орозалы, Эрмекбай, Дөөлөтбай. Жээнбайдан Кашкары, Ысабек.

Кашкарыдан Казы, Шалдыр, Тиленбай. Ысабектен Акмат, Болотбек. Болотбектен Нарынбек. Казыдан Айылчы, Бейшенбек, Белек. Шалдырдан Руслан.

Дайырдан Адил, Абдылда. Адилден Өмүралы, Кыдыралы, Ташмамбет, Эшмамбет, Шералы. Эшмамбеттен Бапа, андан Дүйшө. Шералыдан Жоруп, Жантөрө, Жапар, Акбука (булардын тукуму Сузак районунда). Абдылдадан Жоокачты, Абдыракман. Жоокачтыдан Нурбай. Абдыракмандан Зулпукор, Турусбек, Карыбек. Зулпукордон Асанбек. Турусбектен Токон.

Борчодон Акназар, андан Көккөз, Кудайберген, Кудаймен-де. Көккөздөн Таштанбек, Жайыл. Таштанбектен Нарынбай, Атантай, Субан. Нарынбайдан Нурбай, Борбу, Шермамбет. Нурбайдан Жолдошбай, андан Дастан. Атамбайдан Кыдырша, Кыргызбай, Самидин.

Кыдыршадан Маден, андан Зайырбек, Съездбек, Майрамбек. Кыргызбайдан Турар, андан Мелис. Самидинден Тыныш, Жалил. Субандан Исак, Иса, Куба, Бекей. Бекейден Сартпай, андан Афтандил, Медирман, Азамат, Асылбек, Айбек, Акылбек.

Жайылдан Борбо, Мамыр, Каке, Кармышак. Борбодон Абдимиталип, андан Курманбек (калганынын уругу Сузак районунда). Кудаймендеден Ормон, Дүйшөнбү.

Дүйшөнбүдөн Токтомбет, Карабала, Сарыбала, Үмөталы. Токтомбеттен Ыса, Асанбек. Ысадан Маметкан, Үсөнкан, Апиле. Үмөталыдан Ныязалы, Жумалы. Ныязалыдан Жээнбек. Жумалыдан Эштай, Макен, Сыргак. Кудайбергенден Эшкул, Темиркул, Жанузак, Бешкемпир, Мендибай.

Эшкулдан Кедик, Алмамбет, Араке.

Аракеден Кадырбай, Суранбай, Мамет, Карга. Маметтен Амалбек, Базыл, Бусурманкул, Манкол. Каргадан Ашыр, Капаш, Кубаныч, Бакыт, Докен. Темиркулдан Каке, Базар, Тотон. Какеден Калы, андан Токтомуш, Аттокур. Базардан Эсенкан, андан Жакшыбек, Микелбек. Тотондон Ыбырайым, андан Насырбек, Надырбек. Жанузактан Назаралы, Орозалы, Акмат, Будайчы, Аалы. Бешкемпирден Кайып, Нурмамбет. Нурмамбеттен Тобокел, андан Кулбай.

Борчо
Акназар
Кеккез
Таштанбек
Жайыл
Борбу
Мамыр
Каке
Кармышак
Абдимиталип
Курманбек
Нарынбай
Атамбай
Субан
Ысак
Ыса
Куба
Бекей
Афтандил
Медирман
Азамат
Асылбек
Айбек
Акылбек
Турар
Мелис
Кудайменде
Ормон
Дуйшенбү
Токтомбет
Карабала
Сарыбала
Үметалы
Ниязалы
Жумалы
Эшпай
Макен
Сыргак
Кээнбек
Нурбай
Борбу
Шермамбет
Жолдошбай
Дастан
Кыдырша
Кыргызбай
Самидин
Тыныч
Жалил
Кудайберген
Эшкул
Темиркул
Жанузак
Бешкемпир
Мендибай
Кедик
Алмамбет
Араке
Кадырбай
Сурандай
Мамет
Карга
Ашыр
Доken
Бакыт
Капаш
Кубаныч
Аманбек
Базил
Бусурман
Мааден
Зайырбек
Съездбек
Майрамбек
Каке
Базар
Тотон
Ыбрайым
Насирбек
Надырбек
Калы
Токтомуш
Аттокур
Эсенкан
Жакшылык
Мишка
Кайып
Нурмамбет
Тобокел
Кулбай
Ыса
Асанбек
Маметкан
Үсөнкан
Апиле

Саркалпактан Куртка, Сактанбек. Курткадан Байболот, андан АКбагыш, андан Турдубай, андан Чолпонкул, Касымкул, Бостонкул. Чолпонкулдан Төрөбек, Тыйта. Төрөбектен Орунбек, андан Ырыскул. Тыйтадан Кутулбек, Мейманбек.

Касымкулдан Төлөмүш, Алымбек, Курманалы. Төлөмүштөн Калдарбек, андан Кубанычбек, Мамай, Урмат, Сары.

Алымбектен Алтымыш. Курманалыдан Жантай, Кулумбай, Ыман, Билал, Жалил. Бостонкулдан Бусурманкул, андан Апыке, Нурмамбет. Апыкеден Турсунбек, Келдибек. Нурмамбеттен Омош, андан Болот. Сактанбектен Сул, Шекербек, Кайды. Сулдан Булакбай, Жээналы, Алдек, Тайтаке. Булакбайдан Токсон, Турганалы. Токсондон Аскен. Жээналыдан Апсейит, Таштанбек. Алдектен Асанбек. Тайтакеден Ысы.

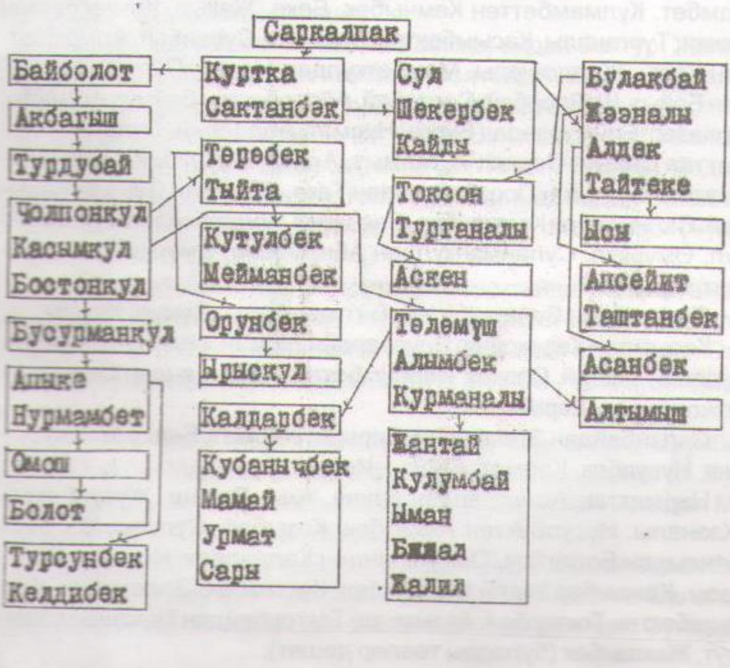

Жоруп, Дөөлөттүн тукуму Акталаа районунда.

Мураттан Чыны, Чынык, Шумкар, Кулбай. Чыныдан Аблаке, Айдарбек, Ибраимбек, Мандалак, Тойчу, Козубек.

Аблакеден Чүрөк, Балпак, Шообек. Чүрөктөн Молдалы, Акматалы, Мамбет. Молдалыдан Максут, Жолой. Булардын тукуму Өзгөн районунда. Акматалыдан Мамыткан, андан Эргеш. Мамбеттен Кыргызбай, Такабай. Кыргызбайдан Жоломан. Такабайдан Калдыбай. Шообектен Бегалы, Өмүралы, Дос, Чоюн.

Бегалыдан Сарыкүчүк, Мурат, Дөөлөт, андан Буркан, андан Атайбек, Тагайбек. Өмүралыдан Сатыбалды, Ысрайыл, Ыбрайым. Сатыбалдыдан Токон. Ыбрайымдан Сапарбек.

Достон Саякбай, Кылыч, Абдылда. Саякбайдан Дабаш, Дубеш. Кылычтан Атиш. Абдылдадан Анжанбек. Чоюндан Салиман, Кара. Салимандан Түйтөбай.

Балпактан Мамбеткул, Эраалы. Эраалыдан Кулмамбет, Алмамбет. Кулмамбеттен Камчыбек, Беке, Жакып. Камчыбектен Аскар, Турганалы. Касымбектен Суранчы, Суранбай. Алмамбеттен Калы, Жолдошалы. Мамбеткулдан Макей, Султан. Макейден Байыз, Шайлообай, Солтобай. Айдарбектен Баймурза, Шады, Эрназар. Баймурзадан Бүргө, Нурмат, Абдалбий, Супатай. Нурматтан Садыр, Саркалча, Мамыт, Акмат, Жусупбек. Мамыттан Баатай. Бүргөдөн Орозбай, андан Така, Салиман. Такадан Адыбай. Салимандан Калмамбет, Сакчыбек. Абдалбийден Сулайманкул, Өмүркул. Сулайманкулдан Абирмасип. Өмүркулдан Жамшит, Кодонбай.

Супатайдан Бечел, Калык, Битике, Аалы, Дүмүр, Касым.

Касымдан Каракойчу. Эрназардан Ысман, андан Абдыразак, андан Букарбай, Совхоз. Ибраимбектен Качкы, андан Сагынбай, Кожомберди, Кармышак.

Сагынбайдан Эгемберди, Бирмат, Нармат, Бердалы, Жусупбек, Нусупбек, Калмат, Баялы, Чоко.

Нарматтан Аскер, андан Элеш, Акы, Экдеш. Жусупбектен Жээналы. Нусупбектен Акматбек, Казыбай, Султаш, Салташ. Баялыдан Болотбек, Ормуш, андан Калдарбек. Чокодон Балаказы. Кожомбердиден Шоорукбек, Касымбек, Эрденебек. Кармышбектен Токторбай, Алтымыш. Токторбайдан Турсунбек, Макмут, Жакшыбек (буларды төөлөр дешет).

Анткени Качкы өтө зор балбан киши экен, көчүп баратып, төө

жүгү менен учуп кетсе, төөнүн жүгүн көтөрүп жолго чыккан экен. Ошондон бул төөнүн жүгүн көтөрдү. Төө дешип, төө аталып кетиптир.

Мандалактан Элебес, Сарымсак, Жанкарач, Садыр. Элебестен Калча, Кудаяр, Аттокур. Кудаярдан Токталы, Мамет. Токталынын биринчи аялынан Керимжан, экинчи аялынан Мелис, Мамил, Нурак. Аттокурдан Төлөмүш, андан Сейит, андан Улан, Турганалы. Сарымсактан Качыке, Таабалды, Үмөталы. Качыкеден Бай, андан Абдырайым. Таабалдыдан Арзымат, Нармат, Шермат, Асан, Үсөн.

Арзыматтан биринчи аялынан Бакас, андан Жумакадыр, Тайчыбек, Мамакадыр, экинчи аялынан Садык, Сабыталы, Самсалы, Калдарбек. Сабыталыдан Турсунбек, Жумадил, Күмөндөр. Самсалынын биринчи аялынан Зайырбек, Шаабек, Жеңишбек, Сүйүнбек. Калдарбектен Кубан, Калмурза, Оморбек. Нарматтан Арык, Тагайбек. Арыктан Тыныбек. Тагайбектен Абдылда, Абдимиталип, Рыспек, Абдыманап.

Үмөталыдан Маатиса, андан Кабыке, андан Бектур. Жанкарачтан Солтонкул, андан Молтой. Молтойдон Муса, Турдалы. Мусадан Жанболот, Акыш, Ыбырайымбек. Акыштын биринчи аялынан Кубан, экинчи аялынан Тилек, Ырыскелди. Ыбырайымбектен Ыскак. Турдалыдан Сарык, андан Азим, Жолдош, Надиш, экинчи аялынан Эсенгелди, Токон, Маташ. Садырдан Сатыбалды, андан Бапа, андан Миңбай, андан Чекир, андан Асек (мунун тукуму Ысык-Көлдө).

Тойчудан Чымынтай, Осмонтай. Чымынтайдан Кыдыр, андан Нурбай, Сулайман, Султан. Нурбайдан Жусубалы, Байаалы. Жусубалынын биринчи аялынан Чыныбек, экинчи аялынан Сактанбек, Абдылда, Маматкерим, үчүнчү аялынан Токторбай, Оруналы.

Токторбайдан Жыргалбек, Эркинбек, Таалайбек, Орунбек. Оруналыдан Марлис. Байдан Ады. Сулаймандан Семетей. Султаналыдан Ысак, Апы, Ыбырайымжан, Жакыпжан. Апыдан Мамет, Смайыл. Смайылдан Шекербек.

Осмонтайдан Таштанбек, Тообек. Таштанбектен Арымбай, Касым. Арымбайдан Эстебес, Токталы. Эстебестен Балапан, Медер, Сукар. Балапандан Манапбай, Ырыскелди. Сукардан

Сыргалбек, Эмилбек, Замирбек, Садырбек. Касымдан Айтпай, андан Чөкөтаан, андан Амангелди, Токтобек.

Тообектен Эркул, Шераалы, Чычканбай, Түлкү, Надир.

Эркулдан Ыманалы, андан Дүйшө. Шералыдан Жакып, Аттокур, Жуманазар, Эрназар. Чычканбайдан Кайыпбек, андан Бабрэшен, Чилбаш.

Түлкүдөн Чекир, андан Осмон, Акылбек.

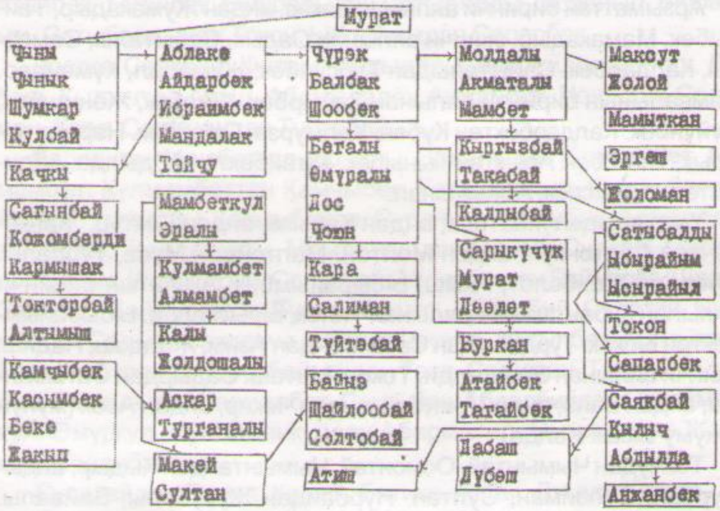

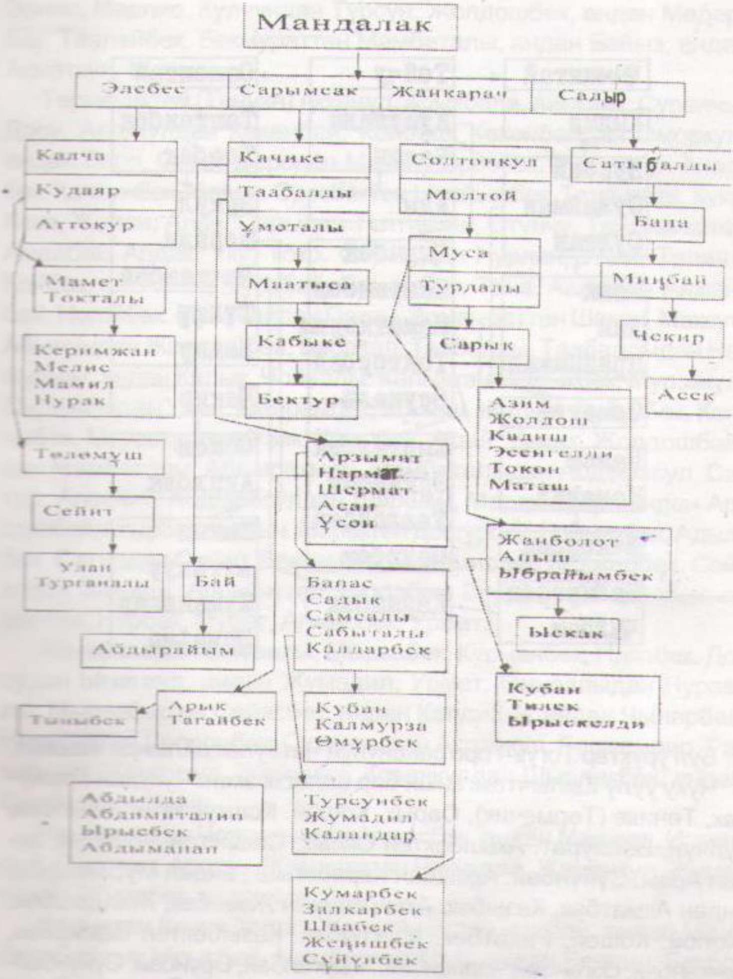
Мандалак
Элебес
Сарымсак
Жанкарач
Садыр
Калча
Кудаяр
Аттокур
Качике
Таабалды
Умоталы
Солтонкул
Молтой
Сатыбалды
Мамет
Токталы
Маатыса
Муса
Турдалы
Бапа
Миңбай
Керимжан
Мелис
Мамил
Нурак
Кабыке
Бектур
Сарык
Чекир
Асек
Азим
Жолдош
Кадиш
Эсенгелди
Токон
Маташ
Төлөмүш
Арзымат
Нармат
Шермат
Асан
Үсөн
Сейит
Жанболот
Апыш
Ыбрайымбек
Улан
Турганалы
Бай
Бапас
Садык
Самсалы
Сабыгалы
Калдарбек
Ысак
Абдырайым
Кубан
Тилек
Ырыскелди
Арык
Тагайбек
Тыныбек
Кубан
Калмурза
Өмүрбек
Абдылда
Абдимиталип
Ырысбек
Абдыманап
Турсунбек
Жумадил
Каландар
Кумарбек
Залкарбек
Шаабек
Жеңишбек
Сүйүнбек

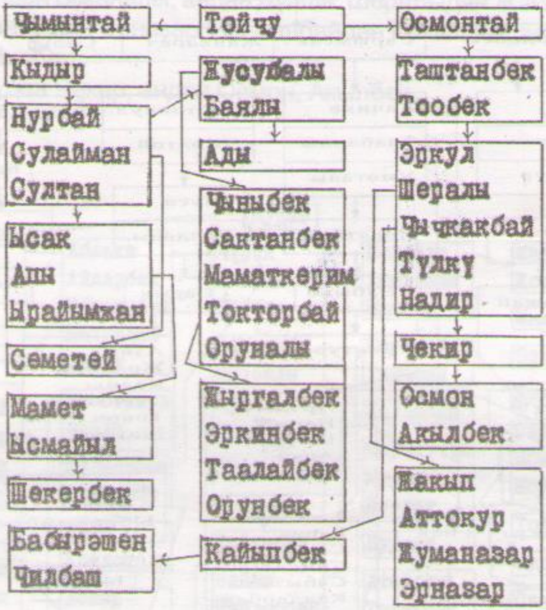

Бул уруктар Тогуз-Торо районунун Четбулак айлында жашайт.

Чуку уулу Кылычтамганын бир баласы экен. Чукудан Кошкулак, Тенике (Термечик), Сарык, Кошой. Кошкулактан Акылбек, Кулчун, Бекмурат. Акылбектен Сасык. Сасыктан Эсенбай, андан Арзы, Сүйүнбай. Арзыдан Карабагыш , андан Мурзакерим, андан Акматбек, Казыбек. Акматбектен Жээнбек, Жолдошбек, Жолой, Кошой, Рахатбек, Мыктыбек. Казыбектен Замирбек, Көчкөнбай, Өзгөнбай,Чолпонбай, Жыргалбай, Орунбай. Сүйүнбайдан Ады, Жайыл. Адыдан Ракмат, андан Абдыкадыр, андан Абдыманап, Төрөбек, Бодук (булар Сузак районунда).

Жайылдан Асылбек, Чекир. Асылбектен Аалы, Смайыл. Чекирден Кожомберди, Бараталы, Ысак, андан Анжанбай Кожом-

берди, Эргеш, Сулайман, Дуңгул. Аалыдан Сатыбалды, андан Эрнис, Марлис. Кулчундан Турсун, Жолдошбек, андан Медербек, Таалайбек. Бекмураттан Мамбеталы, андан Байыз, андан Акматкул, Ырыскан.

Термечиктен (Тенике) Аккөңүл, Арыкбала, Айылчы, Суранчы, Досу. Аккөңүлдөн Көкөнбай, Койбаш. Көкөнбайдан Оморкул, андан Боро, Сары. Бородон Мамет, Орозбек. Маметтен Анарбек, Качкынбек, Малан. Орозбектен Ырайымбек, Талантбек, Куку, Кеки, Жалан, Алан. Сарыдан Тентимиш, Отунчу. Тентимиштен Амалбек, Ардак, Уку, Токо. Отунчудан Нурлан, Улан, Талант. Койбаштан Аалы, Мусабай, Эрмамбет, Тана. Аалыдан Анжанбай, Ногойбек. Мусабайдан Сакен. Эрмамбеттен Шакен, Максут. Айылчыдан Жолдошбай, Бабачал, Таабалды. Таабалдыдан Назаралы, андан Калык, Чойаалы. Калыктан Сыдыкбек, Мурзакул. Сыдыкбектен Улан, Майрамбек, Жапаш, Жалын, Сүйүнбек, Кенжебек. Мурзакулдан Узак, Каныбек, Акаш, Урмат. Жолдошбайдан Мамбеталы, Абдырахман. Мамбеталыдан Абдырасул, Сатар, Апсейит. Абдырасулдан Шаршен, Марек. Шаршенден Арстанбек, Атырбек, Кылыч. Маректен Доктурбек, Нааматбек, Адылбек. Сатардан Сойко, Бектемир. Бектемирден Жоокербек. Сойкодон Зайниш. Апсейиттен Торолбек, Бердибек. Торолбектен Зарбек, Нурбек, Мурат, Алмасбек, Урмат.

Арыкбаладан Өмүралы, Мырзабек, Курманбек, Ниязбек. Досудан Ыманкул, андан Жумадил, Урмат. Өмүралыдан Нураалы. Мырзабектен Сейитбек, андан Келдибек, андан Чынарбек. Ниязбектен Дооронбек. Суранчыдан Асранкул, Бешкемпир, Раманкул, Жаманкул, Жаманак. Асранкулдан Шырдакбек, андан Смайылбек, Эниш.

Раманкулдан Чолок, андан Алмасбек, андан Машрап, Искендер, Сырттан, Арстан. Жаманактан Чакчыгай, Жаманкул, Жуманазар, Жумабек, андан Мирбек.

Сарыктан Көчкө, андан Жантай, андан Итибай, андан Мамбет, Байсак, Ырысбай. Мамбеттен Тото, андан Бекташ, Бекболот, Эсенжан. Байсактан Токтомурат, андан Итиш. Ырысбайдан Калыбек, Долубай, Бөрүбай. Долубайдан Апыш, андан Макен. Бекташтан Амангелди, Алык, Темиш, Осек, Кемербек. Бекболоттон Канболот, Жанболот, Жумагул, Эркин, Эдил. Эсенжандан

Шакен, Доктурбек, Турсунбай, Кылыч. Бул уруктар Бирдикте жашашат.

Кошойдун тукуму Зергерде. Сузак районунун Жоон Күңгөй деген айылында турган Чуку уулдарынан. Шырдакбектен Боку, Турду. Бокудан Кулумбет, андан Чылым, андан Жоробек, Курманбек, Анарбай, Кашка. Анарбайдан Үсөн. Кашкадан Дөөлөтбай, Алмамбет. Турдудан Бекташ, Кадыракул. Бекташтан Нуркасым, андан Нурмамат, Курманбай, Алмашбай, Кадыракун, Шергазы, Шермамат, Жуматай,Эргешбай, Эрмекбай. Булар андан жогорку аталарын билишпейт. Шырдакбек кимдин баласы, Чукунун кайсы баласына кошуларыбызды да билбейм, дейт Курманбек.

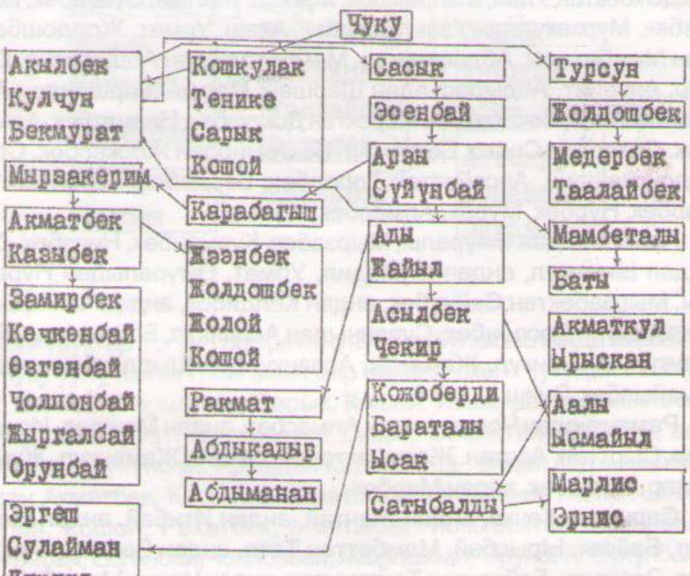

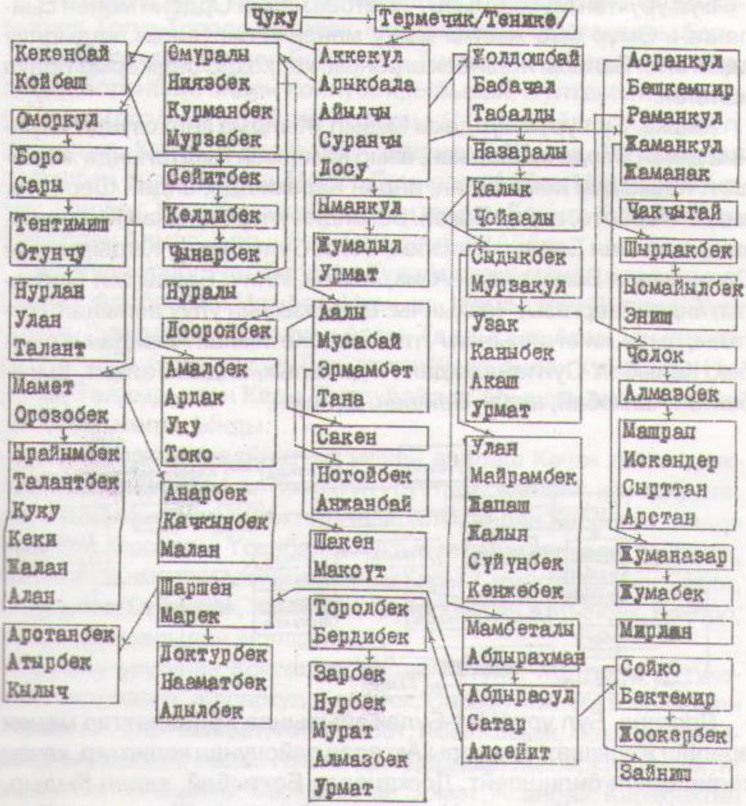
Чуку
Термечик/Тенике/
Көкөнбай
Койбаш
Оморкул
Боро
Сары
Тентимиш
Отунчу
Нурлан
Улан
Талант
Мамет
Орозобек
Ырайымбек
Талантбек
Куку
Кеки
Жалан
Алан
Арстанбек
Атырбек
Кылыч
Өмүралы
Ниязбек
Курманбек
Мурзабек
Сейитбек
Келдибек
Чынарбек
Нуралы
Дооронбек
Амалбек
Ардак
Уку
Токо
Анарбек
Качкынбек
Малан
Шаршен
Марек
Доктурбек
Назматбек
Адылбек
Аккекул
Арыкбала
Айылчы
Суранчы
Досу
Ыманкул
Жумадыл
Урмат
Аалы
Мусабай
Эрмамбет
Тана
Сакен
Ногойбек
Анжанбай
Шекен
Максут
Торолбек
Бердибек
Зарбек
Нурбек
Мурат
Алмазбек
Урмат
Жолдошбай
Бабачал
Табалды
Назаралы
Калык
Чойаалы
Сыдыкбек
Мурзакул
Узак
Каныбек
Акаш
Урмат
Улан
Майрамбек
Жапаш
Жалын
Сүйүнбек
Кенжебек
Мамбеталы
Абдырахман
Абдырасул
Сатар
Алсейит
Асранкул
Бешкемпир
Раманкул
Жаманкул
Жаманак
Чакчыгай
Ширдакбек
Ысмайылбек
Эниш
Чолок
Алмазбек
Машрап
Искендер
Сырттан
Арстан
Жуманазар
Жумабек
Мирлан
Сойко
Бектемир
Жоокербек
Зайнип

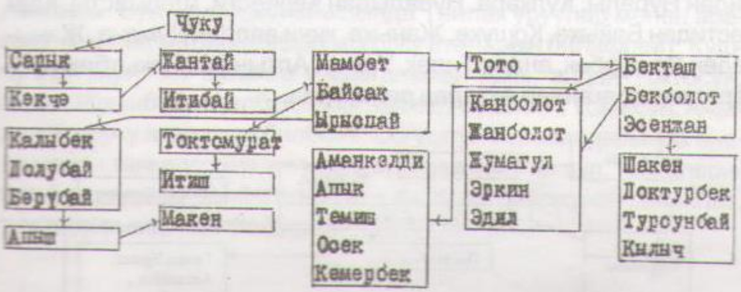
Чуку
Сарык
Көкчө
Калыбек
Долубай
Берүбай
Апыш
Жантай
Итибай
Токтомурат
Итиш
Макен
Мамбет
Байсак
Ырыспай
Аменкелди
Апык
Темиш
Осек
Кемербек
Тото
Канболот
Жанболот
Жумагул
Эркин
Эдил
Бекташ
Бекболот
Эсенкан
Шакен
Доктурбек
Турсунбай
Кылыч

Бул уруктан Мурзакимов Акматбек Ленин Ордени менен сыйланган. Өмүр бою жылкы багуу менен кесиптенген, кадырлуу адам эле. Баласы Жээнбек агроном, колхоздо башкарма болуп иштеген.

Кашка. Бул урук мурдакы Кызыл Жылдыз колхозунда Кара-Чий деген жерде жашашкан, азыр Казарман кыштагында жашашат. Кашкадан Көкшайдаң, андан Карамолдо, андан Шербото, андан Нарбото, андан Бакей. Бакейдин улуу аялынан Кыдырма, кичи аялынан Баялы, Кыязбек, Токо, Султаналы. Кыдырмадан Орок, андан Бакы, андан Азиз, Алмаз, Илич. Баялыдан Орозалы, андан Шергазы, Чапкынчы. Шергазынын улуу аялынан Токталы, Аман, кичи аялынан Алтымыш, Жетимиш. Амандан Жаныбек, Каныбек. Султаналыдан Абдыкалык, андан Талант, Кыязбектен Ашырбай, андан Бейшен, Дүйшөн.

Доскана. Бул урук Чет-Булак айылында Кудайлаттар менен аралаш жашашат. Аталары Акталаа районунан келиптир, качан келишкенин билишпейт. Досканадан Бактыбай, андан Кыдыр, андан Нуралы, Кулкара. Нуралыдан Керчести, Шермасты. Керчестиден Байыке, Кошуке, Жаныке, кичи аялдан Думана. Жаныкеден Доктурбек, андан Тилек, Урмат, Алтынбек, Бакытбек. Кулкарадан тарагандар Акталаа районунда.

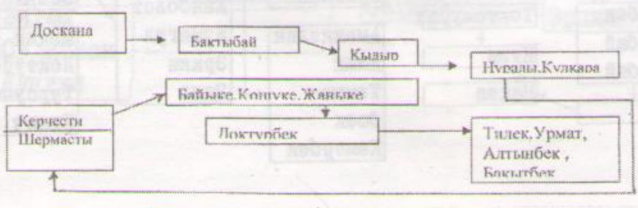

Сагындык уулу. Бул урук негизинен Акталаа районунда жашашат, Тогуз-Тородо азыраак, Кадыркулдан тарагандары бар.

Бактыгулдан Бугучу, Байгелди, Тилекул, Койгелди. Койгелдиден Боронбай, андан Койлубай, Ыбырай, Султанбай. Койлубайдан Максут. Ыбырайдан Жумалы. Султанбайдан Жаманкул, Кадыркул, Калы, Жумалы, Бусурманкул, Жепек. Жумалыдан Кадырбек, андан Дамир, Макен. Дамирден Айбек. Макенден Нурбек, Мирбек. Кадыркулдан Мешкен, андан Бедил, Кубанычбек. Бедилден Алмас, Алтынбек, Тынчтыкбек, Айбек.

Алабаш уругу. Чет-Булакта Кудайлаттар менен аралаш жашашат. Алабаштан Мамбет, Мамыке. Мамбеттен Думана, Турдубай. Думанадан Орозалы, Арзы, Талдырык. Арзыдан Канчоро, Күлчоро. Орозалыдан Бек, андан Кыяз, андан Кубаталы, Нуралы. Талдырыктан Казы. Турдубайдан Абышка, андан Токтогул. Мамыкеден Ынды.

Чет-Булакта Кудайлаттар менен аралаш Көчөк деген уруктан Атыкулдан тараган Көчөктүн уруктары жашайт, жогорку ааларын билишпейт. Көчөктөн Назаралы, андан Карасарт, андан Үсөнбай, Орозалы. Үсөнбайдан Атыкул, улуу аялынан Аманкан, Самаган Жамгырчы, кичи аялынан Кары. Самагандан Кадырбек, Садырбек, Сүйөрбек, Замирбек. Сүйөрбектен Алтынбек, Бекбоо, Кубан. Орозалыдан Асанкан.

Кушчу уругунан Койгелди, андан Кутуке, Жутакей. Кутукеден Токтоназар, Жапаркул, Карабек, Сарыкулак. Токтоназардан Жумабай, Сартмамбет, Айтмамбет, Абылкасым, Нышан. Жумабайдан Дербиш, Аалы. Нышандан Дардаш, Жапаркулдан Акун, андан Бопу, Айылчы. Саркулактан Эрмат, Асанбай. Карабектен Асаналы. Бул урук Арал айылында Тайлак уруулар менен аралаш жашашат. Койгелдиден жогорку аталарын билишпейт. Кушчу уругунун Чет-Булакта жашаганынан Ажы, андан Токтосун, андан Жаңыбай, Акылбек, Жаркынбек, Алданбек, Токтосун, Ажыдан жогорку аталарын билбейт. Согуштун оор жылдарында энеси менен таякелерине жаш келип, энеси өлүп калып, таякелеринин балдары да билбегендиктен, Акталаа районунан келиппиз, туугандарымды билбейм дейт.

Саруу уругунан Кош-Булак айылында Калбай, Наки Төлөгөн, Койлон,Аалы деген саруунун балдары жашашат, кайдан келгенин, түпкү аталарын иликтей албадым. Атай айылында Үкү, андан Жанузак, андан Баймундуз, Ысмайыл. Баймундуздан Нурказы, Султанказы, Кудаш. Нурказыдан Шайлоо, Борис. Шайлоодон Аскат, Максат, Мускат. Султанказыдан Базылбек, андан Акберди. Ысмайылдан Көккөз, андан Сөлпү, андан Акай, Асан, Жоламан. Бул уруктар түпкү аталары кайдан келгенин билишпейт. Арал айылында жашаган 78 жаштагы Тамашаев Токтомуш аксакал, Үкү менен Койгелдини Осмон датканын Ботокан деген уулу Ормон хандын кызын алганда кызына кул кылып саруу уругунан Үкү деген баланы, кушчу уругунан Койгелди деген баланы, дагы кытай уругунан үч баланы, баары болуп беш баланы себине кошуп берген экен дейт. Ошон үчүн булар ушул убакка чейин Тайлактын балдары менен чогуу жашашат. Калган үч бала Тайлактын Акталаада жашаган балдары менен калыптыр дейт.

Атайда саруу уругунан Калча, андан Белек, Досмат. Белектен Ажымамбет, андан Арыпжан. Досматтан Сапар, андан Абдылда, Кудайберген, Керимбек, Жакен, Асан, Өмүрзак, андан Орозбек, Бөкө. Орозбектен Бозжигит. Бөкөдөн Азималы. Бул Саруулар да түпкү аталарын билишпейт. Анжиян тараптан келиптир. “Атам түпкү аталарды сурабаптыр” деген эле Орозбек аксакал 1970-жылдары.

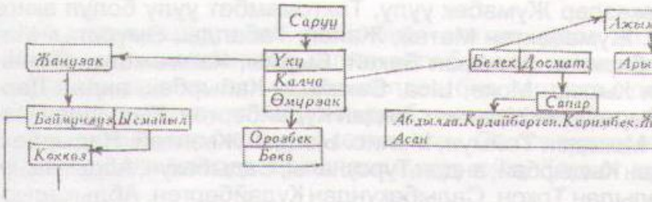

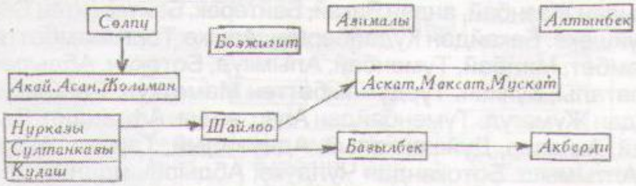

Богожой, андан Бөбөтөй, Чоро, Дайырбек. Солтонкулдан тараган богожойлор Атай айылында жашашат. 1973-жылы Айдаркул, Мамат, Шүкүралы, Маметсман дегендер менен сүйлөшкөнүмдө, "кейпи, Анжиян жактан келсек керек, Октябрь районунун Көк-Жаңгак деген жеринде богожойдун уругу бар. Жогорку аталарыбызды аталарыбыз да билчү эмес" дешти.

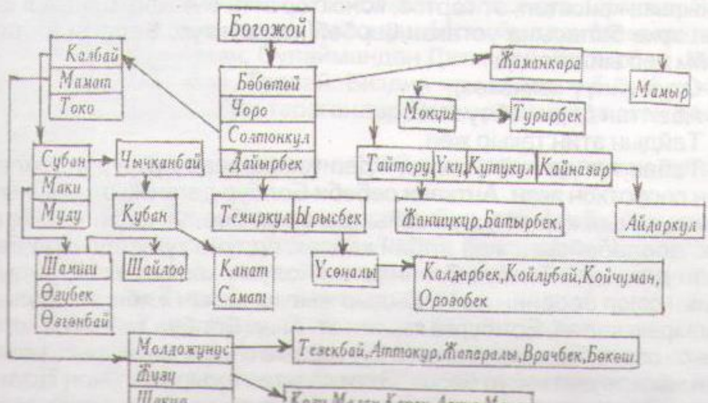

Көкчөкөздөр Жумабек уулу, Токтомамбет уулу болуп экиге бөлүнөт. Жумабектен Матай, Жанай, Табалды, Өмүралы. Матайдын биринчи аялынан Бакай, Быржы, Калмамбет, экинчи аялынан Кыдыр, Моке, Ыса. Бакайдан Кайырбек, андан Дардаңкү. Быржыдан Ыракмат, андан Кудайберген. Кыдырдан Насирдин. Мокеден Тоймун, Мелис. Ысадан Жээнтай. Надырбек. Жанайдан Кыдырбай, андан Турсуналы, Садыбакун, Абдыкадыр. Турсуналыдан Токон. Садыбакундан Кудайберген. Абдыкадырдан Митал, Өмүркул. Табалдыдан Тезекбай, андан Казыболот. Өмүралыдан Жээнбай, андан Бакай, Байтерек. Байтеректен Бейшеке, Дүйшеке. Бакайдан Кудайберген, Апыке.Токтомамбеттен Турдумамбет, Миңбай, Түмөнбай, Алымкул, Ботокан, Абдырайым, Мураталы, Кучкач. Турдумамбеттен Маметкул, Райымкул. Миңбайдан Жумагул. Түмөнбайдан Апас, андан Афтандил, Бейшеналый, Акназар, Дүйшөнкалый, Адамкалый, Тариэл. Алымкулдан Алтымыш. Ботокандан Чулдуке. Абдырйымдан Камбаралы, Асан. Мураталыдан Абдылда. Кучкачтан Акматбек, андан Бакас.

Бул көкчөкөздөн таргандар Акталаа районунан келиптир, Казарман айылында жашашат. Булардын жогорку ата-бабаларын так билген кишилер жок болгондуктан толуктап жаза алганым жок. Так билгендер кийин толукташат го дейм. Көкчөкөз Кыдыр жөнүндө эл оозунда "Болбур деген жылкычы менен мелдешип, бир тайдын этин бүт жеп кетүү жөнүндө" сөз айтылып жүрөт. Каниет деген колхоздун башкармасы көкчөкөздүн аксакалдарын чакырып, коноктоп, эт тартса, коноктор этти бүт жеп, башкарманын эрке баласына устакан бербей коюшуптур. Баласы жилик жейм деп ыйлаганда:

Отуз үйлүү көкчөкөз,
Абалтан бери тойчу эмес.
Тайдын этин такыр жеп,
Табак түп да койчу эмес, - деп тамашалап күлдүрүп, баласын сooроткон экен. Анткени себеби Болбур деген жылкычынын семиз тайын көрүп, ушул тайыңды союп бер, үч киши жеп кетсек, доолабайсың, жей албай калсак, ордуна кулундуу бээ берели дегенде. Болбур бээни алып колума карматкыла, андан кийин союп берейин дейт. Кыдыр жылкычысын жиберип, бээни алдырып келип, Болбурга карматат. Анан Болбур тайын өз колу менен союп, башынан бөлөгүн бүт казанга салып, бышырып, мына эми жегиле деп койуп берет. Этти сөөктөн ажыратып, чоң казанга чыктап, Кыдыр эки жолдошун колуңарды салып тургула. Мен этти жеп түгөткүчө, колуңарды казандан тартпагыла, деп жеп кирет. Казандан түбүндө бир аз эт калганда Болбурду чакырып:

Эй, ак малыңдын эти эле, келип бир – эки ал, - десе, ал болбой коёт. Өзүңдөн калсын деп, калган этти бүт жеп, шорпосун ичип, казанын шыпырып, этти жедим, мелдеш бир, тарт атты, деп атын минип кайрылып туруп: Жутамыш, бээни жетелеп барып, жылкыга кошуп ий, деп бастырып кеткен экен. Ошого келтирип тамашалап ырдаганым деп карсылдап күлүп койду Каниет аксакал.

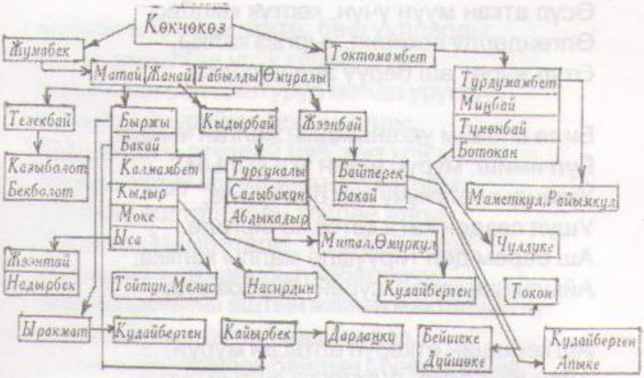

Жээналы, андан Жанкүчүк, андан Кожогелди, андан Курман, андан Станбек, Ысмайыл. Станбектен Чолпонкул, Ормоке, Садырбай, Сааданбай, андан Токтомуш. Ысмайылдан Мамыралы, Сулайман, Момунжан. Сулаймандан Даткабай, Кадырбай. Момунжандан Аманбай, Таалай. Биздин чоң аталарыбыз Курман келиптир, Жээналыдан тарагандар Өзгөн районунда экен дейт Сулайман.

Курман өтө бай киши экен, 1890-жылдары жылкысы миңге жетиптир дейт.

Абык, бул урук мундуздан тараганбыз деп Атай айылында жашашат. Үмөт, андан Кабатай, Алдей. Кабатайдан Болотбек, андан Кайназар, Ажымат, Жумадил, Арабек. Кайназардан Кадырбек, андан Бука, Теке. Ажыматтан Бакыт, Марат, Закон, Кылыч, Рахатбек, Оңолбек. Жумадилден Толик, Нурлан, Узак, Улук. Арабектен Сүйүнбек. Алдейден Капар, Жумабек. Капардан Шайлоо. Жумабектен Канболот. Кыпчакбайдан Мамытбек, Абдыбек. Мамытбектен Амалбек, Арстанбек, Байбек. Амалбектен Батырбек, Жээнбек. Арстанбектен Миди. Байбектен Нурбек. Абдыбектен Шамырбек, Майрамбек, Малабек. Шамырбектен Акылбек. Майрамбектен Куштарбек.

КАРБОЗ БАЙДЫН АШЫ

Аш берүү Көкетайдан калган мурас,
Аш жөнүндө укканымды жазам бир аз.
Отконду көнүлгө алып, эстеп койсок,
Өсүп аткан муун үчүн, көптүк кылбас.
Өлгөндөрдү эскерип, кыргыз калкы,
Өтүп жүрөт аш берүү элдин салты.

Биле албайм укканымдын жалган чынын,
Бул имиш, мурун өткөн эки кылым.
Уккандын өтүнүчү көп болчу эле,
Ушул сөздөн ката кетсе кечиргиле.
Аш берем деп тирүүмдө жалпы калкка,
Айылынан кеңеш сурайт Карбоз ата.

Аш кеңешин өткөрүп алты ай мурун,
Айттырат Арка, Анжиянга аштын нугун.
Төрт үй тигип, түндүгүнө кара байлап,
Төрт аялын коштурат, тоз деп ыйлап.
Келин, кызы кейишип кара кийип,
Кайгырышат балдары кара ат минип.

Жаткырып кепинге ороп Карбоз байды,
Жалпы ыйлап, аза күтөт тууган, айылы.
Кырк үй тигип келген элди коноктоого,
Көрүшөт алдын ала камылганы.
Төрт төөгө артып келип жемиш таттуу,
Тартип менен күтүшөт келген калкты.

Ондон үй тиктиришип ар бир бийи,
Ойго алынып тамак-аш иччүү чайы.
Салышып жатаганга кордоп бозо,
Санаксыз чанач болду кымыз жайы.
Ар үйгө бирден тай, үчтөн ирик,
Аш ээси да даярдап берет байы.

Келгенде кутчу, мундуз, керки тамга,
Камынат Жунушаалы бий тозууга.
Ар үйгө ондон киши болсун дешип,
Атайын касап коёт мал союуга.
Акталаа, Нарын жагын Саке тозот,
Ар жаккы Кетмен-Төбө Далбай сага.

Жалпы эле өйдө чекти, беш уулдарды,
Жана да калган урук кудайлатты.
Баарысын бап коштуруп майда уруктун,
Багууга Ысырайыл болуш алды.
Жалпы элге отуздай бээ, жүз кой союп,
Жакшы тозуу аш ээсине ыйгарылды.
Ар күнкү аш тартибин тейлөө жагын,
Айтылуу Мамбеталы, Толубай алды.
Жарчыны жар чакырып кабарлачу,
Жалпы ырчыны аштын жайын мактап айтчу.
Өзүнчө өргөө тигип тозомун деп,
Өзүнө алды Карбоз байдын Мундуз байы.

Келишип ар тараптан жүздөн киши,
Конок күтүү, башталды аштын иши.
Жалпы элге табак тартып, чайын берип,
Жабыла кызмат кылды, бир топ киши.
Ичилип суусунуна кымыз, бозо,
Тартылды куйрук, чучук этке кошо.

Эртеси кабар берип жалпы элге,
Эшитти тамашасын жарчы киши.
Биринчи балбан күрөш, эрлер эңиш,
Барат оюн созулуп жалган түшкө.
Андан соң чака тартуу, таңып көздү,
Артынан жол берилет ит тартышка.

Андан соң жалпы мерген кийик атат,
Азаматтар тандалган улак тартат.
Тандалып таздар чыгып эл алдына,
Таамайлап олко менен башка чабат.
Арада өткөрүлөт кунан чабуу,
Аяктайт аш берүү ошол күнү.

Саналуу үчүнчү күн ат чабуу коноогo айдап,
Саяпкерлер камдасын атын байлап.
Кыз куумай оюну болот ат келгиче,
Кыз камдап атка чыйрак аны иретте.
Арада айтыш болот акындарга,
Акындар да камынсын ушул ишке.

Жарчы чыгып экинчи мындай деди,
Жалаң эле байге үчүн болду кеби.
Беш жолу эңиш болот байгеси ат,
Берилбейт байге эңбесе ошондой шарт.
Он жолу күрөш болот байгеси тай,
Оң далысы тийбесе берилбейт тай.

Улак тартуу беш жолу жалпы журтка,
Ушуну айтат төө алат улакчы утса.
Улуу, кичүү уккула айып тартат,
Улакчынын алдын тозуп атын жыкса.
Ушул ишти тескөөчү калыстар бар,
Уят болот оюндан жаңжал чыкса.

Ит тартыш кайталанат алты жолу,
Ит тартууга бирден тай бар соруну.
Чака чапмай беш жолу көзүн таңып,
Чапкандарга бирден кой бермек болду.
Таз чабышуу үч жолу, өпкө менен,
Таздар утса байгеси бар тай алуу.

Кылда учука шыргыйдын жамбы байлап,
Кыйык атуу беш жолу кайталанат.
Кыйыкты аткан жүз жамбы байгени алат,
Кыз куумай беш жолу кайталанып,
Кызы утса, байгесине уй берилип,
Кууган утса, байгеге бир ат алат.

Адалат ат чабууга жалаң кунан,
Атайын өткөрүлүп чубатуудан.
Байге болот кунандын тогузуна,
Баш байгеси бир миң сом эки кара.
Андан соң улам аздан кемий берип,
Арткысына берилет жүз сом гана.

Байге болот туптуура он бир атка,
Баш байгеси он миң сом тогуз кара.
Экинчи атка беш миң сом жети кара,
Үчүнчү атка үч миң сом бар беш кара,
Төртүнчү атка үч миң сом эки кара,
Бешинчи атка эки миң сом эки кара.

Андан соң кемий берип улам артка,
Акыркы атка бөлүндү эки кара.
Ошентип байге болот он бир атка,
Ойго алып, айтканымды алгын жатка.
Калайык калк уккула байге болбойт,
Каттатпай күлүк атын жолдон чапса.

Акындардын айтышта утканына,
Ат берилет токулуу, тон бар жана.
Тантып айткан акынга байге болбойт,
Таамай айткан акынга болот анда.
Калайык калк байгенин чеги ушундай,
Калбагыла бушайманда угуп чала.

Андан соң баштайлы деп тамашаны,
Алып чыгышты күрөшкө Топчубайды.
Табылбай кудайлаттан чыкчу балбан,
Топчубай бир топ убак туруп калды.
Бектен болуп жылдырып Арзыматка,
Барбы эркектен деп узатты тамашаны.

Акыры алып чыгышты кудайлаттар,
Ала баш Казы деген жаш балбанды.
Топчукең жашап калган балбан экен,
Кырк ашып жашы улгайып калган экен.
Кармашта будалайм деп жаш балбанды,
Кайдыгер капарга албай турган элең.

Кармашып, камтый тартып теке шымдан,
Казыке буттан орой чалган экен.
Күч атасын таанымбайт деген чын бейм,
Казы мурун камынып калган белем
Копшулуп Топчу өйдө көтөргөндө,
Казы оодарып жерге уруп салат экен.

Жыгылгандар күрөштөн капа этип,
Жыккандар байгелерин алып бүтүп.
Жарчынын жарыясы кайталанат,
Жаңыдан эр эңишке кезек жетип.
Айгырды азем менен токуп минип,
Алдей балбан дөбөдө турат күтүп.

Ага бет чыкмак экен кутчу, мундуз,
Алардан чыкпай балбан кечигет иш.
Байгени бер, балбан жок аларда деп,
Барышат даекчиге келтирип күч.
Кушубак бий кутчунун билерманы,
Кутчу, мундузга баш, жолборс кызы.

Катуу сынып балбан чыкпайт деген сөзгө,
Кушубак бий чакыртат тура калып,
Улак тарткан баласын келтирген соң,
Уулум дейт Алдейге чык кана барып.
Куп ата, чык десеңиз барайын деп,
Калктан сурайт бергиле деп бата тартып.

Биригип кутчу, мундуз берип бата,
Баласы камчы берип, кетет атка.
Улуусуз кезек сизде тартыңыз деп,
Улакчы колун сунат Алдей жакка.
Кармашып колун силкип суурup алып,
Кетишет ажырашып эки жакка.

Меники эмки кезек алибетте,
Мага кезек бериңиз Алдей аке.
Деп айтып, ээрден алып жалга өткөрүп,
Улуусуз деп, түшүрбөй жерге тартып.
Тору айгырды соорулап жүргөнү жок,
Эңиштетип коё берет ылдый жакка.

Аттан түшпөй тырышып Алдей дагы,
Араң зорго ээрге минет бир убакта.
Жүгөнсүз атын айдап чыгып келет
Тээ бир топ убак, өткөн чакта.
Алдейге бала келип суроо берет,
Эңишесизби? – кана эми Алдей аке.
Болду уулум байге сендик, мен жеңилдим,
Болбоймун жеңилгени сенден капа.
Ээрден ооп, жалга жеттим тартканың жок,
Эми айтайын ыраазымын балам сага.
Ал сөздү угуп бала барып атасына,
Алдей акем, жеңилдим дейт болдубу?-ата.

Бапырап байге алышып кутчу, мундуз,
Баарысы беришиптир жалпы бата.
Эңиште эңгендери байге алып,
Тең болгону ажырайт куру калып.
Кыйыкты эч ким атып түшүрө албайт,
Кетишет көп мергендер арман кылып.

Тамашанын кызыгы таз чабышуу,
Өпкө бүтүп кекиртек колдо калып.
Үч тазга байгесине үч тай берип,
Таздарды узатыптыр жолго салып.
Уткан кыздар уй алышып байгесине,
Уят болот жигиттер жетпей калып.

Улакчылар талашып тай торпокту,
Баттеси экен, таштачу аркы кокту.
Кечке тартып ал күнү таштай албай,
Улакчылар жай жайына таркап кетти.
Эртеси кайра сурап, тартып улак,
Таштап кетип байгени кутчу алат.

Ит тартыш, чака чапмай оюну бүтүп,
Утканы байге алышат моокуну канып,
Кунандын чыккандары байге алышып,
Калганы кайра тартат куру калып.
Тамашанын баары бүтүп өз жайында
Акындар айтышка өтөт кезек алып.

Акындарга айтышка келип кезек,
Нурмолдого Бошкой чыгат тилин безеп.
Селдесин, шариятын бүт мазактап,
Жамандап Нурмолдону кылат капа.
Жегин деп аны муну жамандарды,
Кезегин узатыптыр молдо жакка.

Андан соң кезек алып акын молдо,
Астыртан көз жиберип оңду солго.
Айтыптыр Бошкой жакка мындайча жооп,
Өзү келип түштү деп биздин торго.

Сен жаман тондуун Бошкойсуң,
Сен жаман сөздөн козгойсуң.
Сен жаман тондун битинен,
Сен кутуруп калган окшойсуң.
Айтып тилдеп, жаман сөз,
Сен асыласың селдеге.
Намаз окуп, алла деп,
Сенин тилиң келбейт келмеге.

Ал дүйнөдө бейиш бар,
Алла парзын кылбаса.
Адамзааты кыйналчу,
Азап, тозок кейиш бар.

Алла таала көп кылган,
Ар адамга көп иш бар.
Аны кылбас адамдар,
Акыретте тартат зар.

Биздин Анжиян жеринде
Кожо, молдо көп болот.
Кожо алал деп айтса,
Кой дебестен жей берем.

Эшен арам деп айтса,
Энеңе бер ошону.
Элиңдеги жакшына,
Энчилесин кошогу.

Катуу тийип, Касымбекке ошол сөз,
Кыйын болуп кыяматтай ошол кез.
Кагып, силкип катуу айтып Бошкойго,
Капаланып болуш туруп кетет тез.
Калат экен айып тартып ырынан,
Кагууну жеп, Бошкой ырчы болуп нес.

Айтыш бүтүп ат келет деп калың эл,
Айгай чуулуп, чаңга айланып кара жер.
Аттуусу аттуу, жөөсү жөө жүгүрүп,
Ат өтүүчү жолго калат тизилип.
Ак жал чыгып баш байгеге ээ болуп,
Аныk күлүк тулпарлыгы билинип.

Байге берип жарчы угузган он бир атка,
Баары бүтөт, тамашанын айткан ашта.
Ашка келген калың эл тарайт экен,
Аш аңызын кеп кылып жолдоката.
Аты өлүп, шейит кеткен баласына,
Саяпкерлер кетишет болуп капа.

Ат сүрөөдөн алты ат өлүп арада,
Аты менен шейит болот бир бала.
Атты өлтүрдүң, бала кунун бергин деп,
Айыл ичи бузулушат ич ара.
Болуш, бийлер олжо алышып чатактан,
Бөлүнүшөт зыян тартып бечара.

Алып кетет деп ат байгесин кызганып,
Ат сүрөйм деп атты жолго жыгышып.
Акмактанып ала барман зөөкүрлөр,
Ат чапканды бөөдө шейит кылышып,
Атын сүрөп чыгарам деп болуштун,
Ар бир урук аңги намыс кылышып.

Аша берип, ак чеке өлгөн туу белди,
Ак чекенин бели дешет ал жерди.
Жамбы байлап, кыйык атчу деп эми,
Жерди аташат мергендерге аттырган.
Аты менен шейит болгон балага,
Атап айтып коюшпаптыр эч белги.

Калк оозунда калып келет айтылып,
Карбоз ашын тирүү кезде берген деп.
Калайык калк каргашалуу бул аштан,
Кайгы тартып канча азап көргөн деп.
Аксакалдар өтүп кеткен бир кырдуу,
Айтышчу эле ошол жөнүндө узак кеп.

Кыйла жылдап калса дагы жасалбай,
Калды аш берүү салты эми башталып.
Салт жакшысын жалпы журтка таратып,
Салт жаманын оңдоо керек карашып.
Ар намыс деп аңги сөзгө семирбей,
Аш, той берсек акыбалды байкашып.

Ат чабууну айлампага салгандай,
Ат сүрөөсү адепсиз деп тыйгандай.
Эски салтты алмаштырса жаңыга,
Эми дале, айып болбос эч кандай
Биргелешип жолдорду оңдоп, үй куруп,
Пайда келчү иш жасашса ар кандай.

Менин ойум, мектеп куруп айылга,
Арыгын чаап, суу чыгарса жайында.
Ашка кеткен, тойго кеткен чыгымга,
Таза сууга көрсө болот камылга,
Өмүр кыска өтүп кетсек дүйнөдөн,
Өрнөк болуп калса бул салт балдарга.

Орказган, Макмал өрөөнү жөнүндө баян

Болуптур Макмал деген кыздын аты,
Биле албай так баянын бир кары айтты.
Качан болгон? – анығын айта алышпай,
Карыялар ал, бул дешет акыйкаты.

Билгим келип, өткөн ошол окуяны,
Бул өрөөнгө кандайча, коюлду кыздын аты.
Деп сурап, көп жашаган улуу адамдан
Дайынын так биле албай башым катты:

Ар кимден ал кандайча аталган деп,
Айтыңыз деп суранам ушул атты.
Азыраак билчү элем деп маалыматын,
Акыры Арыкмолдо ата айтты.

Ал кезде Арык ата сексенде экен,
Айтканда баарлашып мени менен.
Арадан көп жыл өттү андан бери,
Акылымда айтканы калды бекен?

Жазууга туура келди, жазчу кишим,
Жетсе эгер, баяндоого талант күчүм.
Мезгилинде курман болгон, кыз жигиттин,
Мойнуна алып сүйүүдөн болгон ишин.

Жазайын укканымды баян этип,
Жазылбай калгычакты өйдө кетип.
Калмактын сулуу кызын, аны сүйгөн,
Кыргыздын кыраан уулун урмат этип.

Калмактар басып кирет бир кылымда,
Калган иш тарыхтагы сөз чынында.
Кыргызды сүрүп чыгып өз жеринен,
Калыптыр мекендеп, ой кырында.

Кызыл кыргын согуш болуп ушул жерде,
Кыйын күн түшөт экен кыргыз элге.
Кармашып калмак кыргыз кан төгүшүп,
Калмак кыргыз кырылат бел белдерде.

Көмгөн дейт өлгөндөрдү, он - он бештен,
Күбөсү дейт көп дөбө, бүт көрүстөн.
Көп өлүктөр көмүлгөн мүрзөлөрдү,
Калмак дөбө аташат, бүт көрүстөн

Жеңилип, талкаланып биздин тарап,
Жеңишти, жеңип чыгып калмак алат.
Жеңилип station здыгына арман кылып,
Жер которуп, тирүүсү кетип калат.

Канча жыл кыргыз жерин калмак ээлеп,
Качкандан калганына мал бактырат.
Кыйнашып кың дедирбей далай жылы,
Кыргыздын уул, кызын күң, кул кылат.

Аялы башчысынын бир кыз төрөп,
Атын коюп Макмал деп, тоюн берет.
Жыл өтүп ай айланып мезгил келип,
Жайкалып сулуу болуп кыз жетилет.

Бир көрүп сулуу кызды калмак ханы,
Бизге ылайык деп, чечип коюп аны.
Кыз атасын чакыртып ордосуна,
Кудалашып, алууга бүтөт камы.

Хан болсо алтымыштан калган ашып,
Калжайып сөөгү калган эти качып.
Кайгырып кыз жүрөгү толот муңга,
Калдым деп арылбаган шорго батып.

Калмактын койчусу экен Кадыр деген,
Калмактын тең чоңойгон кызы менен.
Жигитке сулуу кыздын көөнү түшүп,
Жашынан көөнү сүйүп жүрчү экен.

Кыз жигит тил табышып баарлашып,
Кыйышпас бек болушат сөз кармашып.
Камынып калмак көргүз алыс жакка,
Кетмек болот Макмалды ала качып.

Жүргөнүн Макмал, Кадыр баарлашып,
Аңдыган тилчи билет балее басып.
Астыртан атасына ал жеткирип,
Алып кеткен атат дейт ала качып.

Билген соң окуянын чындык жагын,
Башкача ойлойт, атасы иштин камын.
Астыртан эч жанга айтпай ор каздырып,
Алпарып салып таштайт койчу кулун.

Кабарлап тез келсин деп хан күйөсүн,
Камдатып өз салтында кыз мүдөөсүн.
Отуз күн оюн кылып, тоюн берип,
Алып кетсин деп хан күйөө колуктусун.

Хан келип, оюн шоок, башталып той,
Кыз тоюна союлуп жүздөгөн кой.
Той бүтүп, отуз күндүк оюн бүтүп,
Макмалга пайда болот башкача ой.

Ойуна жаш сулуунун булук тушту,
Өлүмдөн күчтүү белем сүйүү күчү.
Кайгысы сүйгөнүнөн тынчтык бербей,
Хан күйөөгө айтылат өтүнүчү.

Өтүнөм ханга барып аста басып,
Көңүл ачып келейин деп тоого барып.
Ээрчитип он беш келин он беш кызды,
Селкинчек тебелик деп кумар жазып.

Жок дебейт хан суроого макул болуп,
Жолго чыгат, жоопко кыз кубанып.
Саймадай сан гүл өскөн көк шибердүү,
Ойнойбуз деп, тиги ак зоого чыгып барып.

Айтышып андай мындай болгон кепти,
Айлантып кезек менен тебишип селкинчекти.
Кыз келин кызуу ойноп жаткан чакта,
Кыя басып Макмал зоого чыгып кетти.

Жаткыча карыган хандын кучагында,
Жатайын деп ак зоодон алыс кетип.
Кайыр кош деп, кыз келинге кылчак карап,
Калыптыр тиги зоодон учуп кетип.

Хан болсо каарына алып кыз атасын,
Казган орго салдырат алып башын.
Кунду эстеп калың эл кеп кылышат,
Кыйын кезде кыйналып ор казганын.

Өлдү деп Макмал сулуу ушул жерде,
Өлгөнү билинген соң баардык элге.
Макмал өлгөн өрөөн деп, жүрүшүп,
Макмал деген ат калат кийинкиге.

Макмалдын ак жүзүнө күн тийгизбей,
Маңдайкы тоо бекитти деп көлөкөгө.
Туурасынан созулуп жаткан тоону,
Тартылган көрсөтпөйт дейт бул көшөгө.

Макмал орказган кошогонуш,
Мааниси белгисиз деп эмкилерге.
Бир кезде улуу адамдан укканымды,
Баяндап айтып бердим мен силерге.

Табылып так ошол жерден алтын кени,
Таң калтырды, ойлонтуп эми мени.
Бербесең жигитим мен алам деп,
Бооруна тартты бекен кыргыз жери.

Чамамда ошондойго сөздүн изи,
Чолпондой сулуу экен калмак кызы,
Кыргыздын кул уулуна тең келе албай,
Кайткан экен катынсыз хандын өзү.

Кадырды, Макмалды да катып жатат,
Кадимки Орказгандын адыр түзү.
Бирөөгө жыргал берсе, бирөөгө арман,
Болгон экен, илгертен сүйүү күчү.

«О БЕК» өрөөнү жөнүндө баян.

Бул өрөөнгө коюлган энчилүү аттын,
Билгендер жок «О Бек»деп аталганын.
Аксакал Жаныке ата айткан мага,
Айың сөздү атасынан уккандыгын.

Ал кезде атасы ойноок, тентек экен,
Алышып, алек болуп оюн менен.
Айылдан келген кары кеп салыптыр,
Аялдын аты экен «О бек» деген.

Ал сөздү карыядан угаар замат,
Атасы мындай суроо берет экен.
Аталса өрөөн аты «О бек» делип,
Айтыңызчы ал кандайча коюлду экен?

Суроого жооп издеп конок кары,
Сууруган чакчасынан наспай атып.
Кейиштүү окуя деп сөз баштаптыр,
Кетпейин деп укканды ичке катып.

Бул жерде жашап өтөт Баабек деген,
Болуптур сулуу кызы Боoбек деген.
Боосу бек узун өмүр жашасын деп,
Боoбек деп кыздын атын койгон экен.

Арадан айлар өтүп жылга көчүп,
Ай чырай болуп өсөт бойго жетип.
Атын айтпай ата-эне эркелетип
Аташып чакырчу экен Обек дешип.

Он бештен он алтыга кетип жашы,
Оймок ооз, чийилип кара кашы.
Буралып тал чыбыктай ийилип бел,
Булайып соорусунан узун чачы.

Нурланып кызыл жүзү, айтамагы,
Тирсейип төшүн тиреп эки алмасы.
Мас кылып көргөн жанды кумарлантып,
Ашык кылат, аргасыз кыздын назы.

Айынан жардылыктын болуп малчы,
Атасы байга жүрчү болуп жалчы.
Ай жылдап жүргөнү үчүн малын багып,
Акысына байынан бир тай алчу.

Жалчысынын кызына кумарланып,
Жуучулукка жол берет бай, арачысын.
Кудабыз бар сүйлөшкөн буза албаймын,
Кусуру урат ак батасын мен бузсам.
Деген жооп байга жетип арачыдан,
Көп өтпөй ошол жооптун арасынан,
Анткор бай жалчысына арам ойлойт,
Алууга кызын тартып малчысынан.

Айгырын өзү жок кылып,
Айыпка жыгып малчысын.
Алмакчы болот айыбына,
Алардын зордоп жаш кызын.

Топтотуп бийди чакырып,
Тогуз мал айып салдырып.
Тузума койдум сени деп,
Турду эми байы бакырып.

Бербесең тогуз айыпты,
Бересиң эми кызыңды.
Бети жок ууру экенсиң,
Бекерден таткан тузумду.

Ак санап адал иштебей,
Атайлап кылдың ушуну.
Алдырып күлүк атымды,
Качырдың бакыт кушумду

Алайын тогуз мал үчүн,
Айыпка берген кызыңы.
Анан сен таза иштеерсиң,
Арамга чачпай тузуму.

Ал сездү айыл, кыз угуп,
Атанын көөнү бузулуп.
Ой басып санаа сыздатып
Олтурат Бабек кысылып.

Дос экен койчу Бабаке,
Кереги тийген ар убак.
Коюшкан экен жашында,
Койчуга кызын кудалап.

Айттырып өткөн бирөөдөн,
Кудасын келди чакырып.
Куткармак болот кыз башын,
Куураган байдан качырып.

Келген соң мындай куш кабар,
Канткенбе чыдап жан турар.
Аалысын койчу ээрчитип,
Аттанып барат ал сапар.

Келген соң алар бир жатып,
Кетишет алар түн катып.
Кабарды угуп кыз качты,
Калышат издеп чаңдатып.

Бай баштап бир топ жигитти,
Изине түшүп качкандын.
Экөөнө жетип кармашып,
Алып келет экен атка артып.

Айылдын бийи, болушу,
Аалыга бүтүм чыгарып.
Ажалы кулдун жетти деп,
Асмакчы болот терекке.

Боobекти алып келишет,
Байлаган жерден бошотуп.
Акыркы жолу калгын деп,
Аалысы менен коштошуп.

Келген соң жакын жанына,
Кол сунуп кош деп Аалыга.
Калбайм деп сенден мен тирүү,
Кетиптир түшүп дайрага.

Капкара ылай агып, кирген дайра,
Каңтарып кара ташты агып сайда.
Бообектин жаш денесин кымтып алып,
Алып кетет, дайынсыз алда кайда.

Калдырап койдой таштар ала салып,
Кайың, тал агындыны жыйнап агып.
Бооруна Бообек кызды кысып алып,
Белгисиз, токтоор жери кайда барып.

Алас уруп, күркүрөп батпай сайга,
Агып жатат капкара кирген дайра.
Алсызга кыр көрсөтүп таба кылып,
Болушуп жаткан өңдүү акмак байга.

Агымдан болбогон соң кармаар айла,
Аргасыз издегендер тартат кайра.
Апасы боздоп жатты «Обегим»деп,
Арманын агымга айтып кайра кайра.

Атасы жээк бойлоп сууну карап,
Алчуудай кайра бер деп кызын сурап.
Аман соо суудан чыгып калабы деп,
Алланын жардамынан үмүт кылат.

Ошентип сууну бойлоп кызды издешип,
Азалуу ата-энеси «Оо бек» дешип.
Ай жылдап кошок айтып «Оо бекти»атап,
Алар да тынган экен өтүп кетип.

Суу агат «Оо бек»суусу деп аталып,
Арка «Ообек», Анжиян «Ообек» атак алып.
Адамдар ар жыл сайын жайлоолошот,
Ашуусун арка Ообектин ашып барып.

Ар күнү туман арылбай,
Асканын башын чаңытып.
Азаптуу күндөр өтүптүр
Адамдын көөнүн тарытып.

Буулугуп ыйлап «Ообек» деп,
Булуттар төгүп көз жашын.
Ак жайдын күнүн кыш кылып,
Ак карга оройт тоо башын.

Аскадан улар ышкырып,
Арчадан элик бакырат.
Атынан айтып «Ообек»деп,
Ар жерден күкүк чакырат.

Азаптын эстелиги болсун дешип,
Айылдын карылары туура чечип.
Эненин кошогуна окшоштуруп,
Өреендү аташыптыр «Ообек» дешип.

Самсаалап четин шурусу,
Сан гүлдөн адам адашат.
Санаамда Бообек бул жайда,
Саймасын сайып отурат.

Түрлөнтүп көчөт түшүрүп,
Түрдүүчө оюу салгандай.
Коктусу сайын ар кыл гүл,
Кол менен сээп салгандай.

Ойлонуп көрсөм олтуруп,
Ой келет башка ар кандай.
Болжолсуз ушул сулуулук,
Бообектен белек калгандай.

Зар ыйлап далай жан өткөн,
Замандын сүйрөп кемесин.
Арттагы муундар түшүнбөй,
Айтпасын мага жемесин.

Жүрсүн деп жаштар эскерип,
Калсын деп менден эстелик..
Качанкы өткөн кайгыны,
Кайталап койдум кез келип.

Редакциядан

Санжыра – оор эмгек дейт автор. Мунун жоопкерчилиги канча деп муңканат, бал жыйнаган аарыдай түгөнбөгөн түйшүгүн айт деп үн салат. Кызыл өңдү бозортуп кыйнаган кырчаңгыларчы, жетер жерге жеткизчү жемекорлорчу деп туурадан дагы бирөө таноолору кыпчыла, сүйлөй албай туттуга туурадан кошулат. Бүтүлүү иштин сынчысы көп, демекчи, кандай болгондо да бул санжыра атадан балага аманат. Автор отуз беш жыл эмгек этсе, соңку эки жыл аманаттын азабын биз да тарттык. Бул аманат кандай гана болбосун жарыкка чыгышы керек болучу, чыкты. Автордун тили сакталды. Боло жүргөндөгүдөй орфографиялык мүчүлүштүктөр да кетти.

Акбалта менен Чубактын урпактарынан болуунун өзү кандай бийик аброй. Андан кийинки аталарынын бири Рай/Саяк/ - вазирдин уулу, анын аялы Маниса апа -хандын кызы. Не деген урмат –сый! Пендечилик ушундай. Андыктан оор менен жеңилдин, жакшы менен жамандын ажырымын, оомалуу-төкмөлүү дүйнөдөгү оош-кыйышты, анын мыйзам ченемдүү көрүнүшүн түшүнө, алдын ала көрө билип, сезимтал кандаштарынын ээ-жаа бербей ала качкан, көз ирмемде адамзатты далбастаткан чалпоо кыялдарына да орун берип, автор: китептин 25-бетинде: «Маматтын балдарын толук билген киши болбогондуктан, ата уруктарынан чаташып жаңылашып калса, оңдоп толуктоого жардам берүүңүздөрдү сурайм».

27-бетте: «Жаштыкта этият кылбаса, кээде ошондой олдоксон тамашалар да болуп кетет».

62-бетте: «Ата уруктарын так билбегендиктен, айтып берген киши толук ажыратып айта албады, аталарынан жаңылыштык кетип калса, окурмандардан кечирим сурайм» дейт.

68-бетте: «Тагайдын балдарынын какшыгына калбайын» деп чочулайт.

69-бетте: «Билген кишилер окуп чыкса, толуктап жазып, жардам көрсөтөр деп» ишенет, үмүт этет.

Китеп жарыкка чыгар алдында автор 7-бетте: «болуш болуп» деп басылган, ал «болуш алуп» деп,

16-бетте «Мырзакматов» эмес, «Мырзакимов»,

17-бетте [illegible] эмес, [illegible],

40-бетте «Тоокел» эмес, «Тобокел»,

41-бетте «Касымбек» эмес, «Тасымбек»,

94-бетте «Жумша» эмес, «Жумаш» болуп, «Чокудан» эмес, «Чодудан»,

98-бетте «Ормонго» эмес, «Шабданга»,

102-бетте «Тойчубек» эмес, «Топчубек»,

105-бетте «Тайлак талкалап» эмес, «Ормон хан Алыбекке талкалатып»,

108-бетте «Карантай» эмес, «Каранай» болуп окулсун деген түзөтүүлөрүн киргизди. Демек, бул китеп элге жетсе, такталбаган маалыматтар, аттар дагы такталса, анан аларды китептин экинчи басылышында эске алып, урпактарга улуу сөз калтыруу милдетин аткарар элек деген изги ниет бар.

Урматтуу окурмандар, кары тарыхтан калган сабак, аталардан алган санат алдыңарда. Бул биздин санжыра, урпактарга калар улуу сөз, ыйык белек талашы жок, тастыкталууга тийиш. Эми сөз өксүгү болсо, өчү бардай, өйдө-төмөн ала чаппай, ата-баба салтын сактай, өйдөдө өбөк, ылдыйда жөлөк болчу, кенемтени толтурар кеңеш берчү, эл ичи өнөр кенчи, ак ниет, нарк-насилдүү инсандарда.

Айыбыбыз болсо, ак чөп башта, күнөөбүз болсо, камчы моюнда.

Бул ишке чыйрак келип сен чыгынбасаң, азамат болуп ал чыгынбаса, анда аздыр-көптүр калыпка салына түшкөн бул санжыра сен сыйлаган, ал ардактаган, жалпыбыз ыйык туткан ата-баба аттары качан кагазга түшөр эле? Эч нерсе жасабаган адам гана жаңылбайт. Ал эми биз болсо, жөн эле отура берүүнү орундуу көрбөй, чылбырды узун таштап ушул китепти чыгаруунун күнөөлөрүнөн болуп отурабыз.

Мазмуну

Жети атасын сураса, билбейм десе
Андай жигит мырзасы эмес кыргыздын........ 3

Карбоз байдын ашы..128

Орказган, Макмал өрөөнү жөнүндө баян 138

«О бек» өрөөнү жөнүндө баян..........................142

Редакциядан 149

Жоопкерчилиги чектелген «Ыбыш Ата» коому тарабынан даярдалды жана басылды.

Редактор Казыбекова К.К.